

Halvor Sjue

FJELLETS GRENSER

Forhandlinger om rammene for menneskelig
aktivitet i fjellheimen sett gjennom Fjell og
Vidde, 1980 - 2010

Masteroppgave i tverrfaglige kulturstudier, med spesialisering i studier av teknologi,
kunnskap og samfunn (STS)

Institutt for tverrfaglige kulturstudier
Senter for teknologi og samfunn

NTNU
Trondheim 2012

Omslagsfoto: Ole Martin Aanonsen
Trykk: NTNU Trykk

Nordmenns sanne religion er naturen. Våre guder heter Fjellet, Vidda og Havet.

Johan Galtung

Forord

Denne masteroppgaven er kulminasjonen av mine seks år som student. Veien hit har vært utfordrende og krevende, men samtidig utrolig spennende, lærerikt og engasjerende. Det å sitte her med det ferdige resultatet foran meg føles noe merkelig, men også veldig godt. Denne oppgaven hadde jeg ikke fått fullført uten alle de flotte menneskene rundt meg, og det er mange jeg vil takke.

Jeg vil rette en stor takk til mine veiledere, Per Østby og Stig Kvaal. Rådene har vært mange og de har vært gode! Dere har vært noen formidable veiledere som har gitt uvurderlig hjelp med å få oppgaven i havn. Jeg vil også rette en stor takk til Terje Finstad for verdifulle tips til både innhold og litteratur. Du sitter på en imponerende mengde kunnskap! Ikke minst vil jeg få takke IKON-gruppa for mange gode samlinger, tilbakemeldinger og innspill!

Takk til kull 2012 for to uforglemmelige år! At jeg skulle være så privilegert å få lov til å studere med denne knallbra gjengen hadde jeg ikke trodd! Spesielt vil jeg takke Rita som vi mistet så altfor tidlig. Du er dypt savnet.

En stor takk til Terje og Marianne Simonsen for utmerket korrekturarbeid. Rettelser og kommentarer dere ga var til stor hjelp og svært verdifullt i innspurten av skrivearbeidet. Takk også til Jonas Winje for ditt korrekturarbeid. Jeg spurte i utgangspunktet om du ikke kunne ta en kjapp gjennomlesning, men du endte opp med å gjøre en svært grundig jobb med å peke på mangler, feil, ufullstendige setninger og identifisere innholdsløse setninger.

Også vil jeg selvfølgelig få takke mamma og pappa, og broren og søsteren min, dere har gjennom hele livet hatt troen på meg og støttet meg i de valgene jeg har tatt.

Halvor Sjue

Trondheim, 24. mai 2012.

Sammendrag

Fjellet. Fjellet har betydd mye for mange opp gjennom årene. Også i dag vekker fjellet mange følelser hos forskjellige mennesker. Det har dukket opp mange nye aktiviteter og teknologier de siste årene som endret mange av forutsetningene for opphold på fjellet. Samtidig har diskusjoner rundt miljøproblematikk vært med på å endre måten vi forholder oss til naturen. Ambisjonene for denne oppgaven er å kunne belyse hvordan utviklingen av rammene for menneskelig aktivitet har foregått på fjellet de siste tretti årene, ved å bruke tidsskriftet Fjell og Vidde som en slags "linse".

Denne oppgaven undersøker hvordan tidsskriftet Fjell og Vidde har fungert som en forhandlingsarena i arbeidet med å løfte frem, sette under debatt og endre syn og praksiser i forholdet mellom mennesket, teknologi og naturen. Kildematerialet er utvalgte utgaver av Den Norske Turistforenings medlemsblad, Fjell og Vidde, fra 1980 til 2010. Det metodiske rammeverket som er brukt i analysen er sentrale begreper innenfor fagfeltet studier av teknologi, kunnskap og samfunn (STS).

Analysen er delt opp i tre kapitler som tar for seg hvert sitt tiår. Den første perioden går fra 1980 til 1990. Her blir det sett på hvordan teknologi forstyrret harmonien og idyllen i fjellet, og på den måten forringet den opplevelsen Fjell og Vidde uttrykte at man skulle få av å være på fjellet. I den andre perioden, 1990 til 2000, skapte mennesket i seg selv utfordringer, der økte folkemengder ble et problem. Mot slutten av tiåret ble også aktivitetsnivået mer ungdommelig, hvor teknologi ble en viktigere faktor for opplevelsene av å være på fjellet. Dette fortsatte inn i den tredje perioden, 2000 til 2010. Fjell og Vidde gikk fra å ha en kritisk vinkling mot teknologi i 1980-årene, til at teknologi utgjorde en mer helhetlig del av forståelsen av fjellet mot slutten av 2000-årene.

Dette vil bli vist gjennom hvordan fjellet har vært gjenstand for en endringsprosess. Fjellet i seg selv står som det har gjort i millioner av år, men forståelsen mennesker har av det er under konstant endring, og med dette blir også forutsetningene for bruk endret. Prosessene bak hvordan forståelsen har endret seg blir belyst gjennom skript- og meklingsbegrep.

Innhold

Kapittel 1

<i>Å forvalte en naturarv</i>	1
Den Norske Turistforening.....	2
Fjell og Vidde.....	3
Tidligere forskning	4
STS – Teori, retninger og begreper.....	8
Metode.....	11
Oppbygging av oppgaven.....	13

Kapittel 2

<i>1980-årene: Naturens ro og samfunnets støy</i>	15
Harmonien i fjellet.....	16
Utfordringer for fjellturismen.....	17
Fellesturer for folk flest.....	18
Gevinsten av å vandre i fjellet.....	20
Trusler utenfra.....	22
Trusler innenfra.....	24
På naturens premisser.....	27
"Bærekraftig utvikling"	28

Kapittel 3

<i>1990-årene: Fra folkemasser til "utstyrshysteri"</i>	31
"Naturens katedraler".....	32
Mennesket og naturen.....	34
Overbefolkning.....	36
Kulturlandskap – spennet mellom estetikk og etikk	38
Fra inngrep til innpass.....	39
Nødvendig eller unødvendig utstyr?.....	40
Teknologiske hjelpemidler.....	41
Man skal tidlig krøkes.....	42
Mot en ny forståelse.....	45

Kapittel 4

<i>2000-årene: Teknologi og natur i en sublim symbiose</i>	47
"I det stille"	48
Mer støy.....	48
Varig vern?.....	49
"Monstermaster".....	51
Fra gammelmannsvelde til ungdomsbastion.....	52
Flere spenningsfylte aktiviteter.....	53
"Det lille ekstra!"	55
Hva med det enkle friluftsliv?.....	56
Natur og teknologi.....	58
Flere aktører i fjellet.....	59
Forvaltning av naturopplevelser.....	60
Menneske, teknologi og fjell i samspill.....	61

Kapittel 5

<i>Fjellet i endring</i>	63
1980-årene: industrien skaper utfordringer.....	63
1990-årene: mennesket skaper utfordringer.....	64
2000-årene: fart og spenning skaper utfordringer.....	66
Fjellet, skript for skript.....	68
Fjell og Vidde som meklingarena.....	69

Referanseliste	71
-----------------------------	----

Kapittel 1

Å forvalte en naturarv

De aktørene som har stått sammen til nå, både på Vestlandet og nasjonalt, må fortsatt stå sammen i året som kommer for å hindre at vårt fjordlandskap blir skadet på en måte som våre etterkommere vanskelig vil forstå eller tilgi oss.¹

Dette sitatet sto på trykk i det siste nummeret av *Fjell og Vidde* i 2010. Det er hentet fra en artikkel som tok for seg "monstermastsaken", og den som uttalte seg var generalsekretær i Den Norske Turistforening (DNT), Kristin Krohn Devold.² Saken dreide seg om Statsnetts planer for en ny kraftmasttrasé gjennom Hardanger. Sitatet er med på å illustrere at DNT – som opprinnelig var blitt opprettet for å legge til rette for at folk skulle kunne ferdes i fjellet – også ser på det som sin oppgave å ivareta naturen for å forvalte en arv for våre kommende slekter. Foreningen var ikke bare opptatt av å hjelpe folk inn, men var like opptatt av å holde uønskede elementer ute.

Sitatet er også med på å belyse oppfatningen av at naturen helst skulle være uberørt og ukrenket. Turistforeningen og *Fjell og Vidde* var viktige aktører i jobben med å opplyse folk om hvordan naturen skulle brukes, da med et spesielt fokus på fjellområdene i Norge. Dette innebar at teknologi måtte brukes på hva som i tidsskriftet ble ansett som en "riktig" måte. Her handlet det om kraftmaster, men i andre sammenhenger kunne det dreie seg om saker som forurensing, vassdragsutbygginger, ferdsel og bruk av utstyr.

Forholdet mellom mennesket, teknologi og natur er et sentralt tema i denne oppgaven. I de tre tiårene mellom 1980 og 2010 har dette forholdet endret seg, og i den sammenheng har DNT vært en viktig aktør. Turistforeningens medlemsblad, *Fjell og Vidde*, kan sies å ha fungert som en forhandlingsarena i dette arbeidet, hvor ulike syn og praksiser har blitt løftet frem, satt under debatt og endret. I denne oppgaven vil jeg undersøke hvordan dette har kommet til uttrykk i disse tre tiårene. På hvilken måte har forståelsen av fjellet endret seg i *Fjell og Vidde*'s spalter, og hvordan har dette virket inn på forståelsen av hva som er blitt oppfattet som aksepterte elementer i menneskets utfoldelse i fjellheimen?

1 Andresen, Helle (2010): "Vil ha mastefritt turområde" i *Fjell og Vidde* nr. 6: 50.

2 Sst: 50.

Den Norske Turistforening

DNT er Norges største friluftsforskningsorganisasjon; ved inngangen til 2010 hadde organisasjonen 232 000 medlemmer. Foreningens hovedvirksomhet er driftingen av 463 betjente og ubetjente hytter på fjellet. I tillegg arrangerer den en rekke ulike aktiviteter og turer hvor alle som ønsker, kan delta. Foreningen består av 56 medlemsforeninger fordelt utover landet. Dessuten har den flere underforeninger, slik som DNT ung, Barnas Turlag og DNT Fjellsport, med hver sine respektive fokusområder. Hovedmålet til foreningen er å få flere ut på tur samt å være en aktiv holdningskaper i saker relatert til natur og miljø.³ Foreningens historie er lang og innholdsrik.

26. april 1866 ble fundamentet for hva som skal bli DNT, lagt. Finansmannen Thomas Heftye samlet en rekke kjente og profilerte "herremenn" på sitt kontor for å diskutere muligheten for å danne en forening hvis formål skulle være "at erhverve Midler til Lettelse og Udvikling at Turistlivet her i landet".⁴ Hva kunne grunnen være til at det fantes et behov for å danne en slik forening? På midten av 1800-tallet spiret og grodde de store nasjonalromantiske tanker i det ennå uselvstendige Norge, og behovet for å karakterisere det spesielle ved landet og å lete frem en nasjonal identitet var stort. Landet måtte finne seg selv etter 400 år under dansk styre.⁵ I de anstrengelser som ble gjort lå det en stor sans for dyrkingen av den mektige naturen. Den norske naturen og landskapet var identitetsbyggende og utgjorde en viktig del av det nasjonale selvbildet. På bakgrunn av dette var det et behov for en organisasjon som kunne tilrettelegge for ferdsel i fjellet. Dette var også sentrale ingredienser da Norge ble en selvstendig nasjon i 1905.

I begynnelsen var foreningen forbeholdt den borgerlige samfunnseliten. Det var først i 1920-årene at DNT begynte å arbeide med å få medlemmer fra alle lag av samfunnet. Den begynte å tilby tilgjengelige fellesløsninger, som billige overnattinger på sovesaler. I 1933 startet foreningen med å arrangere fellesturer. Det var om å gjøre å få så mange som mulig med på tur, og det var da foreningen for alvor begynte å se på sitt arbeid som et viktig sosialt foretak.⁶ DNT gikk fra å være en eksklusiv klubb for samfunneliten til å bli en inkluderende forening for folket. Man kan se det som en del av sosialdemokratiet hvor alle skulle kunne ta del. Utover 1950- og 1960-årene ble det stadig vanligere at folk flest dro på tur i fjell og mark. Dette kan sees i sammenheng med flere ting, blant annet at tilgangen til fjellet ble lettere etter at restriksjoner på kjøp av bil ble opphevet.⁷ I tiden frem til 1980 hadde DNT en jevnt voksende medlemsbase og økende deltakelse på de ulike aktivitetene som ble tilbudt.

3 DNT (2010): "Driftsrapport 2009" fra *stitråkk til fjellrock – Den Norske Turistforening Årbok 2010*: 149.

4 Schøitz, Aina (1993): "Den Norske Turistforening – forberedelsene" i *Temabilag nr. 1 av 7 i Fjell og Vidde nr. 1*: 14

5 Schøitz, Aina (1993): "Nasjonalstaten Norge" i *Temabilag nr. 1 av 7 i Fjell og Vidde nr. 1*:12

6 Lyngø, Inger J. (1993): «Å komme bort fra byen til landlige omgivelser» i Klepp, Asbjørn & Thorsen, Lev Emma, (red.) (1993): «*Den mangfoldige fritiden*» Ad Notam Gyldendal, Oslo: 23.

7 Østby, Per (2004): «Bilalderens Eksperter» i *Årbok for Norsk Vegmuseum 2004*, Lillehammer 2004: 178

I tillegg til å være en viktig aktør innenfor norsk turistnæring har også DNT et stort samfunnsengasjement. Allerede i 1904 tok foreningen opp spørsmålet om å opprette nasjonalparker, men det tok tid før dette skjedde. Norges første nasjonalpark – Rondane nasjonalpark – ble opprettet i 1962. En annen viktig kampsak var vern av vassdrag. I 1973 ble Gjende, som hadde vært en av DNTs kjernesaker i 70 år, vernet mot utbygging.⁸ Dette engasjementet lever videre i dag hvor DNT er en viktig aktør i saker relatert til miljøproblematikk her til lands. Foreningen gir også ut en rekke publikasjoner hvert år. La oss forsette videre med presentere hvilke som har vært relevante for denne oppgaven.

Fjell og Vidde

DNT gir ut friluftsmagasinet Fjell og Vidde fire til sju ganger årlig. Tidsskriftet har vært primærkilden for denne oppgaven. Foreningen gir også ut egne tematiserte årbøker. Disse har blitt utgitt i en ubrutt rekke siden 1868. Årbøkene representerer et stort kildemateriale både for DNTs egen historie og Norges historie innen friluftsliv, kulturhistorie og naturvern.⁹ Tidsskriftet Fjell og Vidde ble først utgitt i 1967 og har siden den gang hatt som oppgave å formidle de allsidige mulighetene som finnes i fjellet. Med Fjell og Vidde ønsker DNT å inspirere medlemmene til å drive et enkelt og miljøvennlig friluftsliv i Norge i tråd med dens verdier. I Turistforeningens årbøker ble det uttrykt at bladet skulle avspeile foreningens virksomhet.¹⁰ Reportasjer og artikler tar for seg generell informasjon om løyper, tilbud og arbeid som gjøres i regi av DNT. Bladet dekker også politiske og samfunnsrelaterte saker som er tilknyttet natur og miljø.

Fjell og Vidde kom i 2010 ut med seks utgaver i et opplag på 151 000. Det ble anslått ha ca. 400 000 lesere og er med det Norges mest leste friluftsmagasin. I følge DNTs nettsider skriver Fjell og Vidde "om et aktivt og allsidig friluftsliv for alle på fjellet, i skogen og langs kysten, hovedsakelig i Norge".¹¹ DNTs medlemmer mottar bladet i posten som en del av medlemskapet, og har også muligheten til å lese hver utgave elektronisk på Turistforeningens nettsider. Å abonnere på bladet uten å være medlem av DNT er ikke mulig, men tidsskriftet er å finne i utvalgte Narvesen-kiosker rundt om i landet hvor det i skrivende stund koster 62 NOK.¹²

8 DNT (2012): "DNTs historie" Funnet på: http://www.Turistforeningen.no/index.php?fo_id=127 (hentet 13.05.2012).

9 DNT (2012): "DNTs årbok" Funnet på: http://www.Turistforeningen.no/index.php?fo_id=1990 (hentet 15.05.2012)

10 DNT (1999): "Fjell og Vidde" i *Vintergleder – Den Norske Turistforening, årbok 1999*:210.

11 DNT (2012): "Fjell og Vidde – Norges mest leste friluftsbld" Funnet på: http://www.Turistforeningen.no/index.php?fo_id=1816 (hentet 13.05.2012)

12 Sst.

Tidligere forskning

Studier av natur og friluftsliv har et nokså begrenset omfang i Norge. Derimot er forskningen nært tilknyttet andre større forskningsfelt slik som fritid, turisme, kultur og naturforvaltning. Alf Odden identifiserte to vitenskapsteoretiske posisjoner i norsk friluftslivforskning: Den Kvantitativt Empiriske posisjonen og Den Konstruktivistiske posisjonen.¹³ Den Kvantitativt Empiriske posisjonen har vært toneangivende innenfor forvaltningrettet forskning. Odden skriver at denne forskningen i stor grad har vært tilknyttet Norsk Institutt for Vannforskning (NINA) og det offentlige. Den utgjør en vesentlig del av omfanget til norsk friluftslivforskning. Den Konstruktivistiske posisjonen omfatter arbeid med den kultur- og meningorienterte grunnforskning ved universiteter og høyskoler. Odden peker på at retningen ikke er like ensartet som den forvaltningorienterte forskningen, verken når det kommer til kunnskapinteresse eller teorigrunnlag. Han deler inn friluftslivforskning i to epoker hvor skillelinjen går ved stortingsmeldingen om friluftsliv i 1986-87. Odden konsentrerer seg hovedsakelig om samfunnsforskning etter 1990 da forskningen etter dette fikk et mer uttalt teorigrunnlag og et oppsving i både kvalitet og kvantitet.¹⁴

Boken *Den mangfoldige fritiden*, redigert av Asbjørn Klepp og Liv Emma Thoresen, tar for seg et mangfold av norske fritidsaktiviteter, deriblant friluftslivet. Boken forteller om hva fritid er og hva det *ikke* er. Asbjørn Klepp påpeker at fritid er et relativt nytt begrep. Boken ser på hvordan folk gradvis fikk mer fritid ettersom samfunnsutviklingen endret arbeidslivets karakter, og hva dette hadde å si for folks liv.¹⁵ I kapittelet *Friluftsliv – det er å kose sæ litt* forteller Inger Jensen om friluftsliv gjennom to generasjoner finnmarkinger. En vesentlig del av sosialiseringen til dagens friluftsliv skjedde for den eldre generasjonen gjennom arbeid.¹⁶ Hos disse var det ikke noe skille mellom nyttepreget bruk av naturen og rekreasjon. Fangst og høsting var viktige aspekt ved å tilbringe fritiden i naturen. Nytteaspektet var også viktig for den siste generasjonen, men her handlet det mer om at det skulle være et *brudd* på daglige rutiner. Trivsel skulle skapes gjennom *sosialt samvær*.¹⁷

Hvordan en nasjonal identitet ble til i årene i perioden 1890 til 1940 er et tema Bodil Stenseth tar opp i sin bok *En norsk elite, nasjonbyggere på Lysaker, 1890–1940*. I denne boken tar hun for seg hvordan arven fra nasjonalromantikken ble båret videre av den såkalte Lysakerkretsen – et miljø av kunstnere og intellektuelle som tredde frem rundt århundreskiftet til 1900-tallet. Blant disse var blant annet Fridtjof Nansen, Erik Werenskiold og Molkte Moe. I dette stuidet tar Stenseth opp det som er blitt kalt

13 Odden, Alf (2001): "Vitenskapsteoretiske posisjoner innen norsk friluftslivforskning" Høgskolen i Telemark

14 Sst.

15 Klepp, Asbjørn & Thorsen, Lev Emma (red.) (1993): *Den mangfoldige fritiden*. Oslo: Ad Notam Gyldendal: 16.

16 Jensen, Inger (1993): "Friluftsliv – Det å kose sæ litt" i Klepp, Asbjørn & Thorsen, Lev Emma, (red.) (1993): "*Den mangfoldige fritiden*" Oslo: Ad Notam Gyldendal: 114.

17 Sst: 115.

den borgerlige nasjonalismen til ny vurdering. Friluftsliv og fjellet var for Lysakerkretsen viktige faktorer i dannelsen av den nasjonale identiteten.¹⁸

I boken (*Sporten*), en idéhistorisk studie har Rune Slagstad tatt for seg den moderne idretten og friluftslivets betydning i den norske bevissthet. Her ser han både på idretten og friluftslivets rolle i formingen av den nasjonale identiteten og samfunnets utvikling. I boken drøfter han temaer som kommersialisme mot idealisme, profesjonalisme mot amatørisme og konkurranse mot livsstil. Forholdet mellom natur og kultur blir sett i lys av sportens historie i Norge de siste 200 år. Boken tematiserer blant annet tilblivelsen av nasjonen Norge og hvordan fjellet ble en viktig del av den nasjonale identiteten. Bokens innhold dreier seg for det meste om sport og idrett, men Slagstad er inne på mange viktige historiske momenter ved det norske friluftsliv og hvordan dette har bidratt til nasjonens utvikling.¹⁹

Bøker om norsk miljøvern finnes det ikke mange av da det historisk sett er et relativt nytt begrep. Noen studier finnes det dog. Bredo Berntsen har skrevet boken *Grønne linjer, natur- og miljøvernets historie i Norge*. Boken er skrevet i samarbeid med Norges Naturvernforbund og omhandler hovedtrekkene i utviklingen av miljøvern i Norge. Han skriver at boken "handler om hvordan folk i Norge har gradvis forstått at mennesket har et ansvar og må handle slik at naturen ikke ødes, at den brukes uten å forbrukes, og at den bevares for etterslekten".²⁰ Han fokuserer på det han kaller for det klassiske naturvernet – fordi det lenge var dominerende – men sier også mye om hvordan utviklingen av miljøvernet fortonet seg frem til 1994. Mennesket står i en særstilling med sin teknisk-materielle evneutfoldelse, og boken blir en fremstilling av hvordan dette i økende grad kolliderer med naturens strenge spilleregler.²¹

Per Østby skriver om hvordan miljøproblematikk ble en viktig faktor i norsk politikk fra 1960-årene, og hvordan nye politiske retningslinjer ble utviklet og formet i tråd med dette. Artikkelen *Environmental Science and Technology Policy in Norway* er en del av artikkelsamlingen "*Pesto Papers 1*". Østby tar for seg tre ulike faser i utviklingen av politiske retningslinjer. Første fasen er fra slutten av 1950 til 1970. Den andre fasen er fra 1970 til 1983, hvor opprettelsen av Miljøverndepartementet var den viktigste begivenheten. Den tredje og siste fasen er fra 1983 og fremover. Her har det foregått en regruppering av organisasjoner og institusjoner, ofte uttrykt som økologisk modernisering. Østbys hovedformål med artikkelen er å beskrive oppbygging, integrering og rekonstruksjon av miljøproblematikk fra 1960 til 1997.²²

18 Stenseth, Bodil (2000): *En norsk elite, nasjonalbyggerne på Lysaker, 1890–1940*. Oslo: Aschehoug.

19 Slagstad, Rune (2008): (*Sporten*) – *En idéhistorisk studie*. Oslo: Pax Forlag.

20 Berntsen, Bredo (1994): *Grønne linjer, natur- og miljøvernets historie i Norge*. Oslo: Grøndahl og Dreyers forlag.

21 Sst.

22 Østby, Per (1997): "Environmental Science and Technology Policy in Norway" i Jamison, Andrew, Østby, Per (red.) (1997): *Public Participation and Sustainable Development Comparing European Experiences, "Pesto Papers 1"*,

Natur- og miljøvern vokste for alvor frem i 1970-årene, men bevegelsene på denne tiden var et resultat av over 100 år med utvikling, slik Magnar Norderhaug presenterer det i sin bok *Miljøvernet i går, i dag og i morgen*. De første naturverntankene nådde Norden allerede i 1880 hvor den svenske polarforskeren A. E. Nordenskiöld tok opp ideen om å opprette "riksparker" i de nordiske landene.²³ I tråd med de økende globale miljøproblemene og konferanser som ble arrangert i forbindelse med dette gjennom 1900-tallet, vokste ideene rundt natur- og miljøvern også i Norge. Engasjerte naturforskere bidro også til at miljøvernet fikk et mer solid vitenskapelig fundament. Norderhaug beskriver i grove trekk hvordan det globale og nasjonale miljøvernet har fortonet seg fra 1800-tallet og frem til 2000-tallet.²⁴

Internasjonalt finnes det flere studier av friluftsliv, naturturisme og forståelsen av naturen som er verdt å trekke frem. Teknologihistorikeren David Nye har i sin bok *American Technological Sublime* sett på menneskers oppfattelse av det sublime i natur og teknologi og hvordan dette fungerer hver for seg og sammen. I sin bok tar Nye utgangspunkt i det filosofiske begrepet sublimitet, slik det er gjort kjent av filosofer som Edmund Burke og Immanuel Kant.²⁵ Det sublime handler om kvaliteter av storhet, enten fysisk, moralsk, intellektuelt eller estetisk. Det er ikke noen målbar enhet, men dreier seg om følelser man gjør seg i møte med enorme dimensjoner. Nye gir først en introduksjon av begrepet før han så går videre med å undersøke hvordan det sublime dukket opp i USA tidlig på 1800-tallet som en distinkt form. Det hadde mange likhetstrekk med religiøse følelser. Nye beskriver hvordan teknologisk, geometrisk og industriell sublimitet senere dukket opp i tilknytning til jernbane, broer, skyskrapere og fabrikker. Boken omhandler den sosiale konteksten til teknologi og hvordan nye objekter tolkes og blir integrert i konstruksjonen av det sosiale liv.²⁶

Nye er tydelig inspirert av sin mentor, Leo Marx, som i sin bok *The Machine in the Garden* tar for seg hvordan teknologiens inntog i "det pastorale USA" på 1800-tallet preget prosa og poesi, og hvordan teknologi gjennom dette ble forstått av folk på denne tiden. Marx så med dette på forholdet mellom teknologi og kultur i USA. Han undersøkte konfrontasjonen mellom det pastorale ideal med den harmoniske

Aalborg Universitetsforlag, Aalborg.

23 Norderhaug, Magnar (2002): *Miljøvern i går, i dag og i morgen*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag: 11.

24 Sst.

25 Nye, David E. (1994): *American Technological Sublime*. Cambridge: Cambridge University Press: xiv; Burke, Edmund (1990): *A Philosophical Enquiry into the Origin of Our Ideas of the Sublime and Beautiful*. New York: Oxford University Press; Kant, Immanuel (1960): *Observations on the Feeling of the Beautiful and Sublime*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

26 Nye, David E. (1994): *American Technological Sublime*. Cambridge: Cambridge University Press: xv.

tilpasningen til naturen og det progressive søket etter makt og velstand, som også i disse dager fortsetter å gi brensel til mange konflikter innenfor miljø og politikk.²⁷

En annen bok er Robert Macfarlanes *Mountains of the mind – a history of a fascination* fra 2003. Boken er skrevet med utgangspunkt i fjellklatringkulturen, men er innom flere temaer rundt hvilken rolle fjellet har spilt for folk gjennom tidene. Boken starter med beskrivelser av forfatterens egen fascinasjon for fjellet og tar oss gjennom 300 år med vitenskap, litteratur, filosofi og ren entusiasme. Fra å bli sett på som et sted hvor onde krefter holdt til, har fjellet fått en sublim tilnærming hvor de majestetiske formasjonene vekker sterke følelser i oss, både gjennom estetisk tilfredsstillelse, oppdagerlyst og gleden over å oppleve det å befinne seg på verdens tak.²⁸

Det har tidligere blitt skrevet en masteroppgave, av Arne Killingbergtrø, som også har brukt Fjell og Vidde som kilde. I oppgaven *Helt på viddene, Fjellturisme i Fjell og Vidde 1967–2007* tar han for seg perioden 1967 til 2007. Killingbergtrø fokuserer på hvordan fjellturisten blir presentert i Fjell og Vidde og hvordan fjellet ble fremstilt. I dette arbeidet har han også sett på komposisjoner av bilder og utseende i tidsskriftet og hvordan fjellturisten ble presentert i sammensetning med fjellet. Dette for å belyse hvilket bilde som blir dannet av fjellturismen i bladet.²⁹

Denne litteraturen sier mye om hvilken forskning som har foregått, hvordan folk har forholdt og forholder seg til naturen, hvordan miljøvernet har fortonet seg og hva konfrontasjoner mellom natur og teknologi har betydd for både folk og nasjoner. Det sier derimot lite om friluftsjaktørene selv og hvordan ting fortoner seg fra deres perspektiv. I min oppgave vil jeg studere friluftslivet, med spesielt fjellet i fokus, fra DNTs og Fjell og Viddes synsvinkel. Her vil jeg bruke Fjell og Vidde som "linse" for å se hvordan fjellet har blitt gitt mening og hvordan dette har endret seg over tid i samspill med teknologi. Med dette er målet å bidra til økt kunnskap om sosio-tekniske relasjoner rundt friluftsliv og fjellet, med utgangspunkt i Norges største og eldste friluftsjaktør – DNT. Mitt faglige perspektiv er feltet STS – Teknologi, kunnskap og Samfunn. La oss ta nærmere for oss hva som kjennetegner dette fagfeltet og noen relevante begreper som brukes her.

27 Marx, Leo (1964, 2000): *Machines in the Garden*. New York: Oxford University Press.

28 Macfarlane, Robert (2003): *Mountains of the mind, a history of a fascination*. London: Granta publications:77-93.

29 Killingbergtrø, Arne G. (2009): *Helt på viddene – Fjellturisme i Fjell og Vidde, 1967–2007*. Trondheim: Masteroppgave NTNU.

STS – Teori, retninger og begreper

Denne oppgaven er skrevet med utgangspunkt i fagfeltet science and technology studies (STS) som på norsk blir studier av teknologi, kunnskap og samfunn. STS ble til som et fagfelt tidlig i 1970-årene, hovedsakelig i Nederland, Skandinavia, England og USA.³⁰ STS omhandler hvordan sosiale, politiske og kulturelle verdier påvirker vitenskapelig forskning og teknologisk innovasjon, og hvordan vitenskapelig forskning og teknologisk innovasjon påvirker samfunn, politikk og kultur. Innenfor STS tar man for seg dynamikker i hvordan karakteristikker lages og endres, og hvordan fenomener skapes i slike dynamiske prosesser.

Bruno Latour har introdusert begrepet *teknovitenskap*.³¹ Sammen med Michel Callon utviklet han Aktør-Nettverk-Teori (ANT). ANT innebærer en forståelse av samfunnet som samprodusert. ANT tar for seg hvordan artefakter, eller ikke-mennesker, i tillegg til menneskelige aktører fungerer som meklere, og overfører mening ettersom de formes og beveger seg gjennom ulike nettverk.³² Man er ikke så opptatt av samfunn eller teknologi i seg selv, men ser heller på sammenknytningen mellom forskjellige fenomener. For at en aktør skal få gjennomslag for sin sak eller sin kunnskap, er den avhengig av å knytte til seg flere aktører rundt seg for å kunne få større tyngde eller gjennomslagskraft, gjennom det Latour kaller for *translasjonsprosesser*. Kunnskap må oversettes og formidles på en måte som skaper økt troverdighet og motstandsdyktighet for å kunne overleve og bli ansett som fakta.³³ Begrepene som blir brukt i denne oppgaven – skript og mekling – har sin opprinnelse i ANT. Vi skal fortsette videre med å ta for oss hva disse begrepene inneholder.

Begrepet *skript* ble først formulert av Madeleine Akrich.³⁴ Skript kan på godt norsk kalles for en form for *bruksanvisning*. Ideen er at enhver artefakt inneholder en form for instruks – et skript – fra designerne til brukerne som beskriver tingens foreslåtte bruk og mening. Metaforen er hentet fra teater- og filmindustriens manuskript. Produsenten av produkter har en idé om hvem brukerne er og designer produktet deretter. Designerne tillegger på denne måten brukerne forhåndsbestemte spesifikke smaker, kompetanse, motiver, aspirasjon, politiske fordommer og lignende. Et skripts design tar utgangspunkt i dette selv om brukerne viser seg å være forskjellig fra hva designere trodde. Designerne tar også et utgangspunkt i at moral, teknologi, vitenskap og økonomi vil utvikle seg i bestemte retninger. Deres arbeid består i stor del av å

30 Bijker, W. E. (2009): "How is Technology made? - That is the question!" i *Cambridge Journal of Economics* 34: 65.

31 Asdal, Kristin, Brenna, Brita og Moser, Ingunn (2001): *Teknoviteskapelige Kulturer*. Oslo: Spartacus Forlag: 11.

32 Fallan, Kjetil (2008): "De-scribing Design: Appropriating Script Analysis to Design History" i *Design Issues: Volume 24, Number 4 Autumn 2008*, MIT Press: 62.

33 Latour, Bruno (1987): *Science in Action: How to Follow Scientists and Engineers Through Society* Cambridge : Harvard University Press: 108–121.

34 Akrich, Madeleine (1992): "The de-description of technical objects", i Bijker, Wiebe E. og Law, John (red): *Shaping technology/building society*, MIT press: 205–225.

inskribere sine antatte visjoner om verdenen i forhold til objektet og dets tekniske innhold.³⁵

En teknologis bruksområder er ikke noen selvfølge. Folk tar ofte i bruk teknologi på sine egne premisser. Noen ganger kan det være at en teknologi får helt andre bruksområder enn hva designerne klarte å forestille seg.³⁶ Det er alltid en viss sjanse for at brukerne enten velger å ignorere, ikke forstår eller misforstår den bruksanvisningen de blir gitt. Kanskje er de ikke klar over at det i det hele tatt eksisterer. Dermed står brukernes meninger og den rollen de spiller i konflikt med designernes intensjoner for objektet. Skript blir derfor nøkkelen til å forstå hvordan designere, objekter og brukere forhandler og konstruerer en ramme for handling og meningsdannelse.³⁷

I følge Fallan burde vi konstant søke etter å bevege oss mellom designer og bruker, designerens forestilte bruker og den reelle bruker, mellom intensjon og tolkning og mellom hva som inskribert i et objekt og hvordan dette leses. Kort fortalt burde mekling og oversettelse være kjernen i det det handler om, og skript kan være et passende metodisk verktøy for en slik tilnærming.³⁸ Selv om begrepet skript i utgangspunktet var ment for å analysere konkrete produkter og teknologiske artefakter, kan prinsippet for begrepet på denne måten også anvendes for mindre konkrete objekter og fenomener – slik som fjellet.

Denne typen skript er det Fallan kaller et sosio-teknisk skript. Et sosio-teknisk skript dreier seg mer om overføring og forandring av symbolske, følelsemessige, sosiale og kulturelle meninger om et objekt. Dette henger gjerne sammen med objektets fysiske fremtoning og estetiske verdier, men et sosio-teknisk skript handler om mer enn objektet i seg selv. Det knyttes opp mot nytteverdi, symbolske og følelsemessige argumenter og utøver sin innflytelse gjennom indirekte tilknytninger. Forskjellen mellom et fysisk skript og et sosio-teknisk skript er ikke stor. De burde ikke forstås som en konseptuell dikotomi, men mer som en mulig måte å nyansere ideer om hvordan ting gir, kommuniserer og omformer mening.³⁹ De henger sammen med hverandre. Dette var også noe Akrich var bevisst med sin metaforiske avklaring av begrepet. Den metaforiske karakteristikken sammen med ordets etymologiske allsidighet gjør at bruken av begrepet lar seg overføre til flere nivåer. Vi kan dermed

35 Akrich, Madeleine (1992): "The de-description of technical objects", i Bijker, W og J Law (red): *Shaping technology/building society*, MIT press: 208.

36 Oudshoorn, Nelly and Trevor Pinch (2005): Introduction: How users and Non-Users matter i Nelly Oudshoorn and Trevor Pinch (eds.): *How Users matter – the co-construction of users and technology*, MIT-Press, Cambridge, Mass.

37 Fallan, Kjetil (2008): "De-scribing Design: Appropriating Script Analysis to Design History" i *Design Issues: Volume 24, Number 4 Autumn 2008*, MIT Press : 63.

38 Sst: 63.

39 Sst: 65.

undersøke et generelt design tilknyttet ulike fenomener og trender, og ikke kun designet til en gitt teknologisk artefakt.⁴⁰

For som Kjetil Fallan skriver; inskripsjonen av mening i en artefakt er ikke nødvendigvis begrenset til dens tekniske innhold – som er Akrichs hovedinteresse. Inskripsjon av mening kan like fullt være knyttet til designet generelt. Et sentralt prinsipp ved begrepet skript er i følge Fallan at design *for* bruk omhandler også design *av* bruk. Skriptanalyse kan på den måten bli brukt som et verdifullt verktøy for bedre å kunne forstå hvordan et objekts nyttefunksjon, estetiske uttrykk, sosiale mening og kulturelle identitet er konstruert.⁴¹ Det kan også være med på å forstå ulike fenomener tilknyttet et objekt.

Skript er i denne oppgaven brukt som et analytisk verktøy innenfor det metodiske rammeverket. Selv om antydningen om skript er forsøkt holdt utenfor selve analysen, har det vært sentralt for hvordan jeg har valgt å tolke innholdet i Fjell og Vidde, og for hvordan analysen har blitt foretatt. Fjellet er ikke en teknologi i seg selv. Fjellet er strengt talt ikke noe annet enn en mengde stein og mineraler dannet gjennom geologiske krefter over flere millioner år. Den *mening* fjellet har, forandres derimot stadig og forstås forskjellig hos både enkeltindivider og grupper.

Akrich peker på at vi ikke kan være tilfredse med kun å undersøke designeren eller brukeren. Som Fallan skriver; vi må hele tiden veksle mellom disse to gruppene, de forestilte brukerne og de ekte brukerne, den inskriberte oppfatningen av et objekt og hvordan objektet oppfattes etter å ha blitt forflyttet – både i sted og forståelse. For å kunne se hvordan dette fortoner seg og hvordan objektets tilstand og mening endres i tilknytning til utfordringene skriptet møter, er det viktig å analysere forhandlingene som foregår mellom designere og brukere.⁴²

Noe av kritikken av skriptbegrepet går på at brukernes verden, med de kulturelle og sosiale prosessene som muliggjør og hindrer brukernes egen forståelse og bruk av et objekt, i stor grad har vært tilsidesatt.⁴³ Derfor er det viktig å ta for seg forskjellige grupperinger som representerer ulike brukere. Disse kalles *meklere*. *Meklingarena* er et begrep som brukes om hvordan meklere, forbrukere og designere eller produsenter

40 Akrich, Madeleine(1992): "The de-scription of technical objects", i Bijker, W og J Law (red): *Shaping technology/building society*, MIT press: 205–225.

41 Fallan, Kjetil (2008): "De-scribing Design: Appropriating Script Analysis to Design History" i Design Issues: Volume 24, Number 4 Autumn 2008, MIT Press: 63.

42 Akrich, Madeleine: "The de-scription of technical objects", i Bijker, W og J Law (red) (1992): *Shaping technology/building society*, MIT press: 209.

43 Oudshoorn, Nelly and Trevor Pinch (2005): Introduction: How users and Non-Users matter in Nelly Oudshoorn and Trevor Pinch (eds.): *How Users matter – the co-construction of users and technology*, MIT-Press, Cambridge, Mass.

møtes for å forhandle frem meninger rundt et produkt eller et objekt.⁴⁴ Meklingarenaer er steder hvor forbrukere, forhandlere og designere kan møtes for å mekle, formulere og sammenkoble spesifikke teknologiske valg og brukerbehov.

Brukerbehov og mulige enigheter om designvalg kan ikke oppdages i etterkant, men er nødt til å bli konstruert og forhandlet i en prosess hvor partene samles. En meklingarena er en arena hvor konstruksjonen av dagsorden og teknologisk utvikling kan kobles sammen. Antagelsen er at meklingarenaens natur vil være med på å påvirke meklingprosessen.⁴⁵ Gjennom en slags form for samproduksjon blir et objekt gitt en ny eller endret forståelse. En meklingprosess kan også bli sett på som en prosess hvor den forestilte brukeren blir formulert og forhandlet.⁴⁶

Aktørers syn på en sak, kunnskap, et produkt eller lignende må forhandles frem i samspill med aktørene selv. Gjennom en forhandlingsprosess vil man være med på å påvirke og overbevise aktører for din sak, og aktørene vil igjen bli gitt muligheten til å påvirke deg og din sak. Dette innebærer også en mulighet for at man vil mislykkes og glemmes. Klarer man ikke å imøtekomme kritikk eller motargumenter, vil saken dø hen. Dette henger mye sammen med hvordan Bruno Latour beskriver translasjonsprosesser.⁴⁷

Metode

Oppgaven baserer seg i all hovedsak på kvalitativ metode. Utgangspunktet for mitt analytiske arbeid er *grounded theory*, slik det er beskrevet i Kathy Charmaz sin bok *Constructing Grounded Theory*.⁴⁸ Det metodiske innenfor grounded theory tar mye av sitt utgangspunkt i hermeneutikk, men tar det noen steg videre. Hermeneutikk er et sett med teorier tar for seg prosessen med å fortolke tekster og skape mening av disse.⁴⁹ Man bruker et perspektiv hvor man undersøker datamaterialet fra nedenfra og opp. I denne oppgaven har jeg tatt for meg årene fra 1980 til 2010. Jeg har valgt å strukturere oppgaven kronologisk med et kapittel for hvert tiår for å gjøre det mer oversiktlig.

44 Schot, Johan and Adri Albert de la Bruheze (2005): The mediated design of Products, Consumption and Consumers in the Twentieth Century i Nelly Oudshoorn og Trevor Pinch (eds.): *How Users matter – the co-construction of users and technology*, MIT Press, Cambridge, Mass.: 229–245.

45 Sst: 235.

46 Sst: 229–245.

47 Latour, Bruno (1987): *Science in Action: How to Follow Scientists and Engineers Through Society*. Cambridge: Harvard University Press: 108–121.

48 Charmaz, Kathy (2006). "Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis", London, Sage.

49 Kjellstadli, Knut (1999): *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget: 122.

I mitt kildearbeid med Fjell og Vidde har jeg foretatt et utvalg, da det å undersøke samtlige utgaver gjennom de 30 årene oppgaven dekker, ville ha blitt for omfattende innenfor rammene av en masteroppgave. Å studere Fjell og Vidde gir et godt innblikk i hvordan samtiden fortonet seg fra 1980 til 2010 gjennom perspektivene til tidsskriftet. I første omgang tok jeg to utgaver fra hvert femte år, hvor jeg startet med 1980-årgangen. Deretter tok jeg for meg utvalgte utgaver fra årene imellom. Dette ble gjort systematisk for hvert tiår. Dessuten har jeg tatt for meg årbøker fra tilsvarende årganger. Her hentet jeg også noe talldata som kunne være med på å gi et større bilde av funn som dukket opp. Styrken ved å bruke Fjell og Vidde er at man får gått grundig inn i en sentral kilde. Et svakt punkt kan være at det gir lite, nyansert informasjon om hva som har foregått rundt DNT og Fjell og Vidde. Derfor har jeg i tillegg til Fjell og Vidde også tatt for meg noen stortingsmeldinger, forskningsrapporter fra Friluftslivets Fellesorganisasjon (FRIFO) og andre lignende tidsskrifter for å kunne danne meg et mer helhetlig bilde av hvordan situasjonen var rundt fjellet.⁵⁰

I mitt arbeid med kildematerialet har jeg undersøkt artikler som omhandler ulike temaer. Mange reportasjene i Fjell og vidde handlet om ulike fotturer og merkede ruter man kunne ta i fjellet. Videre har jeg lest gjennom flere artikler med temaer som stillhet, ro og forstyrrelser. Deretter har jeg også lest gjennom artikler som tar for seg virksomheten til DNT, ulike aktivitetstilbud og beskrivelser av utstyr. Disse har blitt studert for å undersøke kontrastene mellom hvordan stillhet og ro, og fart og støy ble oppfattet i bladet. Artikler som tar for seg miljøproblematikk knyttet opp mot DNTs verdigrunnlag har vært viktig for å danne et bilde av hvordan dette har blitt uttrykt i Fjell og Vidde. Spalter og annonser for forskjellige typer utstyr har vært sentralt for å forstå hvordan utstyr ble presentert og gitt mening. Her undersøkte jeg hvordan dette passet overens med resten av innholdet i magasinet. Til sist har jeg lest leserinnlegg for å undersøke hvilken forståelse leseren hadde av fjellet, og hvordan dette sto i forhold til Fjell og Viddes forståelse.

I arbeidet var det vanskelig se markerte skiller mellom hvert tiår – overgangene foregikk flytende og overlappet gjerne hverandre. Jeg måtte derfor foreta noen konkrete valg i inndelingen av faser. Likevel er oppdelingen med på å skape et mer oversiktlig og strukturert bilde av de endringer som foregikk og hva disse hadde å si for presentasjonen og forståelsen av fjellet. Faseinndelingen er derfor noe karikert for å synliggjøre endringsprosessene som kommer frem av oppgaven.

I denne oppgaven brukes ordet *utstyr* i en vid forstand. Utstyr kan forstås på mange måter, men hovedsakelig er definisjonen av begrepet brukt i tilknytning til ting som

50 Forskningsrapporter er hentet fra Friluftslivets Fellesorganisasjons hjemmesider: <http://www.frifo.no/default.ASP> (30.03.2012).

bekledning, utrustning, fritidsutstyr som ski, kajakk, sykkel og kite, og generelle teknologiske hjelpemidler som turister benytter seg av i fjellet. En slik forståelse av ordet kommer også frem i *Fjell og Vidde*, blant gjennom diverse spalter og artikler som "utstyrsspalten", "utstyr i vinterfjellet" eller "Nytt og Nyttig" – under betegnelsen "Nyttigheter – litt om tilfeldig typer utstyr."⁵¹

Dette henger noe sammen med det vide forståelsen av begrepet teknologi innenfor STS. Utstyr inngår i denne oppgaven under definisjonen av teknologi. Min bruk av begrepet teknologi kan derfor fort fremstå noe abstrakt, men er brukt for å sette ord på en felles betegnelse av menneskeskapte artefakter – enten det dreier seg om anvendelse av redskap, maskiner, bygninger, bekledning, apparater eller kunnskap. På den måten inngår også ting som industri, konstruksjoner og utbygging i begrepet teknologi. Ut fra den vide teknologiforståelsen innenfor STS kan selv tidsskriftet *Fjell og Vidde* sies å være en teknologi. På tilsvarende måte er begrepet "støy" brukt i en vid forstand i denne oppgaven. Støy omfavner alt som i *Fjell og Vidde* fremstår som forstyrrende på de opplevelser man i følge bladet skal få av å være på fjellet. Derfor dreier ikke støy seg kun om ubehagelige lyder, men også andre elementer som har forstyrrende effekter. Støy er derfor noe som oppfattes forskjellig ut fra ulike ståsteder, noe som vil bli tydeliggjort i denne oppgaven.

Oppbygging av oppgaven

Denne oppgaven er tredelt. Kapittel 2 vil omhandle tiåret fra 1980 til 1990, i kapittel 3 vil jeg ta for meg årene mellom 1990 og 2000 og i kapittel 4 vil jeg foreta en tilsvarende gjennomgang av de ti siste årene mellom 2000 og 2010. I det siste kapittelet skal jeg trekke sammen hovedpunktene i oppgaven og diskutere funn på bakgrunn av det teoretiske rammeverket jeg presenterte i dette kapittelet. Kapittel 2, 3 og 4 er bygget opp etter den samme malen. Jeg vil undersøke hvordan naturen og fjellet ble forstått ved inngangen av hvert enkelt tiår. Deretter vil jeg fortsette med å ta for meg relevante utfordringer og trusler denne forståelsen møtte på, og hvordan dette ble presentert i *Fjell og Vidde*. I dette inngår også hvordan teknologi ble forstått og forhandlet. Avslutningsvis for hvert kapittel vil jeg undersøke hva resultatet av møtet med utfordringene ble.

51 Lauritzen, Per Roger (1985): "Rammeløs ryggsekk" i *Fjell og Vidde nr 1*: 36; Bloch-Hoell, Nils (1987); *Fjell og Vidde* (1985): "Utstyr i vinterfjellet" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 5; Bloch-Hoell, Nils og Lauritzen, Per Roger (1987): "Forsvarets personvarmer" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 38–39; *Fjell og Vidde* (2000): "Nytt og Nyttig" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 28–29

Kapittel 2

1980-årene: Naturens ro og samfunnets støy

Fjellet var under beleiring. Den teknologiske utviklingen var i ferd med å invadere den siste rest av uberørt natur. Slik kan inntrykket være etter å ha lest 1980-utgavene av *Fjell og Vidde*. Fra tiåret før hadde man vært vitne til flere store miljøvern saker som tok mye plass i den offentlige debatten. Flotte elvestryk hadde blitt lagt i rør og store betongkonstruksjoner tronet i landskapet. Stadig flere vassdrag sto i fare for å lide samme skjebne. Ikke bare det – utslipp fra Sør-Europas tungindustri begynte å vise sin effekt på den norske naturen. Skoger døde og fiskevann ble tømt for liv.⁵² Frykten var en verden hvor den uberørt naturen hadde blitt ødelagt av industrien. Selv om dette er noe satt på spissen, gir det et bilde av hvilke utfordringer friluftslivet sto overfor i 1980-årene, slik det kom til uttrykk i *Fjell og Vidde*.

1980-årene var et tiår preget av store forandringer. Dette gjaldt både Den Norske Turistforening (DNT) som organisasjon og samfunnet generelt. Ved inngangen til 1980 preget mange av de store miljøvern sakene fra 1970-årene samfunnsdiskusjonen. Alta-saken var en kjent konflikt som hadde tatt, og fortsatt tok, mye plass i nyhetsbildet.⁵³ Ulike former for *støy* som truet naturen er sentralt her. Støy er her en betegnelse på elementer som virker forstyrrende på opplevelsen av fjellet. I 1980-årene var spesielt tre støykilder som gjorde seg synlige; forurensing fra industrien, vassdrags-utbygginger og motorisert ferdsel. Forurensing var sur nedbør som kom inn i fjellet utenfra. Vassdragsutbygging og motorisert ferdsel foregikk innenfra. Dette var teknologi som skapte spor i naturen samtidig som støyen det genererte hadde uheldige effekter både på friluftslivet og villdyr. Hvordan var dette med på å endre forståelsen av fjellet? Hvordan ble presentasjonen av fjellet endret i *Fjell og Vidde* i takt med utfordringer som dukket opp?

I dette kapittelet vil vi først undersøke hvordan friluftslivet og fjellet ble fremstilt i 1980-årene. Deretter vil vi ta for oss hvilke utfordringer det sto overfor slik det ble presentert i *Fjell og Vidde*. Vi vil studere grensene for hva som inngikk i de gode opplevelsene endret seg ettersom ny kunnskap kom på bordet, og nye trender og fenomener dukket opp.

52 Muniz, Ivar (1985): "Forurensingen fortsetter" i *Fjell og Vidde* nr. 2: 32.

53 Berntsen, Bredo (1994): *Grønne linjer, natur- og miljøvernets historie i Norge*. Oslo: Grøndahl og Dreyers Forlag AS: 215–218.

Harmonien i fjellet

I Fjell og Vidde ble fjellet i 1980-årene presentert som et sted for å søke ro og stillhet. Ut fra Harald Julsruds beskrivelser innebar gode opplevelser at man skulle bruke den tiden man trengte uten å stresse, slik at fjellet kunne nytes til det fulle. Fjellturen handlet om å bevege seg rolig, og på den måten nyte stillheten på fjellet.⁵⁴ Likeledes hadde man et ansvar når man skulle ferdes på fjellet, ikke bare overfor seg selv og folk rundt seg, men også overfor fauna og flora. Det var viktig å være bevisst på hva egne inngrep kunne påføre naturen. Å bevare uberørt natur for våre etterkommere var i følge Julsrud moralsk viktig. Bare slik kunne den individuelle friheten på fjellet også opprettholdes i fremtiden.⁵⁵

Et harmonisk bilde ble gradvis dannet av fjellet i Fjell og Vidde. Roen og stillheten var essensen av fjellopplevelsen og elementer som brøt med dette var ikke forenlig med den forståelsen som kom til uttrykk. En artikkel fra 1985 hadde beskrivelsen "*Inngrep og forstyrrelser i fjellområder*".⁵⁶ Redaksjonen i Fjell og Vidde satte direkte ord på sin forståelse av fjellet og hva som truet den. Forstyrrende elementer var med på å generere *støy*. Støy var ikke bare uønsket lyd, men også andre elementer som *forstyrret* opplevelsen av fjellet. Vi ser at opphold på fjellet skulle sammenfalle med naturvennlighet, noe som også var med på å reflektere fokuset på miljøvern i Fjell og Vidde. På den måten skulle harmonien i fjellet opprettholdes. Gjennom retorikken som brukes i Fjell og Vidde kan det på denne måten sies å ha hersket en forestilling om mennesket som adskilt fra naturen.

I Fjell og Vidde ble fjellturen fremstilt som den essensielle opplevelsen. Beskrivelser av natur og omtaler av diverse ruter man kunne gå i fjellet handlet mye om rolige turer som foregikk over flere dager. Her skulle man vandre rolig i fjellet og la inntrykkene feste seg. Opplevelsen kom i kraft av å se og høre hva naturen hadde å by på.⁵⁷ Refleksjonene man gjorde seg i møte med naturen og erfaringene man fikk av disse var viktige.⁵⁸ Fjell-fred ble ofte beskrevet som best oppnåelig om man ikke møtte på andre mennesker i fjellet, og på den måten fikk være helt i fred.⁵⁹ Dette kan fremstå som noe paradoksalt når vi videre skal se at et av DNTs overordnede mål var å få flere folk opp i fjellet.

54 Julsrud, Harald (1985): "Kontakt med ledelsen: Frihet under ansvar – også i fjellet" i *Fjell og Vidde* nr. 4: 3.

55 Sst: 3.

56 Holte, Arvid (1985): "Trusler for reindrifta" i *Fjell og Vidde* nr. 4: 26 – 27.

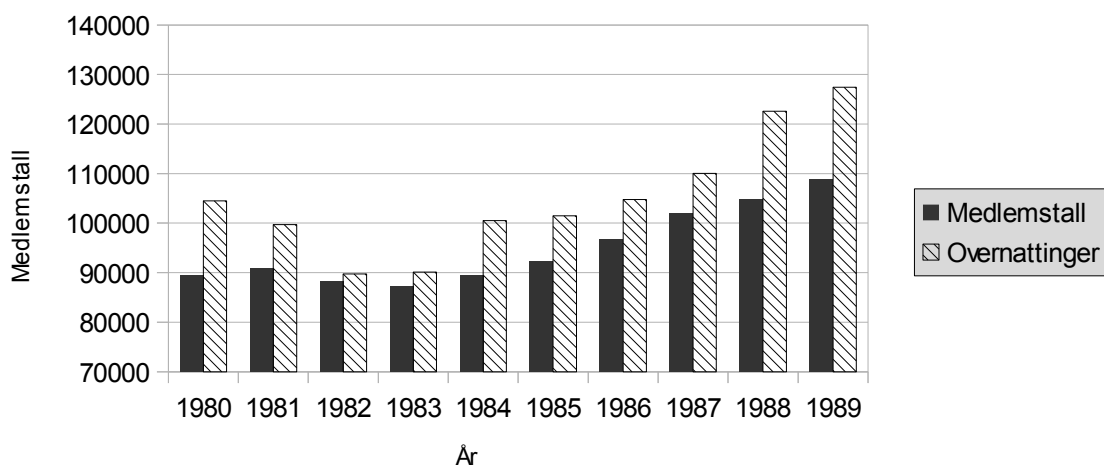
57 Lande, Torgeird & Myrvold, Ulf (1987) "Stille november-fjell" i *Fjell og Vidde* nr. 4: 4–5.

58 Kaltenborn, Bjørn P. (1985): "Oppdagelser" i *Enn om vi kledde fjellet – Den Norske Turistforening, Årbok 1985*: 9–13.

59 Harnang, Harald (1985): "På stille stier i nord-norske fjell" i *Fjell og Vidde* nr. 2: 10.

Utfordringer for fjellturismen

Interessen for fjellet økte gjennom hele 1980-årene. I starten av 1988 kunne vi lese at DNT for første gang hadde over 100 000 medlemmer.⁶⁰ Veksten var ingen selvfølge. Som vi ser av figur 2.1 gikk antall medlemmer ned i perioden 1979 til 1983, men tok seg kraftig opp igjen mot slutten av tiåret. Sammenslåingen med Norske Turistforeningers Forbund (NTF) 1. juli 1988 hadde nok sitt å si, men som vi kan se av grafen under (2.1) hadde veksten alt startet før dette skjedde.⁶¹ Overnattingstallene lå jevnt over høyere enn medlemstallene, men tallene fulgte mye av de samme svingningene. Utfordringene var mange og kompliserte. Det er vanskelig å peke på én grunn til den initielle nedgangen, men det var spesielt noen utviklingstrekk som syntes å ha vært viktige.

2.1 Medlemmer og overnattinger, 1980–1989.⁶²

Fjellturismen fikk blant annet konkurranse fra charterturer til sydligere strøk, noe Harald Julsrud selv pekte på som en av DNTs utfordringer i et nummer av *Fjell og Vidde* i 1983.⁶³ Undersøkelser viste at fottur-erfarne heller valgte utenlandsreiser fremfor ferie innenlands fordi muligheten var mer tilstede enn før.⁶⁴ Dette ble også uttalt å være en mulig grunn til nedgangen i DNTs årbok i 1983.⁶⁵ Folk fikk stadig mer penger å rutte med, og dette gjorde at flere fikk muligheten til å dra til feriedestinasjoner utenfor Norge. Det førte også til at folk fikk råd til å kjøpe egne privateide hytter. Dette kan ha sammen bidratt til noe av den nedgangen vi så fra 1979 til 1983.

60 Irvoll, Grethe (1988): "En milepæl i DNTs historie – medlem nr. 100 000!" i *Fjell og Vidde* nr. 1: 17.

61 DNT (1989): "Årsberetning for Den Norske Turistforening, landsforeningen, i 1988" i Den Norske Turistforening, Årbok 1989: 180.

62 Basert på tall fra DNTs årbøker fra 1982, 1983, 1984, 1985, 1987 og 1989

63 Julsrud, Harald (1983): "En utfordring for DNT" i *Fjell og Vidde* nr. 3: 23 og 27.

64 Fjell og Vidde (1983): "Stor interesse for fjellvandring" i *Fjell og Vidde* nr. 3: side 22.

65 DNT (1983): "Årsmelding for 1982" Den Norske Turistforening årbok 1983: 193.

På tross av dette viste undersøkelser at interessen for fjellvandring var stor blant folk som ikke hadde prøvd dette før.⁶⁶ DNT jobbet aktivt for å overbevise folk om at tilbudene deres var verdt å benytte seg av. Med utviklingen nordmenns reisevaner hadde, ble det sett på som enda viktigere å beholde tradisjonene som DNT sto for. Den kan ha sett på seg selv som en viktig motvekt til denne utviklingen. Friluftslivet skulle være enkelt, og det skulle være tilgjengelig. Samtidig skulle det ikke gå på bekostning av naturen. Den skulle brukes, ikke forbrukes.⁶⁷ Fjellvandringen ble på denne måten presentert som et alternativ til utenlandsreiser, fordi den ga andre, særegne opplevelser basert på andre prinsipper.

Turistforeningen tok det som sin oppgave å bruke Fjell og Vidde til å engasjere folk som hadde interesse av å være aktive i fjellet. Ved å spille på motargumenter til charterturismen kan den ha gjort seg mer lukrativ i kampen om folks fritid. Selv om det var mange som ønsket å gå på tur i fjellet, hadde ikke alle muligheten. En av de viktigste grunnene til at folk ikke kom seg på tur ble i en artikkel i Fjell og Vidde i 1983 oppgitt å være at de ikke hadde noen turkamerat.⁶⁸ Dette var noe av utgangspunktet til at DNT arrangerte flere fellesturer hvor folk kunne møte likesinnede folk uten å måtte ha bekjentskaper fra før. På den måten ville den også appellere til folk som ikke var medlemmer av foreningen. Fellesturene var åpne for alle som ønsket å være med.

Fellesturer for folk flest

Fellesturer i regi av DNT ble en viktigere satsing i 1980-årene. I en artikkel som sto på trykk i 1987 ble vi fortalt om to eldre kvinner som likte å gå tur i fjellet. Damene benyttet seg av DNTs fellesturtilbud. Å komme seg ut på tur i fjellet krevde ikke så mye som man kanskje skulle tro. De to fremhevet at fjellturer ga en mestringsfølelse som var med på å utvikle styrke og mot til å møte og takle motgang i hverdagen bedre.⁶⁹ Kvinnene fortalte at de møtte mange hyggelige mennesker med en positiv innstilling til verden og livet. De poengterte at de aller fleste deltagerne på slike turer var mellom 25 og 40 år, men at alder ikke var noen hindring for å kunne delta. Artikkelen understreket hvor viktig det var for motivasjonen å være på tur med andre mennesker, også folk man ikke kjente fra før, noe fellesturene ga muligheten til.⁷⁰

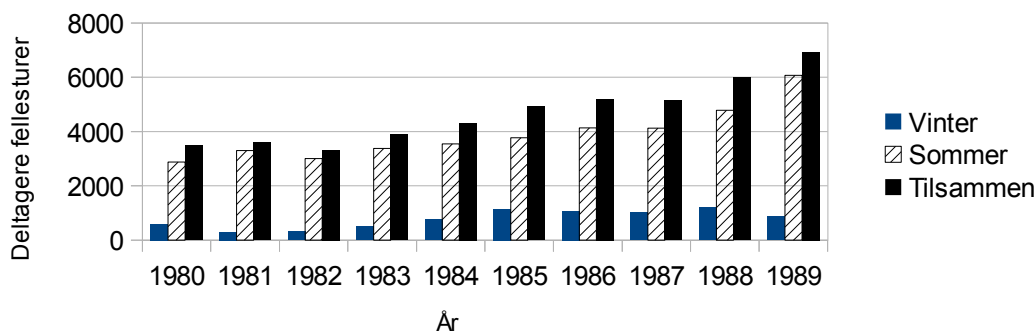
66 DNT (1983): "Stor interesse for fjellvandring" i *Fjell og Vidde nr. 3*: side 22.

67 Dahle, Øystein (1989): "DNT og naturvernet" I DNTs årbok 1989 *Fjell-Norge – ett rike*: 163.

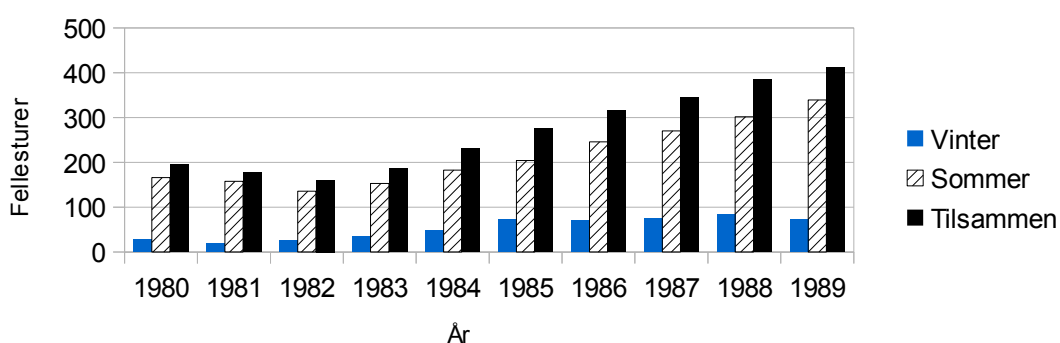
68 Fjell og Vidde (1983): "Stor interesse for fjellvandring" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 22

69 Bentsen, Margareth (1987): "Vi liker motbakker, vi", i *Fjell og Vidde nr. 4*: 16–17.

70 Sst: 16–17.

2.2 Deltagere Fellesturer 1980–1989⁷¹

2.3 Antall fellesturer, 1980–1989⁷²

I likhet med medlemsveksten ser vi av figur 2.2 og 2.3 mye av den samme veksten i antall fellesturer og deltagere som deltok på disse. Det var flere artikler i Fjell og Vidde som tok for seg DNTs fellesturer med reportasjer fra disse og informasjon om hvor og hvordan de ble arrangert, så det var en viktig del av DNTs satsning. Å aktivisere folk som hadde lyst til å gå tur i fjellet, men ikke fikk det til på grunn av mangel på turkamerat ble tatt tak i. Samhold, sosialt samvær, trygghet, erfaring- og kompetanse-bygging var positive sider med fellesturene som ble fremhevet i Fjell og Vidde.⁷³ Ved mange av disse artiklene fulgte det også med rubrikker med informasjon om turene. I bladet ble det på denne måten antydnet at på fjellet var det plass til både de som ønsket å gå alene uten andre mennesker rundt seg, og de som søkte sosialt samvær i fjellet. Gevinstene av å være i fjellet var uansett mange.

71 Basert på tall fra DNTs årbøker fra 1980, 1982, 1983, 1984, 1985, 1987 og 1989

72 Basert på tall fra DNTs årbøker fra 1980, 1982, 1983, 1984, 1985, 1987 og 1989

73 Bentsen, Margareth (1987): "Vi liker motbakker, vi", i *Fjell og Vidde* nr. 4 : 16–17; Brubak, Lars (1987): "Ung frihet i Jotunheimen" i *Fjell og Vidde* nr. 4: 43; Julsrud, Harald (1983): "En utfordring for DNT" i *Fjell og Vidde* nr. 3: 23 og 27.

Gevinsten av å vandre i fjellet

Gjennom en lengre artikkel i DNTs årbok for 1985 argumenterte Bjørn P. Kaltenborn for de mangfoldige gevinstene vandring i fjellet ga.⁷⁴ Det blir påstått at oppdagelseslysten til folk var like stor i 1985 som da Nansen og Amundsen utforsket de ukjente polområdene. I 1985 handlet det ikke lenger om menneskehetens store oppdagelser, men om hvert individets små, personlige oppdagelser. Kaltenborn skrev at "Oppdagelse i fjellet i 1985 er en kreativ personlig utvikling mot evnen til å se helheter, til å overse uviktige detaljer, blinke ut det vesentlige, tolerere, ikke la seg affisere av stress og mas, men se de store linjene som det viktigste mål".⁷⁵ Oppdagelser i fjellet gjorde at man oppdaget nye sider av seg selv. Man utvidet sin egen horisont og tankegang i sitt møte med naturen. Oppdagelseslysten – lysten til å lære og trangen etter å oppleve nye ting og ukjente steder – er i følge Kaltenborn en fundamental del av det menneskelige vesen.⁷⁶

Søket etter opplevelser som i realiteten var trivialiteter, hvor inntrykkene festet seg og formet oss var viktig. Kaltenborn skrev at man fikk en mer åpen tilnærming til hvordan verden fungerte. Det handlet om å klare å se helheter, oppdage sammenhenger i komplekse natursystemer, og å finne glede i de små tingene. Videre påstås det at oppdagelsesinstinktet anno 1985 var blitt svekket av den vestlige verdens levesett. Naturvern- og friluftsinnteressene sto i konflikt med økonomiske tankesett, hvor kroner og øre ble brukt som mål på naturen. Verdien av å oppleve forsvant. Moralske verdier ble på denne måten presentert som viktig for hvordan man skulle forholde seg til fjellet.⁷⁷

Effektene av å oppholde seg i naturen var i følge forfatteren avgjørende for at du skulle bli et oppegående, tenkende og fritt menneske. Det ble satt et skille mellom naturen og teknologi, og å klare å distansere oss fra teknologiske objekter var viktig. Ved å kun forholde oss til det vi selv skapte, mistet vi fokuset på det naturlige. Denne tankegangen illustrerer de verdiene som preget Fjell og Vidde i 1980-årene. Tankesettet var nært knyttet til verdier innenfor miljøvern.⁷⁸ Oppfatningen var at et aktivt friluftsmenneske ville få et bedre verdigrunnlag. Forestillingen om at teknologi skapte avstand mellom mennesket og naturen var tydelig. Enkelt, tradisjonelt friluftsliv skulle bringe oss nærmere naturen. Fjellturen fremsto som en viktig faktor for å oppretteholde en god psykisk helse. Dette var også et sentralt poeng en artikkel fra 1985, hvor en lege uttrykte at "først og fremst har fjellturene en rent mental effekt. Du kommer vekk fra støy og forurensing."⁷⁹ Videre sa han at "Fjellturen fornyer deg mentalt."⁸⁰

74 Kaltenborn, Bjørn P. (1985): "Oppdagelser" i *Enn om vi kledde fjellet – DNT Årbok 1985*: 9–13.

75 Sst: 13.

76 Sst: 13.

77 Sst: 13.

78 Norderhaug, Magnar (2002): *Miljøvernet i går, i dag og i morgen*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag: 18.

79 Fjell og Vidde (1985): "Den mentale effekten er viktigst" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 13.

80 Sst.

Den meditative opplevelsen fjellet skulle gi, fungerte som en kontrast til det streset og maset – støyen – det ble påstått at folks hverdag inneholdt. Turen kunne fungere som et møte med seg selv. Ved å ta innover oss vår plass i naturen og de konsekvenser en ukontrollert utvikling kunne ha, ville vi få et bedre perspektiv på hvordan vi burde forholde oss til den.⁸¹ En teknifisering av friluftslivet ble sett på som en måte å skape avstand mellom mennesket og naturen. I følge forfatteren representerte fjellet et fristed, ikke bare fra kjas og mas, men også fra industri og teknologi. Fjellturen fungerte som et møte med våre naturlige røtter. De teknologiske hjelpemidlene som ble brukt i fjellet, måtte derfor begrenses til det aller mest nødvendige. Slik ervervet man seg kunnskap og erfaringer som ble sett på som essensielt for å kunne fungere som et sunt og harmonisk menneske.

Denne harmoniske forestillingen fjellet møtte flere utfordringer i løpet av 1980-årene. Industrien utgjorde en trussel som indirekte berørte naturen gjennom forurensing som sur nedbør. Vassdragsutbygging hadde en direkte innvirkning med de sårene de etterlot i landskapet. Motorisert ferdsel satte både igjen spor og produserte mye larm. Det som ble omtalt som en sterk modernisering av tradisjonelle aktiviteter, med stort fokus på utstyr og personlig tilrettelegging truet "det enkle friluftslivet".⁸² Teknologi utgjorde på denne måten en motsetning til fjellet. Mennesket ble adskilt fra natur, gjennom "feil" bruk av teknologi. For DNT handlet det om de nære relasjoner til naturen, og der passet ikke moderne teknologi inn. Dette ble uttrykt i en artikkel i DNTs årbok, 1989 som at "ingen utvikling, ingen teknokrat har fullt ut greid å 'omprogrammere' oss mennesker til den livsstil vi i dag prøver å overleve i."⁸³

Fjell og Viddes visjoner for fjellet ble testet på flere områder. I bladet ble det fortalt at folk brukte mindre tid på fjellet en tidligere. Vi ser dette blant annet med hvordan beskrivelser av lengre turer ble byttet ut med omtaler av kortere helgeturer mot slutten av 1980-årene.⁸⁴ Tid ble en stadig knappere ressurs. Vi kan tolke det slik at synet på hvordan fjellturene skulle fortone seg gradvis ble tilpasset endringer som foregikk. Hvor lenge man oppholdt seg på fjellet spilte mindre og mindre rolle, så lenge man faktisk kom seg ut på tur. Vi ser at opplevelsen ble mer konsentrert, hvor ting ikke lenger foregikk så langsomt og rolig som DNT kanskje skulle ønske.

Visse endringer var vanskeligere å forholde seg til, slik det kom frem av Fjell og Vidde. Større konstruksjoner som demninger og kraftverk var uønsket. Motorisert ferdsel var heller ikke velkomment, samme hvor utbredt bruken måtte være. Konsekvensene slik bruk av teknologi hadde for naturen og vårt forhold til den var for store, slik at samme hvor mye man vridde og vendte på det, så passet det ikke inn

81 Hansen, Bjørn Egil (1989): "Venner i fjellet" i *Den Norske Turistforenings årbok 1989* : 65 – 70.

82 DNT (1988): "Om friluftsliv – intervju med Øystein Dahle, styremedlem DNT" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 13; Sande, Barte (1985): "Gå en tur i fjellet i sommer" i *Fjell og Vidde nr.2*: 21–23.

83 Hansen, Bjørn Egil (1989): "Venner i fjellet" i *Den Norske Turistforenings årbok 1989*: 69.

84 Julsrud, Harald (1983): "Langhelg til Mørkisdalen" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 40 – 41.

under DNTs visjoner for fjellet. Konsekvensene "fra en ukontrollert utvikling" hadde også begynt å gjøre seg synlig i naturen.⁸⁵ Forurensing og sur nedbør truet med å forandre naturen drastisk om ikke noe ble gjort.

Trusler utenfra

Menneskets utfoldelse satte et stadig sterkere preg på naturen, og uberørte naturområder ble mindre og sjeldnere. I Norge rådet det en oppfatning om at vi var privilegerte med så mye uberørt natur nærmest rett utenfor dørstokken. DNT jobbet for å opprettholde dette privilegiet. Dette var imidlertid ikke lett med alle de trusler menneskelig aktivitet utgjorde for naturen, og med den støy aktivitetene førte med seg. Ikke minst gjaldt dette problemer som indirekte berørte naturen, noe som var tilfellet i en mye omtalt kontrovers i 1980-årene: sur nedbør.

I en artikkel fra 1983 ble det pekt på at fjellområdene i Norge var spesielt sårbare overfor den trusselen sur nedbør utgjør.⁸⁶ Konsekvensen av sur nedbør var at fisk i fjellvann døde. Man kunne også se det på at skog og vegetasjon visnet ettersom jordsmonnet ble surere. Om omfanget ble stort nok kunne hele økosystemer kollapse. Grunnen til dette var blant annet fordi jordsmonnet i utsatte fjellområder var fattig på mineraler som kunne nøytralisere sur nedbør.⁸⁷ I samme artikkel skrives det om et planlagt forskningsprosjekt hvor man skulle bygge tak over et lite utvalgt område av et vassdrag i Sogn. Dette gikk ut på at de på kunstig vis skulle tilføre sur nedbør i et lite vassdrag for å se hvilken effekt dette ville ha på det. Dette ble gjennomført over en tidsperiode på fem år. Prosjektet ble gjort i regi av Norsk Institutt for Vannforskning (NIVA), med støtte fra blant andre kanadiske myndigheter og Miljøverndepartementet.⁸⁸

Bakgrunnen for dette prosjektet var at det over en lengre tidsperiode hadde foregått en langtransportert luftforurensing. Fagfolk trodde at spredningen og skadene var mer omfattende enn antatt, og at forurensingen hadde foregått over lengre tid enn først beregnet. På tross av at mengden forurensning ikke økte de siste årene før dette prosjektet, så man allikevel at skadeomfanget økte. Problemet var størst lenger sør i Europa. Det hersket stor bekymring for hva den videre forurensningen kunne ha å si for naturen på fjellet. DNT, Miljøvernorganisasjoner og fagfolk var opptatt av å jobbe for å forebygge problemet.

I en artikkel fra 1985 la Ivar Muniz stort sett all skyld for forurensningen på andre land. Hovedsakelig England og Vest-Tyskland. Situasjonen var i følge artikkelen iferd med å endre seg. Enkelte land som tidligere var motstandere av rensing av utslipp,

85 Hansen, Bjørn Egil (1989): "Venner i fjellet" i *DNTs årbok* : 69.

86 Fjell og Vidde (1983): "Hardangervidda kan tømmes for fisk?" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 34–35.

87 Muniz, Ivar (1985): "Forurensingen fortsetter" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 32.

88 Fjell og Vidde (1983): "Hardangervidda kan tømmes for fisk?" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 34–35.

var i følge forfatteren blitt "omvendte".⁸⁹ "Vårt påtrykk har sikkert vært medvirkende til denne kursendring" skrev han videre.⁹⁰ Viktigere var det at landene var blitt gjort klar over at de hadde påført store miljøskader som ikke kunne overses. Vi ble fortalt at britene hadde vært uvillige til å delta i det forpliktende internasjonale samarbeidet i jobben med å begrense forurensingen. Artikkelen avsluttes med dramatisk ordbruk: "Vi kan regne med at også britene vil endre syn slik at vi kan få en effektiv og enstemmig fredsslutning etter mange års kjemisk krigførsel mellom Europas nasjoner."⁹¹

Ordbruken i artikkelen over var svært krass, med en dramatisk retorikk. Ord som "oss", "våre" og "vårt" ble mye brukt i artikkelen, uten at det spesifikt ble nevnt hvem disse representerte. Ut fra innholdet i artikkelen kan vi forstå det som norske interesser. Satt litt på spissen virker det som om nasjonen hadde blitt invadert av fremmede krefter. Det at Muniz valgte å kalle situasjonen for en "kjemisk krigførsel" forsterker dette inntrykket. Norge blir fremstilt som det store offeret. Truslene ble i Fjell og Vidde fremstilt som svært reelle. Andre artikler som "Hardangervidda kan tømmes for fisk", "Skjebnetid for våre vassdrag", "Trusler for reindrifta" og "Nødrop fra Finnmark" hadde titler som var med på å gi et dramatisk trusselbilde som ble presentert i Fjell og Vidde. Situasjonen var i tidsskriftet dramatisk, men hvordan gikk DNT frem med å håndtere den?

Norske myndigheter ble ikke gitt noe særskilt ansvar, annet enn å legge press på utenlandske myndigheter for at de skulle begrense omfanget av sine utslipp. Vi ser at Norges egne forurensningskilder ble vist i illustrasjonen (merket med rød sirkel), men de ble ikke nevnt i artikkelen. Tallet det var snakk om – 20 000 tonn – er langt fra uvesentlig, når det sammenlignes med Storbritannias 50 000 tonn. Selv Sverige og Danmark sine samlede utslipp var 2000 tonn mindre enn Norges.⁹² Dette er litt merkelig når det ble lagt så stor vekt på at andre nasjoner ikke var villige til å vedkjenne seg sin skyld i og å gjøre noe med egen forurensing. Samtidig ble det pekt på at norske myndigheter hadde et ansvar for å legge press på de landene som forurenset mest, for på den måten å kjempe tilbake.

2.4 Fjellet invaderes av sur nedbør

89 Muniz, Ivar (1985): "Forurensingen fortsetter" i *Fjell og Vidde* nr. 2: 32.

90 Sst.

91 Sst.

92 Muniz, Ivar (1985): "Forurensingen fortsetter" i *Fjell og Vidde* nr. 2: 32. (Kart utlånt fra Norsk Skogbruk).

Forskere og interesseorganisasjoner anklaget myndighetene for å være for forsiktige med de kravene som ble stilt.⁹³ "Informasjonsgruppen mot sur nedbør" besto av Natur og Ungdom, Det Norske Skogselskap, Verdens Villmarksfond/Norge, Norges Jeger- og fiskerforbund, Norges Naturvernforbund og DNT. Gruppen jobbet aktivt for å opplyse om sur nedbør og legge press på involverte aktører. Dokumentasjon og resultater på at arbeidet med å stoppe den sure nedbøren førte frem, ble presentert i Fjell og Vidde.⁹⁴ Det ble sett på som svært viktig å fortsette å overbevise myndigheter og andre aktører om alvorret i situasjonen. Dannelsen av informasjonsgruppen ble i Fjell og Vidde sett på som et skritt i riktig retning, men den fikk likevel kritikk for å stille for svake krav overfor ansvarlige aktører.⁹⁵

Vi kan si at konflikten rundt sur nedbør fremstilte problemet som en form for *indirekte støy*. Det var indirekte fordi konfliktens kilde ikke i seg selv var støyende, slik vi ser det med motorisert ferdsel. Sur nedbør virket derimot støyende ved de skader det påførte naturen. Folk mistet sin opplevelse av uberørt natur, ro og stillhet når konsekvensene av sur nedbør ble fremtredende i landskapet. Dermed forsvant mye av den mediterende, rekreasjonelle effekten. Sur nedbør var en trussel som kom utenfra fjellet. Innenfra fantes det også elementer som var med på å true både naturen og opplevelsen. Disse kom i form av objekter som kraftverk og snøskutere. Vi vil i neste avsnitt fortsette med å ta for oss vassdragsutbygging og hvordan konflikter rundt dette ble presentert i Fjell og Vidde.

Trusler innenfra

I 1980-årene var det flere store miljøsaker som preget oppfatningen folk hadde av naturen og hvordan man skulle forholde seg til den. Dette var en periode med kontroversielle vassdragsutbygginger. Den kanskje mest kjente var utbyggingen av Alta-vassdraget. Arbeidet med denne saken startet i 1968. Planene berørte flere samiske områder, og ble fra starten av møtt med stor motstand. I de første planene som ble lagt frem ville samebygden Masí legges under vann. Protester førte til at de første planene ble skrinlagt. Bygda ble også fredet. Gjennom en rekke runder i retten og etter mye motstand ble imidlertid planene om utbygging iverksatt, selv om det var i en noe mindre skala enn først planlagt. I 1979 og 1981 førte dette til en rekke av de største sivile ulydighetsaksjoner landet hadde vært vitne til.⁹⁶ Dette var med å sette et miljøfokus på fjellområder og på hvordan storsamfunnet tok seg til rette.

I en artikkel i nr. 3, 1983 ble viktigheten av at friluftsinnteresser måtte ble tatt hensyn til i diskusjoner rundt vassdragsutbygging poengtert. Organisasjoner som DNT måtte

93 Fjell og Vidde (1983): "Hardangervidda kan tømme for fisk?" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 34–35.

94 Fjell og Vidde (1983): "Hardangervidda kan tømme for fisk?" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 34–35 og Muniz, Ivar (1985): "Forurensingen fortsetter" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 32.

95 Fjell og Vidde (1983): "Hardangervidda kan tømme for fisk?" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 34–35.

96 Berntsen, Bredo (1994): *Grønne linjer, natur- og miljøvernets historie i Norge*. Oslo: Grøndahl og Dreyers Forlag AS: 215–218.

få delta i debattene for å påvirke prioriteringen av hvilke vassdrag som skulle bygges ut. Målet var at økonomi skulle settes i sammenheng med verdiene de aktuelle områdene hadde som rekreasjonsområder.⁹⁷ Det ble pekt på at friluftsimteresser tidligere hadde kommet til kort i argumentasjonen rundt disse sakene, og at det derfor var viktig at de styrket sitt arbeid. Kampsakene måtte komme tydeligere fram. Det ble nevnt at Norge var inne i den siste epoken av vassdragsutbygging, slik at arbeidet med å bli hørt var nødt til å bli intensivert. Det var ikke snakk om å være imot en hver form for utbygging, men man skulle yte motstand når viktige friluftsimteresser var truet.⁹⁸

Her har DNT og andre organisasjoner forsøkt å føre en felles kamp for at deres interesser skulle bli hørt. De jobbet dessuten mer aktivt sammen for å knytte andre aktører til sitt arbeid. På den måten ville de ha en sterkere stemme i diskusjonen. Slik kunne Turistforeningen få overført sitt budskap til viktige aktører og knyttet dem til sin sak.⁹⁹ Dette var viktig for å mer effektivt bringe relevant kunnskap på banen som utbyggingsaktørene kunne ha oversett eller ikke hadde kjennskap til.

DNT var imidlertid ikke prinsipielle motstandere av vannkraftutbygging. I årboken for 1985 var det en lengre artikkel som tok for seg Turistforeningen og naturvernet.¹⁰⁰ Her blir det nevnt at DNT hadde solgt en eiendom for kr 240 000 til et kraftutbyggingselskap. Denne eiendommen var tilknyttet en foss som var ettertraktet for byggingen av et kraftverk. I utgangspunktet var det DNT sin oppgave å bevare den type natur som fossen representerte, men her hadde Turistforeningen gått motsatt vei. Begrunnelsen for salget av denne eiendommen var at det var svært få som besøkte dette stedet – maks 50 personer i året. Salg ble derfor sett på som mer hensiktsmessig. Ikke bare ville vassdraget gi mer kraft, men utbyggingen ville også sysselsette mange i en kommune med høy arbeidsledighet.¹⁰¹ Artikkelen fortalte oss at de samfunnsnyttige gevinstene fossen utgjorde, overgikk de gevinster vern ville gi. Pengene salget ga, ville være viktige midler for å kunne arbeide med å verne andre områder som ble ansett som mer verneverdige.

Hva forteller dette oss? Slik det fremstår skal vern i førsterekke gagne menneskeheten – ikke nødvendigvis naturen i seg selv. Uberørt natur kunne fungere som "vitamin" for opprettholdelse av et sunt liv, med de helsegevinster dette ga. Vernede områder ga folk muligheten til å finne stillhet og ro. En grunn til at vern av uberørt natur ble sett på som viktig i Fjell og Vidde, var at kommende generasjoner også skulle ha muligheten til å oppleve slik natur. Derfor var det avgjørende at vi alle hadde en god holdning til naturen. Vår egen tilstedeværelse kunne skape konflikt, om

97 Gjørsv, Lise (1983): "Skjebnetid for våre vassdrag", i *Fjell og Vidde nr. 3*: 20-21.

98 Sst.

99 Latour, Bruno (1987): *Science in Action: How to Follow Scientists and Engineers Through Society*. Cambridge: Harvard University Press: 108 – 121.

100 Ryvardsen, Leif (1985): "DNT og naturvernet", i *Enn om vi kledde fjellet – Den Norske Turistforening årbok 1985*: 173.

101 Sst.

vi ikke opptrådte varsomt oss overfor den. Vi skal videre i dette kapittelet fortsette med å ta for oss problematikken rundt motorisert ferdsel på fjellet.

I en artikkel fra Fjell og Vidde, 1985 blir det fortalt om en "vanvittig utvikling" i utbredelsen av ulovlig motorferdsel i utmarka.¹⁰² "Et rop om hjelp" ble rettet mot offentlige etater og myndigheter for å få bukt med problemet.¹⁰³ Det ble på kraftig vis uttrykt at det ikke ble forstått hvor omfattende problemet faktisk var. Artikkelforfatter Jens Halvorsrud poengterte at det var like viktig å ta for seg den "hemningsløse" omsetningen av terrengkjøretøy såvel som å ta tak i de som utøvde misbruk.¹⁰⁴ I artikkelen ble det også foreslått tiltak som kunne være med på å bedre situasjonen, blant annet restriksjoner og strengere lovverk. Samtidig ble det pekt på viktigheten av å skape en holdningsendring blant folk. Egne, lukkede løyper hvor folk kunne få lov til å boltre seg fritt på egne snøskutere, ble også foreslått.

I en annen artikkel ble det skrevet at det var registrert ca 6500 snøskutere i Finnmark, men kun en tidel av disse kunne knyttes til reindriften i området.¹⁰⁵ Det ble pekt på at snøskutere skapte mye støy, og at aktivitet utenfor merkede løyper var forstyrrende for reinen. Det ble argumentert spesielt for reindriften og ikke for naturen i området. Reindrift ble sett på som den viktigste næringen til samefolket. Derfor var det avgjørende at den ble bevart, både for å opprettholde de samiske tradisjonene og sysselsettingen i Finnmark slik at folk fortsatt ønsket å bosette seg i utkantstrøk.¹⁰⁶ Motorisert ferdsel utenfor disse rammene, ble derfor sett på som en trussel, ikke bare mot naturen og landskapet, men også mot næringen og kulturen i området. På den måten rammet problematikken flere aktører, noe som ettertrykkelig ble poengtert i Fjell og Vidde.¹⁰⁷

Diskusjonen rundt motorisert ferdsel forteller oss at folk fant seg nye måter å oppleve fjellet og naturen på, gjennom de teknologier som ble tatt i bruk. Snøskuteren i seg selv var et nyttig verktøy for mange, spesielt for folk som holdt på med reindrift og oppsyn. Problemet dukket opp når det ble brukt til lek og moro. Slik bruk sto i kontrast til fremstillingen av fjellet som et sted for ro og stillhet. Vi ser en todeling av friluftsfolket. På den ene siden er det de som vil forflytte seg *raskt* for å oppleve *spenning* i naturen, mens man på den andre siden har de som ønsker å bevege seg *langsomt og rolig*.

Bruken av snøskuter kan sies å ha representert en form for støyende aktivitet som ikke var forenlig med det tradisjonelle friluftsliv DNT sto for. Motorer lagde mye forstyrrende lyd, de tunge kjøretøyene satte igjen stygge spor, og ved uvettig bruk

102 Halvorsrud, Jens (1985): "Nødrep fra Finnmark" i *Fjell og Vidde* nr. 2: 14.

103 Sst.

104 Sst.

105 Holte, Arvid (1985): "Trusler for reindriften" i *Fjell og Vidde* nr. 4: 26 – 27.

106 Sst.

107 Sst.

kunne farten være høy. Dette kan ha vært mye av kjernen i problematikken, uten at det ble nevnt spesifikt. Støyen ble i Fjell og Vidde presentert som noe som sto i konflikt med det harmoniske og idylliske ved fjellet.

På naturens premisser

Det var altså ikke bare å ta seg til rette, turfolket måtte være bevisst på at man var der på naturens premisser. Dette innebar at turfolket måtte innrette seg etter de forhold som rådde på fjellet, ved å planlegge riktig og ta i bruk korrekt utstyr på en sømmelig måte. Riktig utstyr var avgjørende for sikkerheten i fjellet, men unødvendig dilldall kunne fort bli forstyrrende elementer som sto i veien for de gode opplevelsene. Riktig utstyr betydde ikke nødvendigvis nytt og dyrt, ofte kunne man klare seg like godt med gammelt utstyr.¹⁰⁸ Vi kan forstå det slik at DNT så på det som sitt ansvar å legge til rette for at folk skulle ferdes trygt og godt, samt å være holdningsskapende for å bevisstgjøre en naturvennlig måte å ferdes på. I Fjell og Vidde så vi på mange måter en brukerveiledning for opphold på fjellet. Aktiviteter som sto i konflikt med dette synet ble utestengt. Elementene som ble holdt utenfor kan beskrives som støyende og raske.

Roen og stillheten ble omtalt i tidsskriftet som det essensielle med å være på fjellet. Ferdsel i fjellet skulle foregå langsomt og rolig. I Fjell og Vidde var det et tydelig skille i beskrivelsene av hvordan man skulle te seg i naturen. Det langsomme og rolige sto i konflikt med det støyende og raske. Vi så at langsomt og rolig ble fremhevet som den grunnleggende riktige måten å oppholde seg i fjellet. Teknologi og aktiviteter som hørte til under støyende og raske ble motarbeidet og forsøk holdt utenfor fjellet.

Det essensielle med å oppholde seg i fjellet - roen og stillheten – ble forringet. Lokale støykilder besto av utstyr som blir brukt i fjellheimen. Definisjon av støy dreier seg ikke i denne oppgaven bare om sjenerende lyd, men også elementer som generelt ble omtalt som forstyrrende på de opplevelser turvandreren i følge Fjell og Vidde søkte. Dette innebærer uønsket bruk av teknologi, slik som vi har sett rundt debatten av motorisert ferdsel. Her fungerer også støyen i ordets rette forstand, hvor larmen fra motorene forstyrrer både dyr og mennesker. Forstyrrende visuelle elementer ble eksemplifisert med vassdragsutbygging. Konstruksjonene satte tydelig preg på landskapet. Først og fremst gjennom selve byggverkene og de dammene som dannes av demninger, men også de spor som ble lagt igjen etter byggeprosessen.

108 Fjell og Vidde (1985): "Utstyr i vinterfjellet" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 5.

"Bærekraftig utvikling"

Fjell og Viddes beskrivelser av fjellet i 1980-årene baserte seg på idyll som ble brutt ned av teknologi. Tidsskriftet poengterte at DNT også så nytten av teknologi. Vi var mer eller mindre avhengig av den, ikke bare for å leve et godt liv, men for å overleve. Det som ble slått ned på var uvetting bruk av teknologi – enten for å utnytte naturens ressurser eller for å skape opplevelser med lek og moro. Ble dette gjort uten å tenke på de fremtidige konsekvenser, var det et resultat av dårlig etikk og moral fra de involverte aktører. Det ble videre slått fast at ved å leve livet som et aktivt friluftslivmenneske ervervet man seg en god holdning til naturen. Man fikk et utvidet perspektiv i forhold til menneskets plass i den. Dermed ville man være i bedre stand til å fatte beslutninger som gagnet både menneskeheten og naturen. Dette var sentrale poenger som gikk igjen i Fjell og Vidde.

Følelser var i følge Fjell og Vidde viktig for den oppfatningen man fikk av fjellet. Dette kan henge sammen med det sublime. I Fjell og Vidde ble det reklamert for at følelsene man dannet seg i møte med den uberørte naturen fikk fjellvandreren til å roe ned. Følelser som kom av stress og støy skulle på den måten lukes vekk. Turvandring i fjellet ble på mange måter en mediterende opplevelse, hvor det sublime var med på å skape denne effekten. Vi har sett at skriptet i Fjell og Vidde i 1980-årene dreide seg om mye det samme, men å vandre i total ensomhet var ikke nødvendig for å få en sublim opplevelse, slik fokuset på fellestur-tilbudet til DNT viste.

For DNT og de andre organisasjonene som var med i "grupperingen mot sur nedbør" handlet det om å ta inn over seg konsekvensene av inngrep og på en best mulig måte leve i pakt med naturen. Man skulle ta av det naturen kunne gi, og ikke mer. Gikk det på bekostning av naturen måtte man si ifra og opplyse allmennheten, slik at tiltak for å minimalisere konsekvensene kunne iverksettes. Gjennom translasjonprosesser lyktes Turistforeningen til en viss grad med å få sine synspunkter i gjennom og få de involverte aktører til å handle på bakgrunn av de opplysninger de kom med. I *Fjell og Vidde* var det derfor viktig å presentere ny kunnskap om problemområdene for å kunne underbygge sin kritikk.

Måten Turistforeningen samarbeidet med andre interesseorganisasjoner samsvarer med et viktig poeng innenfor STS-feltet. Det handler om å knytte aktører til sin sak for å overbevise flest mulig om at man har rett, eller i dette tilfellet; om at problematikken rundt sur nedbør var reel og at noe var nødt til å gjøres. Gjennom translasjonsprosesser måtte de overbevise aktuelle aktørene om at problematikken hadde innvirkning på deres interesser og at det vil lønne seg å støtte deres sak.¹⁰⁹ Jobben med å overbevise viste seg i denne situasjonen å være vanskelig, da det var store økonomiske verdier på spill. Men ved å vise til at egne utslipp ville få

109 Latour, Bruno (1987): *Science in Action: How to Follow Scientists and Engineers Through Society*, Cambridge: Harvard University Press: 108.

konsekvenser for Norsk næring i tillegg til miljø, klarte man å overtale norske aktører om at tiltak måtte iverksettes. Deretter fortsatte arbeidet videre med å overtale utenlandske aktører.

I 1987 ble "bærekraftig utvikling" et politisk moteord i forbindelse med Brundtland-kommisjonens rapport. Denne ble laget i regi av FNs generalforsamling.¹¹⁰ Fokuset var her hvordan verden best kunne høste av naturens goder og samtidig opprettholde biosfærens økologiske stabilitet. Konsekvenser av samfunnets naturutnyttelse var derfor et hett internasjonalt tema i 1980-årene. Den økte befolkningen utviklet seg også til å bli en del av denne problematikken, noe vi vil se når vi beveger oss inn i 1990-årene, der mennesket selv ble et støyende element i fjellheimen.

110 Norderhaug, Magnar (2002): *Miljøvern i går, i dag og i morgen*, Trondheim: Tapir Akademiske Forlag: 24.

Kapittel 3

1990-årene: Fra folkemasser til "utstyrshysteri"

På begynnelsen av 1990-årene var fremdeles idealet om uberørt natur fremtredende, men forståelsen av hva som inngikk i "det naturlige" var i ferd med å skifte karakter. I forrige kapittel så vi at konsekvenser av utslipp fra tungindustrien var et hett tema i Fjell og Vidde. Den "gamle idealtilstanden" – i form av uberørt natur fri for teknologi – møtte med dette mange utfordringer. I 1993 feiret Den Norske Turistforening (DNT) sitt 125-årsjubileum. I Fjell og Vidde ble jubileet brukt til å oppsummere tidsskriftet og Turistforeningens virke frem til da. Veksten av medlemmer fra siste del av 1980-årene fortsatte inn i begynnelsen av 1990-årene.

Dette førte til at trafikken i fjellet økte betraktelig. Konsekvensene var at det ble spekulert om ikke DNT burde begynne å sette grenser for egen vekst. Faren var – slik Fjell og Vidde uttrykte det – at det kunne bli så mange mennesker på fjellet at naturen her rett og slett ikke ville tåle en slik belastning. Konsekvensene av dette kunne være at opplevelsen av fjellet bli forringet. Foreningen satte derfor i gang et eget *tålegrenseprosjekt* for å kartlegge om populære fjellområder taklet de økte menneskemassene.¹¹¹ I 1990-årene begynte også utstyr å bli mer omfattende og fikk mer å si for opplevelsene av å være på fjellet. Vi ser at konfliktnivået beveget seg fra det globale i retning det lokale. Hva som ble sett på som støy hadde skiftet karakter. Spesielt to støykilder ble synliggjort i Fjell og Vidde i løpet av 1990-årene. Konfrontert med økte folkemengder ble menneskets plass i naturen problematisert. I siste halvdel av tiåret var bruk av utstyr mer fremtredende i tidsskriftet, og ble i økende grad ble problematisert. Hva fikk dette å si for fremstillingen av fjellet i Fjell og Vidde? Hvordan inngikk teknologi i forståelsen av fjellet?

Dette kapittelet vil handle om perioden 1990 til 2000 hvor vi vil undersøke hvordan det i Fjell og Vidde ble lagt til rette for bruk av fjellet og hvordan dette kom til uttrykk. Vi vil først ta for oss hvordan fjellet ble omtalt. Videre vil utfordringer som var med på å prege forståelsen av fjellet være sentralt. I siste delen av kapittelet vil vi undersøke spesielt fire omtalte områder og måten disse ble forhandlet inn i forståelsen av fjellet.

111 Fjell og Vidde (1995): "Tåler Rondane deg" i *Fjell og Vidde* nr. 4: 23.

"Naturens katedraler"

Folks syn på og oppfatning av fjellet var viktige temaer i Fjell og Vidde. Som vi så av forrige kapittel, sto forestillingen om den uberørte naturen sterkt i overgangen mellom 1980- og 1990-årene. På begynnelsen av 1990-årene preget denne forståelsen beskrivelsene både leserne og redaksjonen ga fjellet i tidsskriftet. I en artikkel presenterte Lars Aarnønæs leserene for en omfattende spørreundersøkelse foretatt av MMI.¹¹² Undersøkelsen tok for seg nordmenns forhold til friluftsliv og grunner til at vi oppsøkte naturen. Det var en undersøkelse hvor 1079 personer over 15 år ble intervjuet. Resultatene av denne undersøkelsen belyste interessante trekk ved nordmenns friluftslivvaner og vårt forhold til naturen.

De tre viktigste årsakene til at folk besøkte fjellet var i følge undersøkelsen å "oppleve naturens stillhet og fred", "komme bort fra mas og stress" og "komme ut i frisk natur, vekk fra støy og forurensing".¹¹³ En samfunnsutvikling som ble nevnt i artikkelen, var at folk brukte mindre tid på fysisk slit og mer tid på mentalt slit både i arbeidslivet og på fritiden. Kanskje var det slik at folk tok turen til fjellet for å ta i bruk kroppen mer? Aarnønæs skrev at han ofte hadde observert folk som hadde slitt seg i gjennom ti- tolvtimersøker på fjellet, men likevel svarte at de hadde det "helt fantastisk". Selv om man følte seg fysisk sliten, var man mentalt uthvilt. Det ble skrevet at "fjellet er et av de eldste nytelser man kan søke i Norge".¹¹⁴ Selv med alt slitet en fjelltur innebar, ble helheten av opplevelsen beskrevet som en nytelse. For virkelig å kunne erfare hva det ville si å nyte, måtte man først slite.

I forbindelse med dette ble det i Fjell og Vidde spurt om ikke nordmenn hadde et spesielt sjeleliv.¹¹⁵ I den nevnte undersøkelsen svarte 46% at en viktig grunn for å oppholde seg i naturen var for å "oppleve storheten i Guds skaperverk".¹¹⁶ 41% svarte det mer metareligiøst ved å si at "de vil komme i kontakt med naturens sjel og mystikk".¹¹⁷ Aarnønæs skrev at det kunne være vanskelig for utlendinger å forstå forholdet nordmenn hadde til fjellet. Vi fremsto gjerne som sinte fordi vi var så stille når vi gikk på tur. På samme måte som under en "høymesse i kirken", skulle man ikke prate på tur, noe som igjen underbygger det religiøse aspektet.¹¹⁸ Å gi naturen et slikt preg kunne på denne måten bidra til å gi en mental ro. Hvorfor hadde folk slike overnaturlige konnotasjoner til fjellet? Hva er det som vekket frem slike religiøse beskrivelser?

112 Aarnønæs, Lars (1993): "Det nyeste om: Nordmenns Friluftsliv" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 40–43.

113 Sst.

114 Monsen, Marianne (1993): "Friluftslivets gleder" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 5.

115 Aarnønæs, Lars (1993): "Det nyeste om: Nordmenns Friluftsliv" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 40–43.

116 Sst.

117 Sst.

118 Sst.

3.1 Storslåtte landskap i Sunnmørsalpene¹¹⁹

Forståelsen av fjellet kan ha endret seg til at roen og stillheten ikke lenger ble sett på som en iboende egenskap ved fjellet. I stedet var kanskje det mektige møte med slik natur med på fremkalle en avmålt ro, som i respekt til dets storhet. Dette gjorde at det var en markant retorisk forskjell i måten opplevelsene av fjellet ble beskrevet i 1990-årene og i 1980-årene. I 1980-årene ble roen og stillheten i seg selv trukket frem som en del av fjellet. I 1990-årene, derimot, kan vi sitte igjen med et inntrykk av at fjellet og roen var mer adskilte deler. Roen ble fremdeles forstått som en nøkkelfaktor ved opphold på fjellet, men kan ha endret seg fra å bli oppfattet som en iboende del av fjellet, til å bli et resultat av møtet med det subline i fjellet.¹²⁰

Fjellene var de samme som de alltid hadde vært. Friluftslivet hadde heller ikke forandret seg nevneverdig; den tradisjonelle forankringen sto ennå sterkt. Forståelsen av fjellet var derimot i stadig endring. I det store og hele handlet det mye om opplevelsene fjellet var med på gi. Fjell og Vidde spilte på gamle ideer om det storslåtte med fjellet. Følelsene man gjorde seg i møte med det storslåtte i fjellet, var viktig, noe som på mange måter samsvarer med begrepet det subline. Vill og vakker natur hvor "gigantiske tinderekker ruver i landskapet" ble for eksempel i en reportasje fra 1995 fremhevet som sentrale trekk ved fjellet som gjorde det verdt å besøke.¹²¹ En

119 Foto: Kjell Glomsett, på trykk i *Fjell og Vidde* nr. 3, 1991

120 Dahle, Øystein (1995): "Friluftsliv som særnorsk fenomen" i *Fjell og Vidde* nr. 4: 27.

121 Hultmann, Cato A. (1995): "Sulitjelmamassivet kneiser i nordøst" i *Fjell og Vidde* nr. 2: 9.

annen lignende beskrivelse var i en reportasje fra Sunnmørsalpene: "Denne fullkomne tiden er (selvsagt) Slogen, med Brekketind majestetisk hvilende på sin pute av snø".¹²²

I forbindelse med DNT sitt 125-årsjubileum blir det nevnt at "selv etter alle disse årene har ikke naturen mistet sin makt over sinnene våre".¹²³ Vi lot oss ennå bli bergtatt når opplevelsen av fjellet svarte til, eller overgikk de forventinger vi hadde til det. Tidsskriftet lot leseren selv skape sine egne forventinger til de opplevelser han eller hun selv søkte. Flotte bilder ble vist, og tidsskriftet ga inngående beskrivelser av ulike destinasjoner i fjellet, og hintet om hvilke følelser det skulle vekke. Målet var kanskje å gi folk lyst til å komme seg ut på tur, så de deretter selv kunne erfare det sublime ved fjellet og danne sin egen oppfatning. I Fjell og Vidde ble dette beskrevet som den kjente friluftsentusiasten Emanuel Mohn (1842-1891) sa det: "Den som ikke har opplevd det, vil ikke forstå".¹²⁴

I denne perioden var det mange som tok turen til fjellet. Nesten *for* mange. Veksten på slutten av 1980-årene fortsatte inn i begynnelsen av 1990-årene. Fjellrets tiltrekningskraft var tydeligvis stor, og trafikkveksten så ikke ut til å ha noen ende. Dette var ikke utelukket positivt for DNT. Flere diskusjoner dukket opp i Fjell og Vidde om hvorvidt dette var bra for miljøet i fjellet. Vi skal derfor fortsette dette kapittelet med å ta for oss hvordan denne diskusjonen fortonet seg, og hva grunnen kunne være til et denne problematikken dukket opp.

Mennesket og naturen

Medlems- og aktivitetsveksten vi i forrige kapittel så mot slutten av 1980-årene, fortsatte også inn i 1990-årene. Trafikken på fjellet økte. I året for DNTs 125-årsjubileum – 1993 – ble det i en artikkel fortalt at alle hytter, stuer og ruter var fulle.¹²⁵ For Turistforeningens del var dette hyggelig, men også noe problematisk. I følge Fjell og Vidde kunne en tilsvarende trafikkvekst i årene fremover være problematisk om ikke trafikken ble bedre tilrettelagt.¹²⁶ Formann i DNT – Knut M. Ore – skrev at situasjonen var blitt såpass dramatisk at enkelte områder i fjellet burde vernes helt fra menneskelig aktivitet. På dette tidspunktet var ikke dette aktuelt, men det var under diskusjon.¹²⁷

122 Glomset, Kjell (1991): "En klassiker gjennom Sunnmørsalpene" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 17.

123 Monsen, Marianne (1993): "Friluftslivets gleder" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 5.

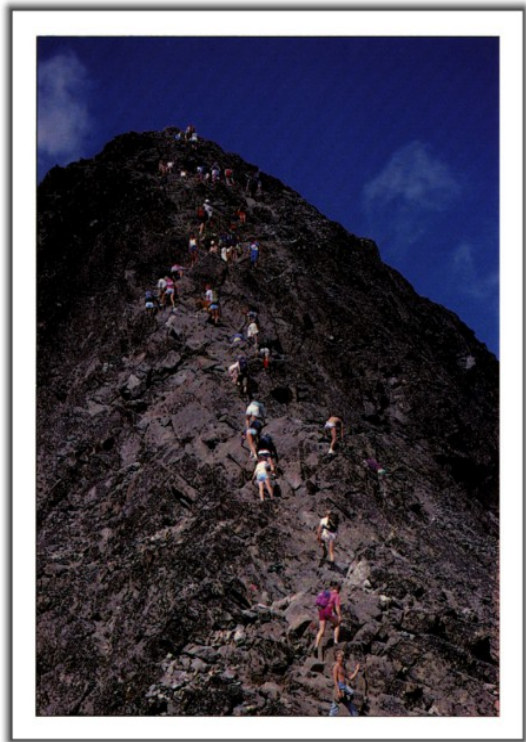
124 Faltin, Trine (1993): "Naturvokteren" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 8.

125 Sst: 6–8.

126 Sst.

127 Fjell og Vidde (1992): "Når er det nok?" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 24.

I en utgave var det satt av fire sider for debattinnlegg fra leserne. Disse dreide seg spesifikt om diskusjonen rundt masseturisme på fjellet. Leseren ble gitt en stemme, og redaksjonen sa selv at de gjerne tok imot flere innlegg i debatten slik at "denne viktige diskusjonen blir tilført flest mulig momenter".¹²⁸ Konsensusen for innleggene så ut til å være at DNT burde være forsiktige med hvordan de gikk frem i sin håndtering av den økte trafikken. Ivar Bu skrev undrede at "Spørsmålet er om det ikke er på tide at DNT utarbeider en verneplan mot seg selv".¹²⁹ Sitatet pekte på hvor alvorlig situasjonen kunne bli for DNT om trafikken ikke ble håndtert på en god måte, og hvilke utfordringer dette representerte for foreningen.

3.2 Folkevandring over Besseggen¹³⁰

At det i Fjell og Vidde var satt av såpass mye plass til denne diskusjonen, forsterker inntrykket av at dette var et seriøst problem som DNT så som sin oppgave å gjøre noe med. Dialog og åpenhet fremsto i Fjell og Vidde som viktige hjelpemidler for å kunne komme frem til en løsning. Situasjonen som oppsto, var derfor noe spesiell. DNT sto ansikt til ansikt med et dilemma. På den ene siden var vekst ønskelig fordi det skapte forutsetning for en god og holdbar økonomi. Det å sette grenser for egen vekst ville være uheldig. På den andre siden så DNT på seg selv som en viktig aktør innenfor miljøvern. At deres virke hadde utviklet seg til å bli en miljøtrussel i seg selv, var lite hendig. Å balansere økonomi og vern viste seg å være stadig vanskeligere. Fokuset endret seg fra hvilke konsekvenser inngrep i naturen hadde å si for friluftslivet til hvilke konsekvenser menneskelig aktivitet – inkludert friluftsliv – hadde på naturen.

Utfordringen lå på det å kombinere fremtidsrettet planlegging med satsning på videre vekst for fjellturen. Det var fremdeles et viktig mål å få flest mulig opp i fjellet, og det skulle det fortsette å være. Utfordringen lå i å tilrettelegge bedre for at menneskelig aktivitet ikke skulle gå ut over naturen. DNT formånet om at miljøvennlighet på sikt ville gi mer penger i kassen, så det var en oppgave som kunne la seg gjøre.¹³¹ De støyende elementene måtte dempes.

128 Fjell og Vidde (1992): "Når er det nok?" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 24.

129 Bu, Ivar (1992): "Ikke slik da jeg var ung" Leserinnlegg i *Fjell og Vidde nr. 3*: 24

130 Foto: Kim Hart, på trykk i *Fjell og Vidde nr. 3*, 1992: 24

131 Faltin, Trine (1993): "Naturvokteren" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 6-8.

I en artikkel fra 1995 kom dette til uttrykk ved at det ble spekulert i om ikke høyden for antall turister var nådd.¹³² Problemet var ikke bare direkte slitasje som følge av at mange gikk på samme område, men også forsøpling og forstyrrelse av villrein. Som et ledd i håndtere trafikken, ble det nevnt at det skulle iverksettes undersøkelser fra DNT for å undersøke hvor mye fotturisme fjellområdene rundt Rondane kunne tåle. "Tålegrenseprosjektet" ble dette arbeidet kalt. Fra før hadde det allerede blitt iverksatt omlegging av turstier. Målet var å kanalisere trafikken til områder hvor den hadde mindre påvirkning på villreinen og sårbare plantearter.¹³³ Problemet hadde gjort seg synlig ved at villreinen la om sine vandringsruter på grunn av all trafikken, noe som kunne ha en uheldig påvirkning på kalving og tilgangen til mat.¹³⁴ Av undersøkelsen viste det seg derimot at å spre trafikken ikke var noen god løsning. For å minske forstyrrelser på villreinbestanden var det bedre å kanalisere trafikken til et hovedløpenett enn å spre trafikken jevnt utover.¹³⁵

Prosjektet ble i liten grad nevnt i senere utgaver av Fjell og Vidde. I et leserinnlegg fra 1998 ble resultatene av denne undersøkelsen etterlyst, siden opplysninger om resultatene av prosjektet i følge leseren ennå ikke hadde blitt publisert. Redaksjonen svarte at noe av grunnen til at det tok så lang tid var fordi det var et pilotprosjekt, og fordi DNT hadde gått svært grundig til verks i sitt arbeid. Innsender – Tor Vorkinn – spurte om ikke foreningen hadde innsett at tålegrensa i naturen hadde blitt et politisk spørsmål.¹³⁶ Spørsmålet som kan stilles på bakgrunn av dette, var om ikke hele problematikken rundt masseturisme og naturens tålegrense hadde fått litt for mye oppmerksomhet. Problematikken var kanskje av en mer klimapolitisk karakter snarere enn noe som gjaldt en reel situasjon.

Overbefolkning

Problemen rundt masseturisme dukket opp uten at det hadde foregått noen form for store omveltninger i måten fotturisme foregikk. Det var bare flere mennesker som tok del i aktiviteten. Således skrev Øystein Dahle – formann i DNT, 1995 – i et innlegg at begrepet friluftsliv var vanskelig å modernisere. Han forsto friluftslivet som noe tradisjonelt og eksistensielt.¹³⁷ Dermed sto det også i konflikt med det han kalte for bivirkningene av fremgang og utvikling. Ro, fred og stillhet ble sett på som verneverdige kvaliteter med friluftsliv. Roen skulle opprettholdes ved at fotturismen fortsatt skulle foregå enkelt. Dahle ønsket å forsvare det tradisjonelle friluftsliv fordi det var et strategisk virkemiddel for å fremme miljøbevissthet. Det sto også som en motpol til det han kalte en "uheldig kommersialisering av utmarksressursene".¹³⁸

132 Bore, Geir Arne (1995): "Storm i Rondane" i *Fjell og Vidde* nr. 4: 20-23.

133 Fjell og Vidde (1995): "Tåler Rondane deg" i *Fjell og Vidde* nr. 4: 23.

134 Bore, Geir Arne (1995): "Storm i Rondane" i *Fjell og Vidde* nr. 4: 20-23.

135 Evensen, Torfinn (1998): "Miljørevisjon av DNTs egen virksomhet i Rondane" i *Forskning i friluft, FRIFO-rapport* nr. 1. 1999. :142

136 Vorkinn, Tor (1998): "Hvor går tålegrensa i Rondane" Leserinnlegg i *Fjell og Vidde* nr. 3: 32.

137 Dahle, Øystein (1995): "Friluftsliv som særnorsk fenomen" i *Fjell og Vidde* nr. 4: 27.

138 Sst.

Det kom også i Fjell og Vidde innspill som ga uttrykk for at hele debatten rundt slitasje som følge av fotturisme fikk altfor mye fokus. Jon Teigeland – en norsk pioner innenfor friluftslivsforskning – uttrykte i et intervju i Fjell og Vidde at forstyrrelser fra hotell og private hytter var mer ødeleggende for naturen enn fotturismen.¹³⁹ Han hevdet det var litt for lett å se på problemene fremfor løsningene. DNT fokuserte litt for mye på en side av problematikken fremfor å ha et mer nyansert, helhetlig bilde. Årsaksforholdene var i følge han mer sammensatt enn det bilde som ble tegnet i Fjell og Vidde. Spørsmålet Teigeland stilte, var om ikke hele problematikken var blitt hauset litt for mye opp.¹⁴⁰

Problematikken samsvarte på mange måter med et viktig tema som sto på dagsordenen i den globale miljødebatten i 1990-årene: overbefolkning. Det ble på starten av 1990-årene sett på som et av de mest bekymringsfulle globale utviklingstrekkene.¹⁴¹ Den globale befolkning hadde siden 1950-årene fordoblet seg, og veksten så ikke ut å stoppe. Den økonomiske aktiviteten hadde også sjudoblet seg i samme periode, noe som hadde ført til en dramatisk økning i presset på Jordas naturgrunnlag. Mange av miljøproblemene som dukket opp, ble direkte knyttet til økt befolkning og konsekvensene av dette. Vår utfoldelse hadde direkte innvirkning på biosfæren, som igjen skapte konsekvenser for vårt egent livsgrunnlag.¹⁴² Derfor er det kanskje ikke så merkelig at tilsvarende problematikk fikk mye spalteplass i Fjell og Vidde. Om det er korrelasjon mellom overbefolkningsproblematikk og økt trafikk er det vanskelig å si noe bastant om, siden ingen sammenheng nevnes konkret i noen av de artiklene som er blitt tatt for seg i denne oppgaven. Begge problemområder bar likevel mye av den samme karakteristikken.

Diskusjonen kunne fremstå som noe paradoksal. På den ene siden ble det hevdet at det var for mye folk på fjellet, mens på den andre siden var også foreningen interessert i å tiltrekke flere folk. For DNT var fortsatt interessert i å få flest mulig folk opp på fjellet og jobbet aktivt for å tilrettelegge for flest mulig. Dette kan peke på at det var noen spenninger innad i foreningen, hvor DNTs budskap måtte forhandles frem. Dette viser oss uansett at DNTs "brukerveiledning" for fjellet ikke var hogget i sten. Den var under stadig forhandling og skiftet karakter ettersom nye perspektiver dukket opp.

Kulturell kapital så ut til å være et stikkord for at DNT ville ha flest mulig opp i fjellet, selv med problematikken rundt økt trafikk.¹⁴³ Kulturlandskap ble mye nevnt på 1990-årene og inngikk i det vernearbeidet DNT foretok seg. På samme måte som

139 Andersen, Helle (1997): "Friluftslivets Spåmann" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 52-54.

140 Sst.

141 Norderhaug, Magnar (2002): *Miljøvern i går, i dag og i morgen*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag: 46.

142 Sst: 31-33.

143 Kløvstad, Kari (1992): "Uten turmuligheter stopper Norge" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 12.

1995 var "naturvernåret", var 1997 "kulturminneåret".¹⁴⁴ Vern ble sett på som betydningsfullt for å ikke miste mellomledd mellom fortid og nåtid.¹⁴⁵ Tradisjoner og folks måte å forholde seg til naturen fra tidligere tider levde videre gjennom de etterlevninger som eksisterte. Kulturlandskap viste oss hvordan det var mulig å leve i pakt med naturen. Det ble på mange måter forstått som forenlig med den uberørte naturen. Hvordan ble så kulturlandskap og dets rolle for naturopplevelsene fremstilt i Fjell og Vidde i 1990-årene?

Kulturlandskap – spennet mellom estetikk og etikk

Vi fikk nærmest en sublim forståelse av kulturlandskap gjennom hvordan det ble presentert i Fjell og Vidde. Ikke minst ved måten det nærmest ble sett på som en del av naturen. Menneskelig meningsdannelse fremsto som av avgjørende betydning for forståelsen av kulturlandskap. For det var noen sterke kontraster mellom synet på naturen og på hvilke inngrep som ble ansett som greit og hva som ble sett på som uønsket. Fra forrige kapittel så vi blant annet at DNT hadde en noe pragmatisk holdning til vassdragsutbygging. Hva var viktigst; naturen eller mennesket?

I et intervju fra 1995 fortalte Rigmor Solem om noen bygg som Årdal Turlag hadde satt i stand. Disse var "som vaksne opp frå bakken".¹⁴⁶ Fremstillingen ga assosiasjoner til planter. Et nylaftet kvernhus av gammelt tømmer skulle bli løftet opp av et helikopter til gården hun jobbet på, for "slike bygningar skal vi ha i eit landskapsvernområde!".¹⁴⁷ I følge henne ville ikke landskapformasjonene bli betraktet på samme måte uten å bli målt opp mot hus og folk. Vel å merke var det ikke hvilke som helst byggverk som passet inn på fjellet. Hun sammenlignet kulturlandskap med planlagte hyttefelt. Inntrykket hun satt igjen med, var at hytteområdene så ut til å ha vært planlagt på en måte som gjorde at de avvek mest mulig fra naturen. Selv om hun pekte på at vassdragsutbyggingene var verre, sa hun at hyttefeltutbyggerene måtte ta sitt ansvar for at Norge for alvor hadde fått redusert andelen av uberørt natur.¹⁴⁸

Uberørt natur og kulturlandskap ble med dette sett på som forenlige. Hun gikk så langt som å si at kulturlandskap var nødt til å være til stede i et landskapsvernområde. Vi får på denne måten et spenn mellom estetikk og etikk. En kan få inntrykk av at de etiske rammene kunne tøyes litt, så lenge sluttproduktet var rettferdiggjort. I dette tilfellet var det verneverdig kulturlandskap som skulle bevares for å opprettholde estetikken i landskapet. Det kan være derfor at bruken av helikopter ikke ble problematisert. Inntrykket forsterkes av tittelen på artikkelen; "Med Jotnanes Fullmakt". Kulturlandskapet i Utladalen beskrev hun som noe av det vakreste Jotunheimen hadde å by på. Begrunnelsen for denne uttalelsen var at kombinasjonen

144 Dahle, Øystein (1997): "Fra formannen: kultur, natur og friluftsliv" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 20.

145 Sst.

146 Aarønæs, Lars (1995): "Med Jotnanes Fullmakt" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 43.

147 Sst.

148 Sst.

av de små stølhusene og den mektige naturen gjorde landskapet enda mer storslått og estetisk tiltalende.¹⁴⁹

Av artikkelen ser vi at restaurering og nybygg satt opp på gamlemåten ikke ble sett på støyende inngrep. Hyttefeltutbygging, derimot, representerte en utfordring. Kulturlandskap fremsto som i pakt med naturen, mens hyttefeltutbygging i stor grad brøt med det naturlige. Hyttefelt representerte en slags form for urbanisering av fjellheimen, som utfordret det uberørte på en påtrengende måte. Slike inngrep skapte forstyrrelser og støy som gjorde at det sublime i fjellet ble undertrykt, i motsetning til kulturlandskap som forsterket det sublime. Ble kontrastene til naturen for store, oppsto det både estetiske og etiske problemer. Der hvor kulturlandskap representerte et gode som tilførte naturen estetisk verdi, fremsto urbane landskap som et onde som frarøvet naturen sin verdi.¹⁵⁰ Dermed ble problematikken også et etisk spørsmål i diskusjonen rundt miljøvern.

Fra inngrep til innpass

Skillet mellom menneske og natur ble nærmest visket ut i måten kulturlandskap ble fremstilt i Fjell og Vidde i 1995. Hva som ble sett på som forenlig med naturen, var ikke nødvendigvis noe håndfast og kunne forhandles. Et eksempel på dette dukket opp noen år før, i 1992. Artikkelen handlet om Alta-vassdraget og var skrevet ti år etter at 600 politimenn på dramatisk vis hadde jaget aktivister vekk fra området.¹⁵¹ Vi fikk opplyst at demningen hadde utviklet seg til å bli en turistdestinasjon. Noen syntes det var et trist syn, mens andre syntes den var en estisk nytelse.¹⁵² Formuleringer som "smekre betongkonstruksjoner" og "den gigantiske buen" ble brukt om demningens form og fremtoning.¹⁵³

Symbolikken konstruksjonen ble gitt, fremstår tvetydig. På den ene siden fremsto Demningen som et monument for den arrogante hovmod mennesket kunne vise overfor naturen. På den andre siden kunne det stå for den innovative bruken av naturen og makten mennesket hadde over den. Dimensjonene i demningkonstruksjonen kunne være med på å gjøre det "teknologisk sublimt", slik David Nye utdyper sitt begrep i sin bok.¹⁵⁴ Symbolikk og følelser folk i tillegg dannet seg rundt konstruksjonene, kunne forsterke det sublime. I konstruksjonen av Alta-demningen ble det sagt at utbyggerne hadde vært flinke til å skjule og viske ut spor etter byggeprosessen. Resultatet var at det virket som om den gled sømløst inn i landskapet.¹⁵⁵ Konstruksjonen kunne i ettetid fremstå som mer i pakt med naturen

149 Aarønæs, Lars (1995): "Med Jotnanes Fullmakt" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 44.

150 For mer utdypping av akkurat dette temaet, se Killingbergtrø, Arne G. (2009): "Helt på viddene – Fjellturisme i *Fjell og Vidde, 1967 – 2007*" Trondheim: Masteroppgave NTNU: 55 – 59.

151 Foldvik, Bente (1992): "Hovmodighetens estetiske monument" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 20 – 22.

152 Sst: 22.

153 Sst.

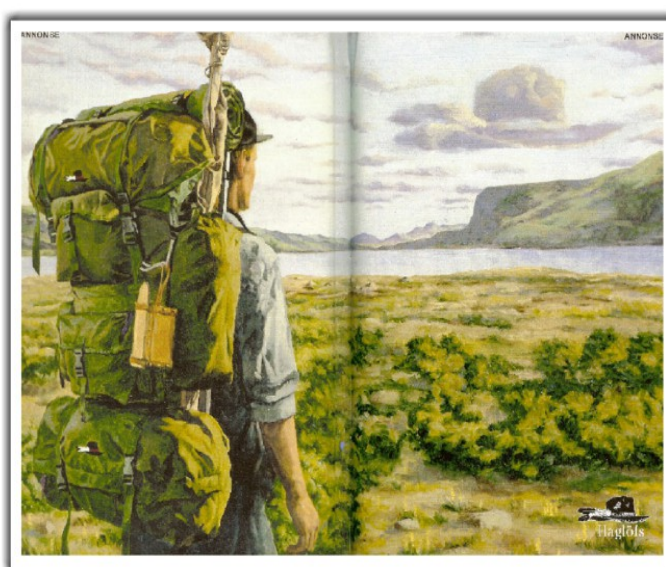
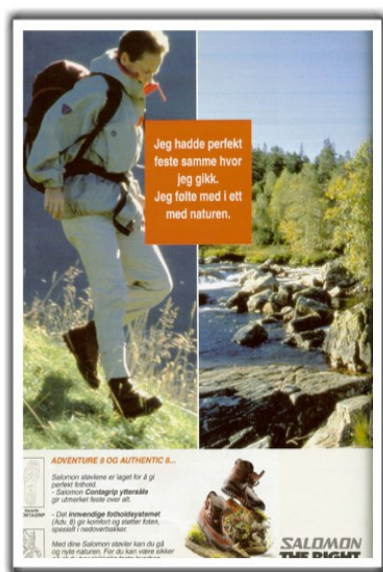
154 Nye, David E. (1994). *American Technological Sublime*. Cambridge: Cambridge University Press: 13.

155 Foldvik, Bente (1992): "Hovmodighetens estetiske monument" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 22.

enn det konflikten i utgangspunktet ga inntrykk av. Gjennom Fjell og Vidde ble det forhandlet frem en sublim forståelse av demningen. Kan det i kraft av dette tenkes at konstruksjonen etter hvert kan inngå i definisjonen kulturlandskap? Frem til nå har vi sett på større temaer som menneskemasser og byggverk, men åten utstyr ble presentert i Fjell og Vidde, var også med på å prege fremstillingen av fjellet i tidsskriftet. Vi skal fortsette dette kapittelet med ta for oss utstyr som fjellvandreren hadde på og med seg.

Nødvendig eller unødvendig utstyr?

Under visse premisser ser vi at menneske og teknologi kunne inngå som en del av det naturlige. Som vi kan se av montasjen på neste side, bar flere annonser preg av at utstyret skulle fungere i ett med naturen. De to bildene viser hvordan dette kommer frem på to forskjellige måter. I annonsen til venstre reklameres det for skotøy. Teksten som står i midten av annonsen, beskriver spesifikt følelsen skoene gir av å være i ett med naturen: "Jeg følte med [sic] i ett med naturen."¹⁵⁶ Selv om personen og utstyret han har på seg ikke går så i ett med omgivelsene, så skal han *føle* seg i ett med naturen. Det kan tolkes som om skoene skulle være med på å forsterke denne følelsen. Derfor kunne det handle like mye om å føle seg i ett med naturen som å faktisk å være det.

3.3 Utstyr i pakt med naturen¹⁵⁷

156 Annonse hentet fra *Fjell og Vidde* nr. 4, 1995

157 Annonser hentet fra *Fjell og Vidde* nr. 4, 1995

Annonsen til Høyre er litt mer subtil og poetisk, med et maleri hvor turgåerens sekk er fargelagt i de samme fargenyansene som landskapet foran han.¹⁵⁸ Dessuten finner vi logoen til sekkmerket i skyene fremfor ham. Komposisjonen bærer sterkt preg av at turgåeren og hans utstyr brukes i pakt med naturen – det går faktisk så langt som å hinte til at den *er* en del av naturen (med logoen som sky). Min første tanke var at det var et kunstnerisk innslag i bladet. Selve logoene kommer ikke så tydelig frem i annonsen, og det finnes ingen brødtekst. Måten vi gradvis setter sammen innholdet i annonsen, gjør at vi kan danne oss en tolkning av produktet som en integrert del av naturen. Produktet fungerer svært skjernet for støy i denne fremvisningen; det er nesten som om man ikke legger merke til det. Landskapet i annonsen bærer preg av ro og stillhet, med logoen som langsomt og rolig driver forbi i horisonten. Dette henger godt sammen med det harmoniske bildet Fjell og Vidde dannet av fjellet.

Å være i ett med naturen er derfor gjennomgående fra flere aktører som presenteres i Fjell og Vidde i 1990-årene. Det grunnleggende var at både folk og teknologi skulle være fri for støyende elementer, både overfor menneske og natur. På den måten kan man nesten si at det oppsto en form for symbiose mellom menneske, teknologi og natur. I tillegg til endringer i bruken av utstyr, ble også bruk av ulike teknologiske hjelpemidler utover 1990-årene mer omfattende. Dette ble ikke nødvendigvis sett på som noe negativt, men visse bekymringer for overdreven bruk av utstyr ble uttrykt, både fra redaksjonen og lesere. En leser valgte å kalle det for "utstyrshysteri", hvor han kritiserte Fjell og Vidde for å ha en litt for ukritisk holdning til det utstyret bladet valgte å ta for seg i ulike tester og beskrivelser.¹⁵⁹ Videre i kapittelet vil vi spesielt undersøke hvordan dette kom til uttrykk gjennom mobiltelefonen og GPS-teknologien, som i 1990-årene var relativt ferske nykommere på det sivile markedet.

Teknologiske hjelpemidler

I en artikkel fra 1995 stilte Per Roger Lauritzen spørsmål ved om det var lurt å gjøre seg avhengig av hjelpemidler som mobiltelefonen og GPS-teknologien. Han skrev at disse hadde begrenset verdi i fjellet. Grunner til dette var at batterikapasiteten var for liten og at deknningen utenfor de offentlige veiene var av svært varierende kvalitet. I tillegg var bruksområdet for teknologiene svært avhengig av vær og atmosfæriske forhold. Kunnskap med kart og kompass ble av Lauritzen sett på som langt nyttigere sikkerhetstiltak enn GPS og mobiltelefon.

Det kom også frem av artikkelen at kart og kompass heller ikke burde erstattes av GPS. GPSen var et nytt hjelpemiddel, selve teknologien hadde blitt både bedre og billigere etter at den ble introdusert på det sivile marked. I følge Lauritzen var dens begrensninger allikevel såpass store at teknologien fungerte bedre som supplement til

¹⁵⁸ Annonse hentet fra *Fjell og Vidde* nr. 4, 1995

¹⁵⁹ Hillesund, Nils (1995): Leserinnlegg i *Fjell og Vidde* nr. 4: 27.

tradisjonelt utstyr enn som erstatter. Slik teknologi kunne fort svikte når man trengte det mest.

Deretter vinkles artikkelen mot et sentralt tema; hvor mye elektronikk kan fjellvandreren ha med seg på tur før friluftslivet ikke lenger er enkelt? Sverre A. Larsen skrev at mye av gleden med friluftsliv kom av å mestre forholdene ved å gjøre seg minst mulig avhengig av teknologi.¹⁶⁰ Faren var at enkelte kanskje ville overvurdere sine evner når de planla turer, som kunne skape farlige situasjoner. GPS betydde ikke nødvendigvis økt sikkerhet om man brukte det som et påskudd for å bevege seg ute under dårlige forhold og oppsøkte vanskeligere terreng enn hva man ville ha gjort uten. Helt til slutt ble det spurt retorisk om vi skulle gjøre sikkerheten i fjellet avhengig av at man hadde med seg nok batterier.¹⁶¹

Selv om bruken av rett utstyr var en viktig sikkerhetsfaktor, ble et for stort fokus på selve utstyret allikevel påpekt i Fjell og Vidde som et faremoment. Teknologien i seg selv ble ikke nødvendigvis sett på som et onde. Et feil holdningsgrunnlag til teknologi kunne derimot vise seg å være en uting. Ble fjellvettreglene og hensynet til egne evner tilsidesatt til fordel for teknologiens tilsynelatende trygge favn, oppsto det et problem. Nyten av slik teknologi ble i Fjell og Vidde erkjent, men den skulle ikke legge føringen for ferdsele i fjellet.

Det enkle friluftslivet var en av bærebjelkene til DNT. Bærebjelken ble utfordret med økt fokus på utstyr. DNT hadde opplevd en medlemssvikt blant barn og unge på midten av 1990-årene, og foreningen økte sin satsing på denne målgruppen mot slutten av tiåret.¹⁶² Den spartanske livsstilen de tradisjonelt hadde bygd opp om, skulle bli brukt som ramme, og gode opplevelser skulle komme fra sparsomheten.¹⁶³ Denne rammen ble utfordret av et større utstys- og teknologifokus hos barn og unge. Hvordan ble målgruppen forsøkt gjort interessert i fjellet, og hvordan passet det enkle friluftsliv sammen med målgruppens forhold til utstyr, slik det kom til uttrykk i Fjell og Vidde?

Man skal tidlig krøkes

I 1980-årene og første halvdel av 1990-årene var småbarnsfamilier en viktig gruppe å få aktivisert i fjellet. I samme artikkel som nevnt tidligere, fortalte Kari Kløvstad oss litt om norske foreldres tradisjoner med å få med barna på tur.¹⁶⁴ At nordmenn var født med ski på beina, var en replikk som satt løst. Kløvstad sa at ved å gå lengre turer med barna – hvor lek og moro var viktige ingredienser – ble selvfølelsen hos barna bygget opp ved at de mestret noe de voksne satte stor pris på. Poenget var det

160 Lauritzen, Per Roger (1995): "Friluftsliv med batteri" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 53–54.

161 Sst.

162 Andresen, Helle (1998): "60-års-jubilantene" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 28.

163 Faltin, Trine (1993): "Naturvokteren" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 6–8.

164 Kløvstad, Kari (1992): "Uten turmuligheter stopper Norge" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 12.

samme som vi var inne på – identitetsbygging og kulturell kapital. Det beskrives som noe tradisjonelt norsk og blir derfor også sett på som en viktig del av DNTs arbeid. Ideen var at om barn kom seg tidlig opp i fjellet og fikk oppleve de gleder man kunne ha her, ville det føre til at interessen fortsatte opp i voksen alder – med de etiske og moralske fordeler dette ga.¹⁶⁵

3.4 Ungdommelige Vintergleder¹⁶⁶

I andre halvdel av 1990-årene ble det fortalt om økt konkurranse om folks fritid. Jon Teigland hadde forsket mye på folks friluftslivvaner. I et intervju gjort i 1997 pekte han på tendensen til at folk både jobbet mer og brukte mer av fritiden de hadde til overs foran TV- og dataskjermer.¹⁶⁷ Dessuten merket han seg også at i stedet for å dra på skogstur dro hele familien til kjøpesentre eller drev med hallidrett. En viktig faktor for å få folk mer engasjerte var i følge Teigland at DNT klarte å legge forholdene mer til rette for barna.¹⁶⁸ Fokuset endret seg også gradvis utover 1990-årene til å være mer målrettet mot ungdom.

Ønsket var at ungdom i større grad skulle aktiviseres. For å tiltrekke seg barn og unge ble DNT nødt til å fange interessen til målgruppen. Resultatet var et Turistforeningen i større grad omfavnet flere spenningsaktiviteter for å "fri" til ungdommen. Aktiviteter som tidligere kan sies å ha hørt til under gruppen raske og spennende – slik vi så det i forrige kapittel. Dette kom tydelig til uttrykk gjennom *Fjell og Vidde* i 1999. Utgave nummer 3 dette året var laget som en oversiktskatalog over ulike turer

165 Kløvstad, Kari (1992): "Uten turmuligheter stopper Norge" i *Fjell og Vidde* nr. 3: 12.

166 Foto: Steinar Sulheim, på trykk i *DNTs årbok – 1999 – "Vintergleder"*: 105 og 205

167 Andersen, Helle (1997): "Friluftslivets Spåmann" i *Fjell og Vidde* nr. 1: 52–54.

168 Sst.

og aktiviteter DNT hadde å tilby denne sommeren. En oversikt kalt "Ut", viste hvordan forståelsen av fjellet hadde endret seg i møte med ungdommen. Oversikten tok for seg aktiviteter og programmer ulike ungdomsgrupper i turistforeningen tilbød. Her var det flere mer "ekstreme" aktivitetsvarianter hvor spenningsopplevelser sto i sentrum. Elverafting, fossesvømming, toppturer og terrengsykling var bare noen av de aktiviteter som ble listet opp.¹⁶⁹

Her ser vi også en notis om en pakkeløsning kalt "Base Camp '99". "Base Camp '99" består av en rekke aktiviteter av ulike sorter spesielt myntet på ungdom mellom 16 og 20. Dette forteller oss at DNT i større grad enn før jobbet spesielt for å rekruttere ungdom til friluftslivet, slik Øystein Dahle bekreftet i et intervju.¹⁷⁰ Han sa også at det var viktig å få med ungdommen tidlig nok slik at interessen for friluftslivet ble bevart, både for ungdommen selv og for fremtidige generasjoner. Det ble også ytret en bekymring for at friluftsliv ofte måtte vike for andre aktiviteter, og at idretten ble flyttet innendørs gjennom økt fokus på hallidretter. Dahle kalte det for "et utviklingsfenomen hvor vi fjerner oss mer og mer fra naturen".¹⁷¹

BASE CAMP 99
 Jotunheimen 31. juli – 5. august 1999
 FOR DEG MELLOM 16 OG 20

knivmaking
 tinderangling
 orientering
 fiske og fangst
 brevandring
 førstehjelp
 matlaging i det fri
 klatring
 padling
 grotting

Frihet
 er en
enkel
 greie

Opplev **utelivets**
 hemmeligheter
 Bli vill, **primitiv**,
 sanselig og sammensatt

Vil du vite mer,
 skriv til DNT-U,
 boks 7 Sentrum,
 0101 Oslo, eller ring
 oss på 22 82 28 00.
 Merk konvoluttene
 BaseCamp 99.

DNT NORSE
 UNGDOM
 TURISTFORENING

3.5 Base Camp 99¹⁷²

169 Nilsen, Anders Waage (1999): "Ut" i *Fjell og Vidde* nr. 3: 62–69.

170 Andresen, Helle (1998): "60-års-jubilantene" i *Fjell og Vidde* nr. 3: 28.

171 Sst.

172 Annonse hentet fra *Fjell og Vidde* nr. 3, 1999: 69.

Mange av aktivitetene som de unge omfavnet, var alpin- og fjellsportrelaterte aktiviteter. De fleste av disse aktivitetene hadde eksistert i mange år og blitt omtalt tidligere. Noe av grunnen til at slike aktiviteter fikk innpass i skriptet, hang nok også sammen med at de var forenlige med DNTs visjon for fjellet. Selv om mange av aktivitetene var raske og spenningsfylte, utgjorde ikke disse noen spesiell trussel mot naturen. Det ble lagd lite lyd og satte igjen lite spor, i motsetning til for eksempel motorisert ferdsel. Det som endret seg, var at aktivitetene ble mer fremtredende i Fjell og Vidde, samtidig som presentasjonen ble gjort mer tiltrekkende for unge. "Ut"-oversikten var med på å vise dette, der både bildekomposisjon, design og språk var konstruert mer tidsriktig for å appellere til unge mennesker. Dette er noe vi i neste kapittel vil se ble enda tydeligere.

Mot en ny forståelse

I tråd med det å tilpasse seg utfordringene som dukket opp i 1990-årene, virker det som om DNT endret på sine synspunkter i forhold til hva som inngikk i forståelsen av det naturlige i denne perioden. Hva som ble fremstilt som "støyende", var ikke lenger like håndfast. Motorlarm var kanskje den mest robuste definisjonen av støy, og det fortsatte det å være også i 1990-årene. Hva som fremsto som indirekte støykilder ble mer pragmatisk. Den eldre garde kunne klage over ungdommens aktivitetsnivå og utfoldelse, men med en gradvis endret holdning inngikk mye av den nye utstyrsbruken i DNTs forståelse. Vi ser at DNTs visjoner for fjellet stadig var i endring på grunn av utfordringene turistforeningen til en hver tid sto overfor.

Beskrivelsene av fjellet var mer storslåtte og bar et religiøst preg i Fjell og Vidde i 1990-årene. David Nye har beskrevet det sublime som en essensiell religiøs følelse.¹⁷³ Følelsene man dannet seg i møte med fjellet, var en viktig faktor for opplevelsen slik det kom til uttrykk i Fjell og Vidde. Turen – med dens meditative effekter – ble av mange brukt som et slags ritual. På mange måter kan det sies å ha vært en symbiose mellom turfolk og fjellet. I utgangspunktet trengte ikke dette å ha vært bevisst. Symbolikken og de ritualer som ble forbundet med fjellet, kunne ha vært med på å skape sosiale bånd mellom nordmenn. Vi kan knytte dette opp mot Emile Durkheims beskrivelser av ritualer, og hvordan disse skapte kollektive følelser som gjorde at folk fant en sterk gruppetilhørighet.¹⁷⁴ Den religiøse ordbruken i Fjell og Vidde kan tolkes som en måte å tilbe det "hellige" i fjellet, hvor det hellige sees i tråd med det sublime, mer enn den rene religiøse betydningen.¹⁷⁵

173 Nye, David E. (1994): *American Technological Sublime Cambridge*: Cambridge University Press.

174 Smith, Philip & Riley, Alexander (2009): "Cultural Theory, an introduction, second edition" Blackwell Publishing, Oxford: 10.

175 Nye, David E. (1994): *American Technological Sublime*. Cambridge: Cambridge University Press.

Friluftsfolket ble fremstilt som en mer heterogen gruppe mot slutten av 1990-årene. Fra å fremstå som en kollektiv enhet på begynnelsen av tiåret, ble de på slutten uttrykt som mer individualiserte i Fjell og Vidde. Måten bladet ga plass til diskusjonsinnlegg fra leserne, viste hvordan tidsskriftet kan sies å ha opptrådt som en arena for forhandling. I økende grad kunne man forfølge sine egne ønsker, ta del i aktiviteter og bruke utstyr som passet ens evner og interesser best. Naturen skulle i følge Fjell og Vidde ikke brukes som et museumsobjekt. Det uberørte var kanskje i ferd med å bli et ideal fra en svunnen tid. På mange måter har ideen om det uberørte hengt sammen med oppfattelsen av mennesket som adskilt fra naturen. En økende erkjennelse av at vi faktisk var en del av naturen gjorde i større grad at vi kunne utfolde oss mer i den, vel å merke så lenge aktiviteten foregikk i pakt med den. Vi ser gjennom Fjell og Vidde noe som kan tolkes som en gradvis tilnærming til en ny oppfatning hvor mennesket i større grad inngikk i den helhetlige naturforståelsen.

Dette hang også samme med at DNT ble mer opptatt av å appellere til barn og unge. Som et ledd i dette, var det viktig også å innlemme utstyr og aktiviteter som interesserte dem i DNTs tilbud, for bedre å kunne inkludere målgruppen. I hvor stor grad dette ble gjort bevisst, og om utviklingen hadde fortonet seg tilsvarende uten dette fokuset, er vanskelig å si noe sikkert om. I neste kapittel skal vi se nærmere på hvordan fokuset på barn og unge i større grad kom til syne i Fjell og Vidde og hvordan dette virket inn på den forståelsen som ble presentert av fjellet i 2000-årene.

Kapittel 4

2000-årene: Teknologi og natur i en sublim symbiose

Som vi har sett i forrige kapittel bar friluftslivet preg av masseturismen i 1990-årene. Diskusjonene dreide seg blant annet om menneskets plass og rolle på fjellet. Uberørt natur var viktig, men å la den være helt fri for mennesker ble sett på som verken ønskelig eller spesielt hensiktsmessig. I motsetning til en forståelse av mennesket som adskilt fra naturen, ble mennesket sett på som en viktig del av den. Det var mer enn nok plass til mennesket, men varsomhet var viktig. Det dreide seg mye om å være i pakt med naturen. Så lenge masseturismen foregikk på en forsvarlig måte, ble ikke utviklingen ytterligere problematisert.

Ved inngangen til det nye årtusenet ble innholdet i Fjell og Vidde preget av stadig flere artikler og reportasjer rettet mot ungdom og ungdomsaktiviteter – noen ganger til eldre leseres frustrasjon. Omtalen av de tradisjonelle, rolige turene måtte i økende grad vike for reportasjer fra mer fartsfylte aktiviteter. Skillelinjen mellom hva slags utstyr som ble sett på som uakseptabelt eller ikke i fjellet, ble forflyttet. For de mer "tradisjonelle turgåere" kunne slike innslag på fjellet virke støyende. Planene om en ny kraftmasttrasé gjennom Hardanger ble møtt med stor motstand av Den Norske Turistforening (DNT). I Fjell og Vidde ble nye planer om vassdragsutbygginger i vernede områder også kraftig kritisert og fremsto på denne måten støyende. Hvordan kom støyen til uttrykk i Fjell og Vidde i 2000-årene, og hvordan preget dette bladets syn på fjellet? Hva fikk ungdommens bruk av teknologi tilknyttet fart og spenning å si for oppfatningen av opplevelsene i fjellet?

I dette kapittelet skal vi starte med å ta for oss hvordan forståelsen av stillhet og ro var i Fjell og Vidde i 2000-årene. Videre vil vi undersøke hvilke utfordringer som truet denne forståelsen, og hvordan dette virket inn på idyllen i fjellet. Etter dette vil vi gå over til å ta for oss det forsterkede fokuset på barn og unge i Fjell og Vidde, og hvordan dette preget bladet. Til sist vil vi undersøke hvordan teknologi ble forstått sammen med fjellet i 2000-årene og hvilke endringer dette skapte.

"I det stille"

Ønsket om "stillhet og ro" var også i 2000-årene en viktig del av Fjell og Viddes fremstilling av fjellet. Opplevelsen av stillhet ble dog fremhevet som en relativ faktor. Det handlet ikke nødvendigvis om totalt fravær av lyd. Å unnsnippe støy snarere enn å oppsøke stillhet i 2000-årene ble sett på som ett av de aller viktigste motivene for å komme seg på fjelltur.¹⁷⁶ Jan Garbarek beskrev i en artikkel i Fjell og Vidde stillheten på denne måten: "En foss kan bråke som et heavy metal-band. Likevel peker den på stillheten inni oss".¹⁷⁷ Naturen behøvde ikke å være stille for å virke beroligende. Å være i stand til å lytte og ta innover seg de lyder naturen hadde å by på, var viktig.

Roen kom ikke av fravær av lyd, men av evnen til å være taus mens man lyttet til naturen. Jon Bjartnes skrev det på følgende måte i Fjell og Vidde: "Skal man kunne lytte, må man være taus".¹⁷⁸ Absolutt stillhet var verken ønskelig eller oppnåelig. Utfordringen lå i ikke å la stillhet bli en form for forbruk hvor "til og med stillhet kan bli noe vi må rekke".¹⁷⁹ Stresset man for mye, ville man ikke være i stand til å ta inn over seg stillheten og roen. Vi ser at i følge Fjell og Vidde gjorde for mye stress at naturen ikke kunne bli opplevd på de "rette premissene", slik at man gikk glipp av de gode gevinstene fjellet kunne gi. På denne måten ble det i bladet satt normer for hvordan opphold på fjellet skulle fortone seg. DNT og Fjell og Vidde fremsto som essensialistiske og opptrådte nærmest som "læremestre" for bruk av fjellet.

Søk etter stillhet og ro møtte likevel flere utfordringer. Aktiviteter med større fokus på *lek* i fjellet ble vanligere. Fremmede lyder kunne være med på å skape brytninger og på den måten bli oppfattet som støy. Lyd fra forbrenningsmotorer og bygningsanlegg har hele tiden blitt sett på som støyende i ordets bokstavelig betydning. I 2000-årene dukket det opp mye nytt utstyr og nye aktiviteter. Flere aktiviteter med fart og spenning i fokus utfordret dermed "det harmoniske bildet" fra 1980- og 1990-årene. Selv om det utstyret som ble tatt i bruk stort sett var fritt for støyende lyd, kunne bruken fremdeles virke forstyrrende på folk som var ute etter å finne roen i fjellet.

Mer støy

Noen ville hevde at stillheten gradvis forsvant. Med mer bruk av spenning og fart kunne fort argumentet om at fjellet var et sted for stille og rolige opplevelser forsvinne. "Sivilisasjonspresset" var et ord som ble brukt i en lederkronikk av Øystein Dahle i 2001.¹⁸⁰ Kronikken uttrykker en følelse av at sivilisasjonen stadig presser seg

176 Bjartnes, Jon (2005): "I det stille" i *Fjell og Vidde* nr. 2: 8.

177 Sst.

178 Sst: 10.

179 Sst.

180 Dahle, Øystein (2001): "Friluftsliv og nasjonalparker" i *Fjell og Vidde* nr. 2: 36.

på naturen. Utbygging av nye hyttefelt, veier, kraftverk, kraftlinjer og andre elementer var med på å "urbanisere" utmarka, slik det ble uttrykt i et leserinnlegg fra 2001.¹⁸¹ Flere lesere oppfattet den tilsynelatende uhemmede utbyggingen av fritidsboliger med tilsvarende infrastruktur som en skjending av våre etterkommeres arv. Problemet var tilstedeværelse av teknologi mange helst ville sett bli værende i byer og tettbygde strøk.¹⁸² For å kunne motvirke dette var det viktig å skape gode holdninger til fjellet. Germund Tormodsgard – bestyrer på Iungdalshytta – uttalte i et intervju dette på følgende måte: "får vi mange nok til å se betydningen av [uberørt natur], er vi kanskje med på å lette litt på presset om utbygging av utmark".¹⁸³

Videre i dette kapittelet vil det rent analytisk være fornuftig å dele opp "støy" i to kategorier. I den første kategorien vil vi knytte støy opp mot elementer som handler om miljøproblematikk. Flere nye planer om utbygging i vernede vassdragsområder hadde blitt lagt frem av myndighetene, noe som vekket harme hos Turistforeningen og friluftsfolk.¹⁸⁴ En annen viktig sak var diskusjonen rundt de planlagte kraftmastene gjennom Hardanger sommeren 2010. Disse inngrepene representerte forstyrrelser – "støy" – som utfordret visjonene i Fjell og Vidde.

Den andre kategorien handlet om bruk av utstyr som vi tidligere har knyttet til hva vi kalte det støyende og raske. Slike aktiviteter, som gjennom 1980-årene hadde blitt uglesett, var i ferd med å bli akseptert som nærmest elementære elementer for de virkelige gode opplevelsene. Kontrastene mellom "den nye ungdommelige stilen" og "det gamle tradisjonelle måteholdet" var tydelige. Likevel var det ikke nødvendigvis slik at disse var uforenelige. De tradisjonelle verdiene var like fullt til stede selv om det hadde blitt større aksept for fartsfylte aktiviteter. La oss se hvordan dette kom til uttrykk i den første kategorien; miljøproblematikk.

Varig vern?

Miljøvern var et sentralt aspekt ved DNT sin virksomhet, også gjennom 2000-årene. Det tradisjonelle, holdningsskapende tankesettet som vi har sett fra tidligere, var fremdeles sterkt til stede i Fjell og Vidde. Flere miljøtrusler ble jevnlig omtalt. 2003 ble utpekt som vannets år av FN.¹⁸⁵ I forbindelse med dette blusset også diskusjonen vi så rundt vern av vassdrag i 1980-årene opp igjen. Samme år har Fjell og Vidde en artikkel som beskriver Olje- og Energidirektoratets (OED) arbeid med å velge ut de siste vassdragene som skulle vernes. De som ikke kom med på listen som vernet, sto i fare for å bli bygd ut. Energimangel var et hett tema i 2000-årene og spørsmålet om nye vassdragsutbygginger ble derfor stilt. I Fjell og Vidde ble Vefsna i Nordland pekt

181 Ingebrigtsen, Jon (2001): "Ikke rør Gaustatoppen" Leserinnlegg i *Fjell og Vidde nr. 2*: 36.

182 Lidén, Hans-Emil (2008): "Fjell og Vidde – et handelstorg" i *Fjell og Vidde nr. 5*: 44.

183 Bye, Anne Eriksdatter (2003): "Velkommen til Iungdalshytta!" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 21.

184 Maske, Julie (2010): "Bløffen om varig vern" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 68 – 71.

185 Andresen, Helle (2003): "Ferskvannets år" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 3.

ut som Norges mest verneverdige vassdrag, men var ikke foreslått vernet av myndighetene.¹⁸⁶

Et enda mer dramatisk initiativ dukket opp i 2010. I en artikkel skrev Julie Maske at eventyreren og friluftsmannen Stein P. Aasheim hadde tatt for seg Dokument 8:73S (2009 – 2010) som inneholdt et forslag til et stortingsvedtak om å oppheve vernet av Raumavassdraget. Implikasjonene forslaget ga, skapte ikke bare harnisk hos Aasheim, men også innad i DNT.¹⁸⁷ Selv om ingen av forslagene verken hadde blitt fremmet eller gått i gjennom i Stortinget, ble det påpekt i Fjell og Vidde at det likevel hadde blitt brukt store ressurser på å utrede forslaget. I artikkelen fortalte Aasheim at "forslaget sparker bein under alt som er gjort av vassdragsvern i Norge de siste 50 årene".¹⁸⁸ Siden bakgrunnen for forslaget var økende energibehov tok DNT til orde for en bedre effektivisering av eksisterende anlegg og intensivering av sparetiltak fremfor byggingen av nye.¹⁸⁹

Denne saken hadde en krass vinkling i Fjell og Vidde. I artikkelen sto det at "i vinter oppdaget [Stein P. Aasheim] Dokument 8:73S (2009-2010), en kryptisk tegnrekke som skjuler et forslag til stortingsvedtak om å oppheve Raumavassdragets status som varig vernet".¹⁹⁰ Dette sitatet var formulert på en noe merkelig måte. Ord som *oppdaget*, *kryptisk* og *skjuler* ga et inntrykk av at myndighetene drev med konspiratorisk hemmelighold. Selv om saken var kontroversiell, var det heller tvilsomt at myndighetene hadde noen interesse av holde slik informasjon borte fra allmennheten på den måten saken ble fremstilt. Videre ble det skrevet at flere politikere på Stortinget hadde blitt "forført" av hvordan Rauma Energi først presenterte planene om utbygging.¹⁹¹ Artikkelen ledsages også av en rubrikk med tittelen "Hemmelige kraftplaner".¹⁹² Selv om det er vanskelig å tro på at planene var så hemmelige som Fjell og Vidde skulle ha det til, gjorde den kraftige ordbruken det tydelig at DNT var svært oppbrakte over dette forslaget. For foreningen var det uaktuelt å åpne opp for nye vassdragsutbygginger i vernede områder. Gjennom tidsskriftet fremsto den nærmest som en slags portvakt som sa klart fra om hva som skulle holdes utenfor fjellet.

Vi ser at miljøvern fremdeles var ett av de viktigste satsningsområdene i Fjell og Vidde. DNT gjorde seg gjeldene som en viktig aktør i miljøvern saker. Dette dreide seg også om andre saker enn vassdragsutbygginger. I 2010 var det spesielt en sak som

186 Kvande, Leif Håvar (2003): "Elver tørlegges i vannets år" i *Fjell og Vidde* nr. 3: 63.

187 Maske, Julie (2010): "Bløffen om varig vern" i *Fjell og Vidde* nr. 4: 68–71.

188 Sst: 70.

189 Sst.

190 Sst: 68.

191 Sst: 69.

192 Fjell og Vidde (2010): "Hemmelige kraftplaner" i *Fjell og Vidde* nr 4: 71.

kom i mediernes søkelys; de planlagte kraftmastene i Hardanger. Saken fikk mye spalteplass i Fjell og Vidde dette året og var også et tema som engasjerte mange lesere. La oss gå videre med å undersøke betydning av det overordnede miljøfokus i tidsskriftet og hva dette hadde å si for forståelsen av fjellet.

"Monstermaster"

Økende energibehov førte i 2010 til en mye omtalt sak både i og utenfor Fjell og Vidde. 2. juli 2010 fikk Statnett konsesjon til å bygge nye kraftmaster i en trasé mellom Sima kraftverk og Samnanger transformatorstasjon.¹⁹³ Saken vakte stor oppmerksomhet og ble møtt med sterk motstand. Mange aktører slo seg sammen i kamp mot de planlagte kraftmastene, blant dem var DNT.¹⁹⁴ Konflikten handlet først og fremst om den visuelle "støyen" kraftmastene ville skape i landskapet. Det hadde blitt sagt at installasjonene skulle bli "lite synlige", men dette argumentet hadde motstanderne lite tro på.¹⁹⁵ Det ble stilt spørsmål ved nødvendigheten av energioverføring til Bergen. Den rette veien, i følge DNT, var igjen å fokusere på tiltak for å spare energi. Paralleller ble dratt til Alta-saken. Mange hadde oppfattet denne konstruksjonen som unødvendig.¹⁹⁶ Motstanden viste seg å bære frukter da en ny runde med utredning ble iverksatt av myndighetene høsten 2010.¹⁹⁷

Slike inngrep kan være en del av det Dahle tidligere valgte å kalle for sivilisasjonspresset. Installasjonene ville bli svært synlige i landskapet og kunne ødelegge landskapets visuelle karakter. I Fjell og Vidde ble det argumentert med at livsgrunnlaget for mange av aktørene som baserte seg på turisme i de berørte områdene sto i fare for å forsvinne. Kraftmastene var støyende elementer som forringet opplevelsen og kunne føre til at turistene ble skremt vekk. Derfor var det ikke lenger bare idealet om uberørt natur som var truet, men også økonomiske interesser.

Teknologi var her med på skape mye støy for friluftsfolket, men hvordan så det ut på utstyrs- og aktivitetsnivå? Det stille og rolige friluftsliv møtte utfordringer fra flere hold enn de større utbyggingssakene. Fenomener og trender innenfor friluftsliv var i kontinuerlig endring, også for fjellfolket. Ut fra hva som ble skrevet i Fjell og Vidde kan det virke som om utstyr ble en stadig viktigere faktor for å skape de virkelige gode opplevelsene. Sivilisasjonspresset kan til en viss grad sies å ha blitt båret frem av fjellfolket selv. Det foregikk en liten konflikt mellom de "stille og rolige" og de "raske og støyende". Ikke alle var enige i det endrede synet som kom til uttrykk i

193 Fjell og Vidde (2010): "Kampen om Hardanger" i *Fjell og Vidde* nr. 6: 50.

194 Andresen, Helle (2010): "Vil ha mastefritt turområde" i *Fjell og Vidde* nr. 6: 48–50.

195 Sst: 48.

196 Sst: 50.

197 Bern, Tom-Ivar (2010): "Kraftlinjer og naturvern" i *Fjell og Vidde* nr. 6: 83.

Fjell og Vidde. La oss fortsette videre med å ta for oss på den andre kategorien: aktivitet og utstyr.

Fra gammelmannsvelde til ungdomsbastion

Det hadde skjedd store forandringer innenfor friluftslivet og DNT siden 1980-årene. Det tradisjonelle friluftsliv sto ennå sterkt, men hadde fått et mer ungdommelig preg. I 2007 ble det skrevet at gjennomsnittsalderen for DNTs medlemmer var 42 år. Snittalderen hadde sunket med ti år bare siden midten av 1990-årene. En grunn til dette ble i Fjell og Vidde oppgitt å være Barnas Turlag. Redaktør Helle Andresen skrev at "Gjennomsnittmedlemmet har blitt betraktelig yngre. Ikke bare i skinn, men også i sinn".¹⁹⁸ En endring hadde foregått i måten folk forholdt seg til fjellet.

Før 2000-årene kan man etter å ha lest Fjell og Vidde ha fått et inntrykk av at DNT var et slags gammelmannsvelde. Mange av medlemmene og hele DNTs styre i 1980-årene var eldre menn. Dette var ikke nødvendigvis problematisk, men kunne ha vært med på å gjøre ungdom mindre interessert i DNT og aktivitetstilbudet til foreningen. DNT kunne fremstå noe konservativt, med liten vilje til fornying. Om vi sammenligner med 1980-årene ser vi at Fjell og Vidde hadde skiftet karakter i 2000-årene. Hvordan kom dette til syne? Hvilke utviklingstrekk førte til disse forandringene?

Målet til Fjell og Vidde var å få flest mulig ut på tur i fjellet, gamle som unge. Aktiviteter og utstyr forbundet med fart og spenning fikk mer spalteplass. I 2000-utgavene ble det fokuset mer spesifikt på unge, til noe frustrasjon fra den eldre garde. Redaktør Helle Andresen forteller at redaksjonen fikk en telefon fra en utålmodig mann som mente at det ble for mye stoff om "ungdom og topper og barske turer i fjellet i Fjell og Vidde".¹⁹⁹ Den utålmodige mannen formanet om at "dere må ikke glemme refleksjonene og de roligere opplevelsene".²⁰⁰ Stoffet som ble beskrevet var noe han ikke følte seg hjemme i. Samtidig fikk de også en epost fra en av DNTs mest aktive ungdommedlemmer som skrev at "siste nummer av Fjell og Vidde var et av de beste på lenge. Veldig mye bra lese-stoff!"²⁰¹ Andresen pekte på at disse to forskjellige reaksjonene tydelig illustrerte spennvidden blant Fjell og Viddes lesere.

Ønsket om å få barn og unge opp i fjellet var som vi har sett ikke noe nytt. Forskjellen var at i 1980-årene var satsningen mest rettet mot barnefamilier. I 2000-årene var barn og unge i følge Fjell og Vidde en høyt prioritert målgruppe som DNT

198 Rønningen, Sigurd Smidestang (2007): "Den Norske Turgåeren" *Fjell og Vidde* nr. 3: 44.

199 Andresen, Helle (2007): "Balansegang" i *Fjell og Vidde* nr. 3: 8.

200 Sst.

201 Sst.

ønsket å satse hardt på. Et annet mål var å utvikle sine tilbud i tråd med endringer i samfunnet og medlemmenes behov.²⁰² Dette var utfordrende, men skapte også nye muligheter for DNT. Spørsmålet er hvordan behovene hadde endret seg, og hvordan dette kom til uttrykk i Fjell og Vidde. Interessen for friluftslivet var fremdeles stor, men flere søkte andre opplevelser. Tendensen var at yngre mennesker oftere søkte raskere og mer spennende aktiviteter enn tidligere.

For å kunne appellere til ungdommen ble DNT nødt til å tenke utenfor den tradisjonelle friluftsliv-boksen. Utfordringen lå i å vekke de unges interesse for fjellet i den økte konkurransen om folks fritid.²⁰³ Målgruppen var glad i fart og spenning, så å skape flere aktiviteter sentrert rundt det raske og spennende kunne derfor være avgjørende for å dem opp på fjellet. Dette kunne stå i konflikt med det stille og rolige som frem til slutten av 1990-årene var det som definerte Fjell og Viddes forståelse av fjellet. Vi skal fortsette videre med å ta for oss hvordan spenningsfylte aktiviteter ble forhandlet frem i tidsskriftet.

Flere spenningsfylte aktiviteter

Spenningsfylte aktiviteter ble mot slutten av 1990-årene mer og mer vanlig blant unge fjellfolk.²⁰⁴ Dette så vi spesielt med opprettelsen av DNT-Fjellsport 14. mars 1998.²⁰⁵ DNT-fjellsport var en sammenslutning av alle lokale fjellsportgrupper i DNT. Målet var å utdanne instruktører og tilby kurs og arrangementer innenfor klatring, brevandring og fjellsport. Avdelingen skulle fokusere på de mer fartsfylte aktivitetene i fjellet, og jobbe for at disse skulle foregå enkelt, aktivt, trygt og miljøvennlig. Under opprettelsen vedtok styret at det skulle satses spesielt på ungdom.²⁰⁶ Opprettelsen av DNT-fjellsport kan forstås som et tiltak for å få et bredere nedslagsfelt blant barn og unge.

Det endrede fokuset viste seg å ha god effekt. I år 2000 hadde DNT en 11,5% økning i antall ungdomsmedlemmer. Dette sto i sterk kontrast til foregående års jevne nedgang av foreningens yngre medlemmer. I 1994 hadde DNT ung nesten 30 000 medlemmer, men så begynte antallet å gå ned. Grunnen til dette var uklar, men etter nedgangen i midten av 1990-årene steg tallene brått igjen, i hva DNT ung selv omtalte som "milleniumsbølgen".²⁰⁷ I 2001 utgjorde ungdom mellom 15 og 25 år nesten 7 % av DNTs totale medlemsmasse. Det ble sagt at noe av forklaringen på den

202 Andresen, Helle (2000): "DNT på riktig vei?" i *Fjell og Vidde* nr. 2: 4.

203 Sst.

204 Fjørtoft, Ingunn og Reiten, Tone (2003): "Barn og unges relasjoner til natur og friluftsliv. En kunnskapsoversikt." i *HiT skrift 10-2003*: 51.

205 Fjell og Vidde (1998): "Fjellsport over hele landet" i *Fjell og Vidde* nr. 3: 23.

206 Sst.

207 DNT ung (2012): "Historien om DNT ung" Funnet på: http://dntung.no/index.php?fo_id=8882 (Hentet 10.05.2012).

positive veksten kunne være resultatet av nettopp satsningen på ungdom og fjellsport.²⁰⁸

Ungdommens opplevelser av fjellet og måten de brukte det på, kan også ha smittet over på andre medlemmer. Man fikk en mer åpen tilnærming til aktivitet i fjellet, hvor *lek* ble en viktig faktor for en god opplevelse. Aktivitetstilbudet ble etter hvert utvidet; utstyr som kajakk, sykkel og kite dannet grunnlaget for nye aktivitetstilbud fra DNT. Aldersspennet blant folk som deltok i disse aktivitetene økte. Det var ikke forbeholdt unge mennesker. Alle som kunne tenke seg nye, alternative måter å oppleve fjellet på, var velkomne til å ta del.²⁰⁹

Utstyret som ble brukt i de ulike aktivitetene, var ofte miljøvennlige og lite støyende. Spesielt kajakkpadling ble i så måte beskrevet som en aktivitet forenlig med forståelsen av fjellet som et sted for stillhet og ro. Beskrivelser av kajakk fremhevet at det var noe eget ved hvordan man kunne "sige fremover sporløst og nesten musestille".²¹⁰ Med en kajakk kunne man "smyge seg forbi i stillhet".²¹¹ Utstyret ble som en forlengelse av deg selv ved at du befant deg "en halv meter over vannet, halvt båt og halvt menneske".²¹² I en slik innretning kunne man bevege seg helt stille uten å sette spor etter seg.

At utstyret ikke lagde noen sjenerende eller forstyrrende lyder betydde ikke at ingen oppfattet det som støyende. I 2005 var interessen for kiting blitt så stor at forvaltningsmyndighetene ønsket å legge restriksjoner på aktiviteten. Det var hensynet til villreinen som ble lagt til grunn. Vindseilet ble sagt å være synligere fra større avstander enn vanlige fotturister, slik at dyrene fortere ble skremt.²¹³ Frode Bjørge i DNT ung sa at "her er vernemyndighetene på villspor".²¹⁴ Han fremhevet kiting som det mest miljøvennlige fremkostmiddelet i vinterfjellet. Å legge restriksjoner på aktiviteten ville i følge han drepe en viktig kilde til fornyelse innenfor friluftsliv. Skulle villreinen bli tatt på alvor, burde det i følge Bjørge blitt lagt strengere reguleringer på motorisert ferdsel, og ikke på aktiviteter som kiting.²¹⁵

208 Den Norske Turistforening (2001): "Årsberetning 2000 - Den Norske Turistforening" funnet på: http://www.turistforeningen.no/index.php?fo_id=990 (hentet 30.04.2012): 7.

209 Maske, Julie (2010): "Barske gleder" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 106 – 107.

210 Maske, Julie (2005): "Selja rundt" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 20.

211 Maske, Julie (2005): "Stille farvann" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 19.

212 Maske, Julie (2005): "Selja rundt" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 20.

213 Fjell og Vidde (2005): "Skremmer dette villreinen?" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 24.

214 Sst.

215 Sst.

4.1 Full fart med kite²¹⁶

Kiting var et relativt nytt fenomen på fjellet. Utstyr som terrengsykkel og kajakk hadde eksistert en stund, men det var først i 2000-årene at bruken ble mer utbredt og anerkjent. Teknologisk sett hadde mye av det eldre utstyret utviklet seg såpass at bruksmulighetene var blitt langt større enn tidligere. Også utstyr i form av klær og sko hadde utviklet seg betydelig. I flere annonser var det en tendens som gjorde seg bemerket i løpet av 2000-årene. I økende grad hadde utstyrproducenter begynt å satse på utstyr som var tilpasset den enkelte bruker – både når det kom til stil, passform og behov. La oss se hvordan dette kom frem i et utvalg annonser fra Fjell og Vidde.

"Det lille ekstra!"

Mange av annonsene har detaljerte beskrivelser av hva alle deler av utstyret gjør. I en annonse for sko, som ser ut som hybrider mellom fjellsko og joggesko (4.2), kom dette tydelig frem. Det er tre sko som vises. Hver av skoene har opptil 5 piler med beskrivelser av hva de ulike komponentene gjør. En pil peker på bakre del av sålen og fremhever "god demping", en annen pil peker på ankelen med "Ekstra støtte som fjellsko, ekstra lett som en joggesko".²¹⁷ Hver enkelt komponent som skoene består av blir på denne måten nøye beskrevet. Slagordet er "Det lille ekstra!"²¹⁸ For denne skoproduzenten ser vi at salgsargumentet handlet om mer enn kun det enkle.

216 Foto: Annti og Mikko Laitinen, utbrettbar folder fra *Fjell og Vidde nr. 1*, 2011.

217 Annonse hentet fra *Fjell og Vidde nr. 4*, 2010: 56.

218 Annonse hentet fra *Fjell og Vidde nr. 4*, 2010: 56.

4.2 Annonse for Alfa sko

4.3 Annonse for "X Socks"

I en annonse fra 2008 reklameres det for en spesiell type sokker (4.3). Annonseren har samme preg som skoreklamen. Flere tekstbokser – med skrift så liten at det nesten er umulig å lese hva som står – peker på spesifikke komponenter. Disse er merket med egne farger og hver boks forteller oss hva en enkelt del gjør. Vi finner komponenter for stabilisering av ankelområdet, transporter fukt, luftgjennomstrømming, beskyttelse av nedre del av beinet uten at det går ut over leggmuskulaturen, og så videre. I det hele tatt, mange funksjoner man neppe trodde kunne eksisterte i en enkelt sokk. Det tekniske fokuset kommer frem av slagordet: "X-socks – High tech for your feet".²¹⁹

Produsentene gikk i retning av å kunne tilby litt mer enn hva som kanskje var nødvendig. Mye utstyr bar preg av å være spesialtilpasset hver enkelt bruker. Det fantes sko og sokker for enhver fot. Personlig stil fremsto også som et viktig aspekt ved utstyret. Utstyret så ut til å ha blitt mer teknifisert og besto av flere komponenter som alle skulle bidra til at fjellopplevelsen ble maksimal. Tilpasninger gjaldt ikke bare mellom utstyr og menneske, men også mellom utstyr og omgivelsene.

Hva med det enkle friluftsliv?

Mye av utstyret har preg av å være laget for langt mer ekstreme forhold enn den norske fjellheimen. Av sikkerhetshensyn var det selvsagt bra at det tålte for mye, men det førte også til at utstyret ble dyrere. I Fjell og Vidde ble det fremdeles manet om det enkle og sparsomme friluftsliv. Ble fokuset lagt på selve utstyret i stedet for fjellet

219 Annonse hentet fra *Fjell og Vidde* nr. 5, 2008: 75.

kunne dette stå i veien for de opplevelsene Fjell og Vidde uttrykte som viktige²²⁰ Annonsene og utstyrsbeskrivelsene dannet derimot et inntrykk av at mer utstyr "med det lille ekstra" økte både sikkerheten og opplevelsesverdien. Bruken av mer tilrettelagt og tilpasset utstyr kunne være med på å gjøre turene enklere å gjennomføre. Samtidig kunne brukerne fokusere mer på selve turen og opplevelsene hvor utstyret ikke skulle sette begrensningene. Påkledningen skulle i minst mulig grad kjennes på kroppen, ved at det ble en effektiv forlengelse av den. Plager som kunne oppstå – som for eksempel gnagsår og vonde føtter – ble forsøkt forebygget, slik at man kunne fokusere på de gode sidene av å være på fjellet. Det kan også tolkes dithen at utstyret også var med på å forsterke opplevelsene man var ute etter.

Noen annonser brukte andre argumenter. Til høyre (4.4) ser vi en annonse med et enkelt bilde av to skotyper - den ene litt mer fremtredende enn den andre - hvor overskriften lyder: "Vanlige sko for folk flest!"²²¹ Selv om man kanskje kan si at begge skoene har overdrevent avanserte navn – som *RENEGADE GTX LO* – er det ingen piler eller tekst som forteller oss om alle de flotte teknologiske komponentene som er i skoene eller hvor tøffe forhold de kan brukes i. Dette kan sies å være i tråd med en av de verdier som DNT står for: enkelhet.²²²

Før 2000-årene var annonser i Fjell og Vidde også i stor grad vinklet på denne måten. Annonsene tok heller ikke så mye plass i magasinet som i 2000-utgavene. Fjell og Vidde ønsket ikke bare å opplyse om "riktig" bruk av utstyr, men kan også sies å ha lagt føringer i magasinet på bakgrunn av hvilke annonser de valgte å trykke. På den måten kan annonsene for de mer avanserte produktene i 2000-utgavene være med på å belyse endringer i hvordan utstyr i Fjell og Vidde ble forhandlet inn forståelsen av fjellet.

4.4 Vanlige sko for folk flest!

220 Bern, Tom-Ivar (2008): "Tur til ettertanke" i *Fjell og Vidde nr. 5*: 42.

221 Annonse hentet fra *Fjell og Vidde nr. 5*, 2008: 13.

222 Bern, Tom-Ivar (2008): "Tur til ettertanke" i *Fjell og Vidde nr. 5*: 42.

Natur og teknologi

Det enkle friluftsliv ble, som vi ser, utfordret av teknologiens muligheter. Utstyret var blitt bedre og mer fleksibelt. Dessuten var det blitt mer utstyr å velge mellom, som var tilpasset den enkelte brukers behov og ønsker. Noe av utstyret bidro til økt sikkerhet på fjellet, under visse forutsetninger. GPS-teknologien ble også beskrevet i 2000-utgavene av Fjell og Vidde. Teknologien i seg selv hadde ikke endret seg mye siden 1990-årene, men apparatene var blitt langt bedre og mer sofistikerte. Før år 2000 var signalstyrken for sivilt bruk med vilje blitt gjort dårligere av amerikanske myndigheter. Derfor var teknologien før dette svært upresis. I mai 2000 ble denne sperren opphevet slik at posisjoneringen ble langt mer nøyaktig.²²³ Fra å være en ny og morsom, men ikke alltid like anvendbar teknologi, hadde det nærmest blitt et uvurderlig hjelpemiddel.

I forrige kapittel så vi at Fjell og Vidde uttrykte en viss skepsis til GPS-teknologien. I 2005 kunne vi se at det hadde foregått en holdningsendring. Fra å ha fokuset på begrensningene i teknologien, ble mulighetene fremhevet. Dette belyses gjennom en artikkel fra 2005. Sigurd Pedersen startet artikkelen med å stille seg tvilsom til teknologien: "[...] kvifor infisere det enkle turlivet med teknologi så lenge kompasset gjør samme nytta?"²²⁴ Etter en turbulent tur med svært dårlig sikt som kunne ha endt katastrofalt, hadde derimot teknologien vist seg å "vere eit uvurderleg ekstra hjelpemiddel når terrenget er konturlaust".²²⁵ Pedersen konkluderte avslutningsvis med at "vi hadde funne en venn å stole på".²²⁶ Sto man værfast i tåka, var man bare noen tastetrykk unna å finne en trygg rute i sikkerhet.

Under total fravær av sikt kunne den altså lede deg trygt vekk fra stup, sprekker og andre farer. Vel å merke hvis alt fungerte. Selv om teknologien hadde blitt langt bedre, skulle man likevel ikke basere alle sine valg på teknologiens muligheter. Som et godt utgangspunkt for egen sikkerhet ble tradisjonell kunnskap og utstyr fremdeles sett på som alfa og omega i Fjell og Vidde. Faren var kanskje at man ved å stole for mye på teknologien og utstyret kunne erverve seg en falsk form for trygghet, noe som kunne vise seg å være fatalt i møtet med ubarmhjertige naturkrefter. Dette gjaldt ikke nødvendigvis kun GPS, men også annen teknologi som gjorde at man bedre kunne tilpasse seg forholdene i fjellet.

Sammen med nytt utstyr, nye aktiviteter og nye muligheter dukket det også opp flere aktører med ønske om å drive forretning i fjellet. DNT sto fra før nokså enerådige

223 US Government (2011): "Selective Availability" funnet på <http://www.gps.gov/systems/gps/modernization/sa/> (hentet 19.05.2012).

224 Pedersen, Sigurd (2005): "Tåka, terrenget og teknologien" i *Fjell og Vidde* nr. 2: 64.

225 Sst: 63.

226 Sst: 65.

med sitt virke. De samarbeidet mye med lokale aktører, men hadde et heller skeptisk syn på kommersiell utnyttelse av fjellopplevelser. Mot slutten av tiåret dukket diskusjonen opp om ikke DNT sto i veien for mindre aktørers muligheter til å danne gründerbedrifter i forbindelse med opplevelses- og turistnæring. I neste del vil vi se nærmere på dette.

Flere aktører i fjellet

Utstyr banet, som vi har sett, vei for nye muligheter og utfordringer. For DNT sin del innebar dette at de kunne utvide sine aktivitetstilbud, og på den måten "lokke" flere folk opp i fjellet. Dette ønsket også flere andre aktører å ta del i. Flere så muligheten til skape egen næring rundt aktiviteter i fjellet. Fruktbare nisjemarked fikk mulighet til vokste frem innenfor turist- og opplevelsenæringen. Aktører som derimot ikke var tilknyttet DNTs virksomhet sto dårlig rustet til å konkurrere mot foreningen.

Mot slutten av 2010 foregikk det en heftig diskusjon om hvorvidt DNT sto i veien for andre aktører som ville komme til. Trygve Sunde Kolderup – redaktør av *UTEmagasinet* i 2010 og arrangør av Fjellfilmfestivalen – rettet kraftig beskyttelse mot DNT som friluftslivaktør. Først og fremst var det en kritikk mot DNT sine arrangerte guidede turer og tilrettelagte opplevelsesturer. Turistforeningens økonomiske tyngde – i form av statsstøtte, kontingent fra 235 000 medlemmer og dugnadsarbeid – gjorde i følge Kolderup at det var nærmest umulig for mindre aktører og gründerbedrifter å konkurrere.²²⁷ Det var et problem at instruktører og guider ble lokket vekk fra mindre aktører og over til DNT. Flere aktører sto i fare for å bukke under i konkurranse med Turistforeningen. Fjellsport-relatert næringsvirksomhet var det Kolderup konkret omtalte, men han så også på muligheten til å skape virksomheter rundt nisjeaktiviteter.²²⁸

DNT møtte denne kritikken med å hevde at de var åpne for dialog med aktører som ønsket det da dette kunne være med på å få flere folk til å bruke fritiden sin i naturen. På den annen side ville de ha seg frabedt kritikk av dugnadstradisjonene som foreningen var bygd opp på. Eirik Gudmundsen – styreformann i Kristiansund og Nordmøre Turistforening – ga uttrykk for at det gikk an å ivareta DNTs rike dugnadstradisjoner og samtidig være åpne for samarbeid med lokale aktører. Han uttrykte likevel at om DNT la ned sin drift til fordel for mindre kommersielle aktører, ville prisene på de ulike aktivitetstilbud blitt urimelig dyre. Dette kunne motarbeide målet om å få flest mulig ut på tur og opp i fjellet.²²⁹

227 Kolderup, Trygve Sunde (2010): "Kortreiste guider" i *UTEmagasinet* nr. 47 (1/10): 7.

228 Sst.

229 Gudmundsen, Eirik (2010): "Når fjellet blir forretning" i *Fjell og Vidde* nr. 2: 90.

Forvaltning av naturopplevelser

Mange flere oppholdt seg nå på fjellet, og de var ofte mer synlig enn før. Vi ser at Fjell og Vidde derimot var raske til å slå tilbake på kritikk av DNTs virksomhet. Et forslag fra fylkesmannen i Oppland gikk på å legge ned ruter i Rondane som en del av en ny forvaltningsplan for å beskytte villreinen i området. Vi kan her lukte restene av diskusjonen rundt økte folkemengder vi så i første halvdel av 1990-årene. I Fjell og Vidde ble det uttrykt misnøye om forslaget. Fagsjef i DNT, Torfinn Evensen, sa at villrein og turfolk hadde levd i harmonisk samliv lengre enn noen verneplan hadde eksistert. Evensen pekte på at villreinbestanden hadde økt de siste tiårene, selv med aktivt friluftsliv.²³⁰ Skulle rutene forsvinne, ville fotturistene i stedet spre seg utover i terrenget da rutene var med på å kanalisere trafikken. Dette kunne være mer skadelig for villreinbestanden. Området var værhardt, og merkede løyper var viktig for sikkerheten. Synet var at et aktivt friluftsliv på sikt ville være med på å verne området.²³¹

I Fjell og Vidde handlet ikke forvaltning av natur kun om å holde mennesket borte fra naturen. Bildet av en langt mindre ydmyk DNT var fremtredende. I stedet for å innta en forsvarsposisjon hvor Turistforeningen tok selvkritikk på egent virke, gikk de heller i en angrepsposisjon. I Fjell og Vidde ble det ytret at ingen tilretteleggelse i Rondane ville få større konsekvenser for villreinen enn hva som var tilfellet med den rådende situasjonen. At Evensen påpekte at villreinstammen faktisk hadde økt de siste årene gir et inntrykk av at fylkesmannens argumenter hadde lite reelt hold for ham. Skulle det bli lagt restriksjoner på friluftslivet i Rondane var veien kort til at det samme ville skje i andre fjellområder.²³²

På mange måter handlet det først og fremst om å forvalte naturopplevelsene. Samspillet mellom menneske og natur var en viktig del av dette. Skulle det bli lagt begrensninger på det friluftslivet DNT sto for, ville dette få større konsekvenser enn om det ikke eksisterte noe tilrettelagt friluftsliv i regi av Turistforeningen. Argumentasjonen gikk på at et aktivt friluftsliv ville sikre verneområder på sikt gjennom de holdninger friluftsfolk tilegnet seg.²³³ Holdningene som ble presentert i Fjell og Vidde, fremstår som et uttrykk for at mennesket i seg selv ikke var skadelig for naturen. Det handlet mer om hvordan vi oppførte oss i tilknytning til den.

Den gyldne middelvei blir en frase som passer holdningene som ble presentert i Fjell og Vidde. I et intervju fra 2001 fortalte naturfilosofen Hans Kolstad oss om hvordan to ytterpunkter i diskusjonen rundt bruk av naturen ikke var heldig for oss. For han

230 Fjell og Vidde (2008): "Kjemper for rutene i Rondane" i *Fjell og Vidde* nr. 5: 22.

231 Sst.

232 Sst.

233 Sst.

var naturen verken et museum eller et objekt for uhemmet menneskelig utfoldelse. Han ytret at "Naturen er mer enn bare en ressurs eller en helligdom". Videre sa han at den var en del av vår opprinnelse og var primær for vår livsutfoldelse.²³⁴ Norske naturfilosofier uttalte at det var påkrevd med en ny naturtilnærming hvor samstemmighet og samhandling med naturen var veien å gå.²³⁵

Argumentasjonen om at vi ikke måtte betrakte naturen som en helligdom som ikke skulle røres, står som en slags motreaksjon til den diskusjonen vi så i forhold til masseturismen på 1990-årene. Helligdommen ble koblet opp mot det sublime. I samsvar med den nye naturtilnærmingen Kolstad og hans filosofiske krets søkte, kan det sublime i 2000-årene ha handlet om symbiosen mellom natur, mennesket og teknologi. Uten mennesket hadde fjellet liten verdi. Frem mot 2010 kunne måten man tok i bruk teknologi være med på å gi en sublim forståelse av fjellet og danne mye av grunnlaget for opplevelsen man fikk av den.

Menneske, teknologi og fjell i samspill

I dette kapittelet har vi sett at idealet om stillhet og ro levde videre på 2000-årene. Idealet gjennomgikk store forandringer via forhandlinger i Fjell og Vidde. I følge tidsskriftet var "sivilisasjonspresset" merkbart i fjellet. Utbygginger gjorde beslag på stadig større deler av den uberørte naturen, og inngrepene kunne være svært synlige i landskapet – slik vi så i kraftmastsaken. "Sivilisasjonspresset" kunne utgjøre en trussel mot miljøet på fjellet og skapte på denne måten støy. Myndighetene hadde lagt frem forslag til vedtak om å oppheve deler av vassdragsvernet. For DNT betydde implikasjonene av dette at vernearbeidet foreningen hadde jobbet med de siste 50 årene ville bli verdiløst, slik at hele konseptet med miljøvern dermed sto i fare for å bryte sammen. På denne måten utgjorde teknologi en trussel, men tendensen var at stadig mer utstyr ble sett på som en stadig viktigere del av fjellopplevelsen.

Fokuset på bruken av utstyr og hva dette fikk å si for opplevelsen på fjellet ble mer fremtredende i Fjell og Vidde i 2000-årene. Utstyret ble en stadig mer avgjørende faktor for opplevelsene man fikk av å være i fjellet. DNT økte tilbudet med aktiviteter der bruk av spesifikt utstyr var utgangspunktet, slik som kiting, kajakkpadling og sykling. Mye av utstyret og flere av aktivitetene hadde eksistert en stund, men det var først på 2000-årene at de ble virkelig populære. Noe av grunnen til dette ble i Fjell og Vidde uttrykt å være det økende fokuset på ungdom og hvordan DNT hadde lyktes med å tiltrekke flere fra denne målgruppen. Foreningen sto med dette overfor en fornyelse hvor økt fokus på utstyr og spennende aktiviteter sto i sentrum. I tråd med

234 Andresen, Helle (2001): "På lag med naturen" i *Fjell og Vidde* nr. 2: 55.

235 Sst: 54–55.

dette ble også mye av utstyret og flere av aktivitetene integrert i og tilpasset Fjell og Viddes forståelse av fjellet.

Vi ser at utstyr og aktiviteter på denne måten ble forhandlet i Fjell og Vidde. Aktiviteter i fjellet fikk et mer sportslig preg, men var lite konkurransepreget. I stedet for å måtte vinne, handlet det om å teste sine egne grenser, slik at man kunne presse seg og tørre litt mer. På den måten ville man finne de virkelig store opplevelsene. For man skulle fremdeles ta den tiden man følte man trengte der, å ikke haste seg i gjennom. Nytelsen så ut til å komme gjennom hvordan aktivitet og teknologi fungerte i samspill med fjellet.

Skillet mellom menneske, teknologi og natur var forflyttet, og grensen var ikke lenger like definerbare. Mellom DNT, Fjell og Vidde og leserne var det en felles oppfatning om at motorisert ferdsel ikke hørte til i fjellet. Dessuten var det bred enighet om hvilke inngrep som ble sett på som uønsket, slik vi så det med kraftmastene. Når det kom til bruk av utstyr var det derimot større uenigheter, kanskje mest tydelig mellom den yngre og den eldre generasjonen. Gjennom de ti årene fra 2000 til 2010 foregikk det likevel en endringsprosess i Fjell og Vidde. Teknologi utgjorde en stadig større del av opplevelsene man i følge bladet skulle få av å være på fjellet.

Kan vi gå så langt som å si at det gikk mot en ny måte å oppfatte naturen på, der teknologi i økende grad i det sublime? For det kan virke som om de sublime fremstillingene ble satt mer i bakgrunnen etter millenniumskiftet. Det inngikk mer i selve aktivitetene man foretok seg og i utstyret man tok i bruk. Aktiviteter forbundet med spesifikt utstyr kunne være med på å frembringe eller forsterke det sublime. Ved at teknologi ble en integrert del av opplevelsen, fikk vi en slags "fusjon" mellom teknologi og natur. Så lenge det var en viss harmoni mellom dem – for eksempel slik kiting tar i bruk vindkraft og ikke setter igjen noen fysiske spor i naturen – kunne det innarbeides i Fjell og Viddes forståelse av fjellet.

Kapittel 5

Fjellet i endring

I denne oppgaven har vi sett hvordan forståelsen av fjellet, slik den ble uttrykt i tidsskriftet Fjell og Vidde, har endret seg de siste tretti årene. Fra at fjellet nærmest ble betraktet som et museumsgjenstand – hvor uberørt natur var idealet – har mennesket i større grad inngått i forståelsen av fjellet. Lek og moro ble lenge oppfattet som noe som ikke hørte hjemme i fjellet, opphold i fjellet var noe man skulle ta seriøst. Teknologisk utvikling brakte med seg nytt utstyr og nye muligheter for personlig utfoldelse i fjellet hvor nettopp lek og moro ble sentrale ingredienser. Spesielt blant barn og unge så vi at aktiviteter forbundet med fart og spenning ble viktige faktorer for opplevelsene. Teknologi gikk fra å være uønskede støykilder til å bli en mer integrert del av opplevelser på fjellet. Fra å skulle behandle naturen med ytterst varsomhet som fotturist i 1980, kunne man i 2010 ta seg mer til rette med de aktiviteter og det utstyr man ønsket – vel å merke innenfor visse grenser. Motoriserte kjøretøy ble aldri ønsket velkomment, ei heller utbygginger som skapte for store kontraster mellom natur og teknologi.

Dette har vært med på å endre den forståelsen av fjellet som kom til uttrykk i Fjell og Vidde. Gjennom de tre tiårene fra 1980 til 2010 har tidsskriftet på mange måter opptrådt som en slags "læremester" for hvordan opphold på fjellet skulle foregå. Ny kunnskap og påvirkninger gjennom forhandlingsprosesser har gjort at synet på hvordan opphold på fjellet skulle foregå, har endret seg. Dette har blitt uttrykt forskjellig i hvert av tiårene ut fra hvilke utfordringer som ble tydeliggjort i tidsskriftet. La oss gjennomgå hovedlinjene for hvert av tiårene.

1980-årene: industrien skaper utfordringer

I 1980-årene representerte fjellet på mange måter den siste skanse mot en teknifisering av uberørt natur. Friluftslivet skulle i følge Fjell og Vidde være rolig og enkelt, men mye skjedde på denne tiden som utfordret dette synet. Slik det ble presentert i Fjell og Vidde, var såkalte rolige fotturer den ideelle måten å ferdes på i fjellet. For mye teknologi ble sett på som noe som var med på å distansere oss fra naturen, og var dermed uønsket på fjellet. Stillhet, ro og enkelhet ble betraktet som essensen av fjellet.

Ulike undersøkelser viste også at interessen for fjellet var stor, og Den Norske Turistforening (DNT) ville gjerne motivere de som ikke hadde vært på fjellet før. Dette kom blant annet til uttrykk ved at mye av innholdet i Fjell og Vidde dreide seg om flere ulike tur- og aktivitetstilbud i regi av DNT. Turistforeningen møtte imidlertid økt konkurranse om folks fritid i løpet av 1980-årene, da charterturer ble mer populært. En slik utvikling var motpolen til Turistforeningens holdninger. Det brukte foreningen også som et argument for å tiltrekke seg folk. Inntrykket man fikk av å lese Fjell og Vidde, var at man rett og slett ble et bedre menneske ved å være et aktivt friluftsmenneske. Den enkle måten å ferdes på skulle i følge Fjell og Vidde bringe deg nærmere naturen, som igjen ville gi deg de gode opplevelsene. Dessuten var det sunt for folks psykiske helse. Fjellet ble et fristed fra den "støyen" samfunnet genererte.

Fjellet var ikke bare preget av harmoni og velvære i 1980-årene. Stillheten og roen ble forstyrret av "en ukontrollert utvikling", ble det uttrykt i Fjell og Vidde.²³⁶ DNT var en viktig aktør i diskusjoner rundt miljøproblematikk. I tidsskriftet dreide det seg i all hovedsak om tre store problemområder: langtransportert forurensing fra utlandet, store vassdragutbyggingssaker og uvetting bruk av utstyr i fjellet. Alle disse elementene representerte uønsket "støy" i fjellet. DNT jobbet hardt både for å opplyse folk om uønskede elementer, og for å skape holdningsendringer. Fjell og Vidde bar tydelig preg av dette arbeidet. Samtidig slo turistforeningen seg sammen med andre aktører innenfor miljøvern for å kunne stå sterkere i kampen mot disse truslene.

Slik Fjell og Vidde uttrykte det skulle ferdsel i fjellet foregå på naturens premisser. Dette synet på bruk av fjellet var hva vi kalte for det rolige og langsomme. Aktivitet og bruk av utstyr som trosset disse premissene, ble langt på vei holdt utenfor DNTs og Fjell og Vidde's visjoner for fjellet. Det samme gjaldt også teknologi som ble sett på som direkte skadelige mot naturen, ofte sett i tilknytning til utnyttelse av ressurser og energi. Tematikken som gikk igjen på 1980-årene, dreide seg om idyll som ble forstyrret av industri og teknologi. Det var klare skillelinjer mellom hva som ble akseptert og hva som var uønsket i fjellet. Ettersom utviklingen fortsatte var dette i ferd med å endre seg.

1990-årene: mennesket skaper utfordringer

I den neste perioden fortsatte DNTs medlemsmasse og turismen på fjellet å øke. En konsekvens av dette var at menneskets rolle i naturen ble problematisert. Med mange mennesker på fjellet kunne det "å søke naturens ro" fremstå som en vanskelig oppgave. Turisttrafikken var i ferd med å bli så stor at Turistforeningen vurderte å begrense ferdselen i fjellet. Bekymringer til tross, diskusjonen rundt hele problematikken dabbet av i andre halvdel av tiåret.

236 Hansen, Bjørn Egil (1989): "Venner i fjellet" i *Den Norske Turistforening årbok 1989*: 69.

Forståelsen av fjellet var under endring i 1990-årene, og dette fortonet seg på ulike måter. I 1990-årene ble fjellet gitt storslåtte og religiøse beskrivelser både av Fjell og Vidde og av leserne selv. Dette var i og for seg ikke noe nytt da fjellet opp i gjennom historien har vært preget av slike karakteristikker. Inneholdet i Fjell og Vidde var i større grad preget av en sublim forståelse i 1990-årene. Kan det være at tidsskriftet tilpasset sin ordbruk og presentasjon ut fra tilbakemeldinger fra leserne, eller var det bladet som påvirket leserne? Eller kanskje det heller var en gjensidig samhandlingsprosess: de var med på å påvirke hverandre, i en prosess som gradvis endret forståelsen av fjellet. Det var noe rituellet med å skulle være på fjellet, som kunne være viktig for nordmenns sosiale samhold. Et annet aspekt som belyste forholdet mellom menneske, teknologi og natur var beskrivelsene av kulturlandskap.

Kulturlandskap er et vidt begrep. Dette ble også reflektert i måten Fjell og Vidde forholdt seg til det. Enkelt fortalt kan det forstås som et krysningpunkt mellom kultur og natur. Vår tilstedeværelse i naturen i moderne tid kontra tidligere tider ble i tidsskriftet satt opp mot hverandre. Slik det ble presentert i bladet, kunne kombinasjonen av kulturlandskap og den mektige naturen gjøre landskapet enda mer storslått og estetisk tiltalende. Det ble integrert i den sublim forståelsen mens bygninger som hadde for store avvik i forhold til naturen ble holdt utenfor. I 1992 var det ti år siden Alta-demningen sto ferdig, og den var da blitt et populær turistmål. Meningene var fortsatt delte om selve konstruksjonen og prosessen bak byggingen. For noen ble det et monument over menneskets makt over naturen, for andre ble det et symbol på vår "uhemmede" utnyttelse av den. På denne måten ble byggverk og bygninger vevet inn i en sublim forståelse. Kan det i tråd med dette tenkes at demningen om hundre år blir sett på som en del av kulturlandskapet?

I det store og det hele kan vi si at artiklene i Fjell og Vidde i 1990-årene handlet om å være i pakt med naturen. Dette preget også annonsene i magasinet. Annonsørene reklamerte med beskrivelser om at produktene ville bidra til at man følte seg i ett med naturen. Det ble også uttrykt en bekymring for å gjøre seg for avhengig av tekniske hjelpemidler – som GPS. I følge tidsskriftet ville det vært problematisk om man i for stor grad baserte sine valg på teknologiske apparater og stolte blindt på disse. Kunnskap, erfaring og kompetanse var fremdeles alfa og omega for å kunne ferdes trygt. Bruk av mye utstyr var ikke forenlig med det enkle friluftslivet som DNT fremdeles fremhevet som det viktige, og ikke minst, "riktige".

Mot slutten av 1990-årene ble DNTs fokus på barn og unge tydeliggjort i Fjell og Vidde. Sammen med flere artikler som omhandlet ungdom og ungdommelig aktivitet, ble ordbruken også mer ungdommelig, slik vi så det med et nyopprettet tilbud kalt

"Base Camp". Dette var sommerleirer for barn og unge, hvor et høyt aktivitetsnivå og spenning var viktige komponenter. Turistforeningen hadde fra slutten av 1980-årene satset spesielt på barn og unge – noe opprettelsen av DNT ung i 1987 ga uttrykk for – men da hadde det først og fremst handlet om å få foreldre til å gjøre barna sine interessert i fjellet. I 1990-årene var fokuset mer på ungdommen selv.²³⁷ Dette kunne ha gjort at ungdommelige aktiviteter og holdninger ble en mer integrert del av DNTs visjoner for fjellet. Det var med på å sette sitt preg på Fjell og Vidde. Snarere enn at teknologi distanserte oss fra naturen, virket det som om bladet beveget seg mot en oppfatning om at teknologi kunne hjelpe oss å komme et steg nærmere den. Dette ble enda tydeligere i løpet av 2000-årene.

2000-årene: fart og spenning skaper utfordringer

I den siste perioden ble utstyr viktigere for forståelsen av fjellet i Fjell og Vidde. Vi så at dette hang sammen med at ungdommen hadde blitt en sentral målgruppe for DNT, og det ble også uttrykt at eldre medlemmer hadde blitt yngre til sinns. Dette ga nye muligheter for fornyelse av DNT. Aktiviteter forbundet med fart og spenning preget derfor mye av innholdet i Fjell og Vidde i 2000-årene. Utstyr som kite og kajakk kunne være med på å forsterke de gode opplevelsene i fjellet. Så lenge teknologien ikke var skadelig for naturen, kunne det sies å være forenlig med Fjell og Viddes visjoner for "korrekt" bruk. Grensene for hva som inngikk i det langsomme og rolige hadde forflyttet seg adskillig siden 1980-årene. DNT hadde en langt mer åpen tilnærming til utstyr, selv om nytt utstyr stadig ble vurdert og satt opp mot de verdier som kom til uttrykk i Fjell og Vidde.

Bekledning bar sterkt preg av å være tilrettelagt for den enkelte bruker. Ofte besto det av mange ulike komponenter som skulle gjøre det bedre, lettere og mer behagelig å ferdes i tøffe omgivelser, slik vi blant annet så i et utvalg annonser. Utstyr ble mer omtalt og utgjorde en større del av opplevelsene som ble beskrevet i bladet. Dette så vi blant annet ved at GPS-teknologien ble i større grad akseptert i løpet av 2000-årene. Den hadde ennå sine svakheter – det største ankepunkt var batterikapasiteten – men den viste seg å være langt mer holdbar enn hva man først trodde. Før mai 2000 var det med vilje satt begrensninger i teknologien fra amerikanske myndigheter. Da disse begrensningene ble avslått, ble teknologien enda mer pålitelig. Å basere alle valgene man foretok i fjellet på slike teknologiske hjelpemidler ble derimot ikke anbefalt. Et solid kompetansegrunnlag forble en viktig forutsetning for trygg ferdsel i fjellet.

DNT var ikke like ydmyk i 2000-årene som de var i starten av 1990-årene når det kom til kritikk av egen virksomhet. Et forslag om å legge ned merkede turruter i Rondane ble møtt med krast motsvar. På tampen av 2000-tiåret ble Turistforeningen også beskyldt for å stå i veien for mindre aktørers mulighet til å etablere konkurranse-

237 DNT (2012): "Historien om DNT ung" på http://www.dntung.no/index.php?fo_id=8882 (hentet 26.04.2012).

dyktige gründerbedrifter med utgangspunkt i opplevelsenæringer på fjellet. Representanter fra DNT kommenterte at de var åpne for dialog, men ville ha seg frabedt enhver kritikk av dugnadstradisjonene foreningen var bygget opp av. Dessuten ble det sagt at om de skulle vike for flere kommersielle aktører, ville prisene på tilbudene blitt altfor høye og ville være et hinder for målet om å få flest mulig opp i fjellet.

Når det kom til hva dette fikk å si for forståelsen og opplevelsen av fjellet, så vi at det var mye som hadde endret seg. Samtidig sto noe av forståelsen urokkelig. Nye utbyggingsplaner ble i Fjell og Vidde møtt med krass kritikk. Større inngrep ble aldri en del av den forståelsen av fjellet som kom til uttrykk i Fjell og Vidde. Det var fremdeles bred enighet om at motorisert ferdsel var uønsket, men vi så at teknologien og utstyret som fjellfolket selv tok i bruk, fikk en mye større aksept i tidsskriftet. Fra at forholdet mellom teknologi og natur besto av store motsetninger, gikk det over til å være et samspill mellom dem. Fjell og Vidde la føringen for hvordan teknologi skulle brukes. Dette kom til uttrykk gjennom måten utstyr ble omtalt i tidsskriftet og hvilke annonser bladet valgte å trykke. Slik det ble fremstilt i Fjell og Vidde kan vi kanskje si at de gode opplevelsene i 2000-årene ble forsterket ved å bruke teknologi på "riktig" måte.

David Nye diskuterer amerikanernes sublimе forståelse gjennom hva han kaller for "American Technological Sublime".²³⁸ I den Nord-Amerikanske naturen finnes det mye storslått natur, og den forståelsen man fikk av det sublimе i møte med disse naturformasjonene var med på å danne en nasjonalromantisk fellesskapsfølelse, som var viktig for nasjonen etter uavhengigheten i 1776.²³⁹ Kanskje enda viktigere var de teknologiske innretningene som ble bygget i landskapet de neste 200 år. Mange av byggverkene var såpass storslåtte og imponerende at disse i seg selv fikk sublimе fremtoninger og ble yndede turistmål.

I Norge ble landskapet gitt nasjonal-romantisk symbolikk, spesielt på 1800-tallet. Disse forestillingene om fjellet henger ennå igjen, selv om de har endret seg. Fra 1980-årene frem til slutten av 2000-årene har vi sett hvordan det sublimе i Norge har gått fra å handle om uberørt natur til å handle om samspillet mellom natur, menneske og teknologi. Kan man her snakke om "det norske sublimе" hvor teknologi har fått en sentral plass i de sublimе opplevelsene? Studiet som danner grunnlaget for denne oppgaven er ikke omfattende og dypt-dykkende nok til å bekrefte en slik påstand, men det er likevel en interessant idé å fremlegge. Dessuten kan det være et interessant utgangspunkt for videre studier rundt emnet.

238 Nye, David E. (1994). *American Technological Sublime*. Cambridge: Cambridge University Press

239 Sst.

Fjellet, skript for skript

I Fjell og Vidde ble det lagt klare føringer for hva som skulle være "riktig bruk" av fjellet. Redaksjonen kan sies å ha konstruert et skript for fjellet. I Fjell og Vidde var leserne den potensielle "brukerne". Innholdet i tidsskriftet uttrykte mye om hvilket syn DNT hadde på brukerne, og tilsvarende hvilket syn redaksjonen hadde. I hvert av de tre tiårene ser vi hvordan skriptet i Fjell og Vidde gradvis ble endret.

I 1980-årene henvendte skriptet seg til den rolige, sindige turvandreren som tok seg god tid til å nyte stillheten på fjellet. Videre var det beskrivelser av aktivitet og teknologi som var med på å skape "støy", som i følge tidsskriftet forringet opplevelsene. Brukere som skapte støy, måtte i følge bladet innrette seg etter skriptet. Etter som tiden gikk, og nye fenomener og trender gjorde seg gjeldende, endret også forståelsen av brukeren seg. I starten av 1990-årene var det i følge Fjell og Vidde blitt for mange folk på fjellet. For at fjellet ikke skulle miste sin meningsbærende verdi, gikk skriptet gjennom en endring. Fjellturisten måtte i større grad fortelles hvor og hvordan man skulle oppholde seg på fjellet, samtidig som DNT måtte tilpasse sin virksomhet til dette. Endringen foregikk i dialog med leserne, eller de *reelle* brukerne, slik vi blant annet så det på måten utvalgte sider i tidsskriftet var dedikert til leserinnlegg. Etter 2000 hadde brukeren tydeligvis blitt yngre – både i kropp og sinn – og mer spenningsorienterte. Teknologi hadde i større grad blitt integrert i skriptet, og brukerne fikk muligheten til å utfolde seg mer enn før.

Hvor langt kunne grenselinjene i skriptet tøyes før fjellet ble gitt en helt annen karakter? Utfordringen lå i å komme frem til en enighet om hva slags utstyr som passet inn på fjellet. I Fjell og Vidde foregår det en form for gjensidig tilpasning. På én side skal bruk av teknologi tilpasses fjellet, på den andre siden ble synet på fjellet tilpasset teknologien(e). Det som er tydelig, og som er et viktig poeng i denne oppgaven, er at Fjell og Vidde har latt seg påvirke av endringer som har foregått innenfor teknologiutvikling. Her snakker vi ikke bare om hvordan ny teknologi har kommet til, og de vurderinger som har blitt gjort av disse i tidsskriftet, men også hvordan endringer i forhold til bruk har foregått. På 1980-årene handlet det om uberørt natur og møtet med roen og stillheten på fjellet. Synet på aktiviteter forbundet med spenning og fart ble vinklet kritisk, og det var mange kriterier som skulle passe for at aktivitetene skulle bli inkludert i skriptet. På 2000-årene var slike aktiviteter i større grad sidestilt med rolige aktiviteter. Fokuset på barn og unge, og innflytelse fra denne målgruppen var mye av grunnen til det endringene vi så i dette tiåret.

I 1980-årene var særlig naturvernsaker og motorisert ferdsel med på å forme synet på det uberørte som det essensielle ved fjellet. I det neste tiåret satte diskusjonen rundt masseturismen fokus på menneskets rolle og betydning på fjellet. I 2000-årene ble utstyr en større del av opplevelsene på fjellet, og ble i større grad integrert i skriptet. Vi har også sett at dette var med på å endre forståelsen rundt fjellet og hvilke meninger folk gjorde seg om fjellet, når det kom til hvordan man brukte det. Fra å ha

en ekskluderende holdning til utstrakt bruk av teknologi, gikk man over til å ha en inkluderende holdning til både bruk og tilførsel av teknologi. Vi ser at fjellet ble gitt mening i relasjon til utviklingen som foregikk. Designere av skriptet (i form av redaksjonen i Fjell og Vidde og DNT) forhandlet med brukerne (i form av leserne) om bruken og forståelsen av fjellet.

Fjell og Vidde som meklingsarena

Hvordan kan vi mer spesifikt si at skriptet ble laget og formet i Fjell og Vidde? Tidsskriftet kan på mange måter fremstå som en *meklingsarena*. Vi har sett hvordan fjellet og bruken av det har skiftet karakter og fremtoning gjennom de vel tretti årene denne oppgaven har omhandlet. De endringene som har foregått, er resultater av *meklingsprosesser*. Isolerte hendelser var med på å prege skriptet, hendelser som i Fjell og Vidde gjennomgikk forhandlinger fra både redaksjon, DNT-ledelsen og lesere. Hvor mye leserens innspill var med på å prege skriptet, er vanskelig å si, men deres stemme ble vist i diskusjonene som dukket opp, blant annet gjennom spørreundersøkelser og leserinnlegg.

Fjell og Vidde har ikke vært med på å skape nye teknologier og innovasjoner, men tidsskriftet har vært en viktig aktør i arbeidet med å vurdere teknologier og bruksområdene for disse. Et element var hvordan teknologi ble vurdert i tidsskriftet, med ulike tester, beskrivelser og reportasjer – slik vi blant annet så det med GPS-teknologien. Noe annet var vurderingen av hva som passet overens med skriptet. Måten DNT jobbet med miljøproblematikk var nært knyttet opp mot vurdering av teknologi. Organisasjonen inntok i bladet en meklende posisjon overfor måten ulike former for teknologi ble til og brukt, og hvordan det passet inn i forståelsen av fjellet. Den opptrådte med en moraliserende holdning i forhold til hva den anså som forenlig med fjellet.²⁴⁰ På denne måten ble Fjell og Vidde brukt som en meklingsarena.

Fjell og Vidde som en meklingsarena har kommet til uttrykk på flere måter. Som vi har sett, har redaksjonen inntatt ulike roller i forskjellige sammenhenger.²⁴¹ Av og til har den opptrådt som *initiativtakere*. Den har samlet flere aktører rundt Fjell og Vidde og har på denne måten samlet og fremmet informasjon om diverse interesseområder. *Mellommeklere* dukker opp når det oppstår en enighet og sterke forbindelser mellom flere aktører. Det som er karakteristisk med mellommeklere er hvordan de går imellom designer og brukere, og danner nettverk og kontakter – slik vi blant annet så med kampen mot sur nedbør og kraftmastene i Hardanger. Som mellommeklere er man derimot ikke med på å omforme eller endre forståelsen av fjellet. Hvilke aktører som har hatt denne rollen, har derfor variert. Leserne var stadig i dialog med

240 Schot, J. & Rip, A. (1996). "The past and future of constructive technology assessment". *Technological Forecasting and Social Change* 54: 251–268.

241 Inndelingen av roller er inspirert av min veileder Per Østby: Østby, Per (2008): *Mediaton/mediators/mediation junctions*. Powerpoint-presentasjon 28. Januar 2008, Tours, Frankrike.

redaksjonen og DNT i Fjell og Vidde gjennom leserinnlegg og spørreundersøkelser. Deres syn på fjellet og forståelsen av det var med på å påvirke redaksjonen og DNT. De kan ha inntatt en *fortolkende* rolle der de forhandlet om sin bruk og forståelse av fjellet. I rollen som *portvakt* står DNT tydelig frem og bestemmer hva som passer inn i skriptet, og hva som burde holdes utenfor. Myndighetene har også en viktig rolle i meklingsprosessen. De opptrer som *Rengjørere* som går inn og oppdager trusler og tilintetgjør disse. Arbeidet med dette ble gjort gjennom lovverk og reguleringer. Hva som utgjorde en trussel kom frem av meklingsprosessen. DNT kan også ha forsøkt å innta denne rollen, men til syvende og sist var det myndighetene som sto for de endelige beslutningene.

Poenget er at meklere ikke bare representerer noe, men at de også er aktive deltakere. For at det skal dannes sterke relasjoner, må meklere i følge Latour transformeres til mellommeklere. Dette blir mulig når det oppstår en felles enighet.²⁴² Et problem er hva som ligger i mellom disse rollene, da egentlig alt kan sies å være i mellom. Vi ser at sosiale aktører opptrer som meklere, men det blir vanskeligere å si noe om hvilken rolle teknologier, objekter og fenomener har i prosessen. Likevel er meklingsroller med på å danne et bilde av hvordan forhandling og meklings har foregått i Fjell og Vidde. Det som blir tydelig etter å ha undersøkt de tretti årene denne oppgaven dekker, er at det bildet som ble dannet av fjellet i Fjell og Vidde gikk gjennom en gradvis endringsprosess i møte med utfordringer som dukket opp. Synet på hva som ble oppfattet som støy endret seg, og med dette endret også forståelsen av fjellet seg. Sosiale endringer og ny teknologi er elementer som har vært med på å gi nye meninger om fjellet. Den teknologiske utviklingen og trender i bruk av utstyr har kanskje vært sentralt for forståelsen som kom til uttrykk i Fjell og Vidde. Gjennom meklingsrollene ble prosessen bak endringene tydeliggjort. Fjellets fremtoning og utseende har forandret seg lite, men menneskets forståelse av det som et meningsbærende fenomen, er i konstant endring. Skriptet har blitt fyldigere ved at nye elementer stadig har blitt lagt til gjennom meklingsprosessene som har foregått.

242 Latour, Bruno (2005): *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press.

Referanseliste

Litteraturliste:

- Akrich, Madeleine(1992): "The de-scription of technical objects", i Bijker, Wiebe E. og Law, John (red) : *Shaping technology/building society*, MIT press: 205–225.
- Asdal, Kristin, Brenna, Brita og Moser, Ingunn (2001): *Teknoviteskapelige Kulturer*. Oslo: Spartacus Forlag.
- Berntsen, Bredo (1994): *Grønne linjer; natur- og miljøvernets historie i Norge*. Oslo: Grøndahl og Dreyers forlag.
- Bijker, Wiebe E. (2009): "How is Technology made? - That is the question!" i *Cambridge Journal of Economies 34*: 63–76.
- Burke, Edmund (1990): *A Philosophical Enquiry into the Origin of Our Ideas of the Sublime and Beautiful*. New York: Oxford University Press.
- Charmaz, Kathy (2006): *Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis* London: Sage.
- Evensen, Torfinn (1998): "Miljørevisjon av DNTs egen virksomhet i Rondane" i *Forskning i friluft, FRIFO-rapport nr. 1. 1999.* :142.
- Fallan, Kjetil (2008): "De-scribing Design: Appropriating Script Analysis to Design History" i *Design Issues: Volume 24, Number 4 Autumn 2008*, MIT Press: 61–75.
- Fjørtoft, Ingunn og Reiten, Tone (2003): "Barn og unges relasjoner til natur og friluftsliv. En kunnskapsoversikt." i *HiT skrift 10-2003*: 51.
- Jensen, Inger (1993): "Friluftsliv – Det å kose sæ litt" i Klepp, Asbjørn & Thorsen, Lev Emma, (red.): *Den mangfoldige fritiden* Oslo: Ad Notam Gyldendal: 106 – 119.
- Kant, Imanuel (1960): *Observations on the Feeling of the Beautiful and Sublime*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Killingbergtrø, Arne G. (2009): *Helt på viddene – Fjellturisme i Fjell og Vidde, 1967 – 2007*. Trondheim: Masteroppgave NTNU.

- Kjellstadli, Knut (1999): *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Klepp, Asbjørn & Thorsen, Lev Emma (red.) (1993): *Den mangfoldige fritiden*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Latour, Bruno (1987): *Science in Action: How to Follow Scientists and Engineers Through Society*. Cambridge: Harvard University Press.
- Latour, Bruno (2005): *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Lyngø, Inger J. (1993): "Å komme bort fra byen til landlige omgivelser" i Klepp, Asbjørn & Thorsen, Lev Emma, (red.): «*Den mangfoldige fritiden*» Oslo: Ad Notam Gyldendal: 21–31.
- Macfarlane, Robert (2003): *Mountains of the mind, a history of a fascination*. London: Granta publications.
- Marx, Leo (1964, 2000): *Machines in the Garden*. New York: Oxford University Press.
- Norderhaug, Magnar (2002): *Miljøvern i går, i dag og i morgen*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag.
- Nye, David E. (1994): *American Technological Sublime*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Odden, Alf (2001): *Vitenskapsteoretiske posisjoner innen norsk friluftslivforskning*. Bø: Høgskolen i Telemark.
- Oudshoorn, Nelly and Trevor Pinch (2005): "Introduction: How users and Non-Users matter", i Nelly Oudshoorn and Trevor Pinch (eds.): *How Users matter – the co-construction of users and technology*. Cambridge, Mass.: MIT-Press.
- Schot, Johan and Adri Albert de la Bruheze (2005): "The mediated design of Products, Consumption and Consumers in the Twentieth Century", i Nelly Oudshoorn og Trevor Pinch (eds.): *How Users matter – the co-construction of users and technology*, Cambridge, Mass.: MIT-Press: 229–245.

- Schot, J. & Rip, A. (1996). "The past and future of constructive technology assessment" i *Technological Forecasting and Social Change* 54: 251-268.
- Slagstad, Rune (2008): *(Sporten) – En idéhistorisk studie*. Oslo: Pax Forlag.
- Smith, Philip & Riley, Alexander (2009): *Cultural Theroy, an introduction, second edition*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Stenseth, Bodil (2000): *En norsk elite, nasjonalbyggerne på Lysaker, 1890–1940*
Oslo: Aschehoug.
- Østby, Per (1997): "Enviromental Science and Technology Policy in Norway" i
Jamison, Andrew, Østby, Per (red.) (1997): *Public Participation and Sustainable Development Comparing European Experiences, "Pesto Papers 1"*, Aalborg:
Aalborg Universitetsforlag.
- Østby, Per (2004): "Bilalderens Eksperter" i *Årbok for Norsk Vegmuseum 2004*,
Lillehammer 2004: 177–188.
- Østby, Per (2008): *Mediaton/mediators/mediation junctions*. Powerpoint-
presentasjon 28. Januar 2008, Tours, Frankrike.

Kilder fra tidsskriftet Fjell og Vidde, utvalgte utgaver fra årgangene 1983, 1985, 1987, 1988, 1991, 1992, 1993, 1995, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2003, 2005, 2007, 2008 og 2010:

- Aarønæs, Lars (1993): "Det nyeste om: Nordmenns Friluftsliv" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 40–43.
- Aarønæs, Lars (1995): "Med Jotnanes Fullmakt" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 43.
- Andersen, Helle (1997): "Friluftslivets Spåmann" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 52–54.
- Andresen, Helle (1998): "60-års-jubilantene" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 28.
- Andresen, Helle (2000): "DNT på riktig vei?" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 4.
- Andresen, Helle (2001): "På lag med naturen" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 55.
- Andresen, Helle (2003): "Ferskvannets år" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 3.
- Andresen, Helle (2007): "Balansegang" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 8.
- Andresen, Helle (2010): "Vil ha mastefritt turområde" i *Fjell og Vidde nr. 6*: 50.
- Bentsen, Margareth (1987): «Vi liker motbakker, vi», i *Fjell og Vidde nr. 4*: 16 – 17.
- Bern, Tom-Ivar (2008): "Tur til ettertanke" i *Fjell og Vidde nr. 5*: 42
- Bern, Tom-Ivar (2010): "Kraftlinjer og naturvern" i *Fjell og Vidde nr. 6*: 83.
- Bjartnes, Jon (2005): "I det stille" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 8–10.
- Bloch-Hoel, Nils og Lauritzen, Per Roger (1987): "Forsvarets personvarmer" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 38–39.
- Bore, Geir Arne (1995): "Storm i Rondane" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 20–23.
- Brubak, Lars (1987): «Ung frihet i Jotunheimen» i *Fjell og Vidde nr. 4*: 43.
- Bu, Ivar (1992): "Ikke slik da jeg var ung" Leserinnlegg i *Fjell og Vidde nr. 3*: 24.
- Bye, Anne Eriksdatter (2003): "Velkommen til lungdalshytta!" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 18–21.
- Dahle, Øystein (1995): "Friluftsliv som særnorsk fenomen" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 27.
- Dahle, Øystein (1997): "Fra formannen: kultur, natur og friluftsliv" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 20.
- Dahle, Øystein (2001): "Friluftsliv og nasjonalparker" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 36.
- Faltin, Trine (1993): "Naturvokteren" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 6–8.
- Foldvik, Bente (1992): "Hovmodighetens estetiske monument" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 20 – 22.
- Gjørsv, Lise (1983): "Skjebnetid for våre vassdrag", i *Fjell og Vidde nr. 3*: 20–21.
- Glomset, Kjell (1991): "En klassiker gjennom Sunnmørsalpene" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 16–17.
- Gudmundsen, Eirik (2010): "Når fjellet blir forretning" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 90.
- Halvorsrud, Jens (1985): "Nødros fra Finnmark" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 14.
- Harnang, Harald (1985): "På stille stier i nord-norske fjell" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 10.
- Hillesund, Nils (1995): Leserinnlegg i *Fjell og Vidde nr. 4*: 27.
- Holte, Arvid (1985): "Trusler for reindrifta" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 26 – 27.
- Hultmann, Cato A. (1995): "Sulitjelmamassivet kneiser i nordøst" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 6–9.
- Ingebrigtsen, Jon (2001): "Ikke rør Gaustatoppen" Leserinnlegg i *Fjell og Vidde nr. 2*: 36.
- Irvoll, Grethe (1988): «En milepæl i DNTs historie – medlem nr 100 000!» i *Fjell og Vidde nr. 1*: 17.
- Julsrud, Harald (1983): «En utfordring for DNT» i *Fjell og Vidde nr. 3*: 23 og 27.
- Julsrud, Harald (1983): "Langhelg til Mørkisdalen" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 40 – 41.
- Julsrud, Harald (1985): «Kontakt med ledelsen: Frihet under ansvar – også i fjellet» fra *Fjell og Vidde nr. 4*: 3.
- Kløvstad, Kari (1992): "Uten turmuligheter stopper Norge" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 12.
- Kvande, Leif Håvar (2003): "Elver tørrlegges i vannets år" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 63.
- Lande, Torgeird & Myrvold, Ulf (1987) "Stille november-fjell" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 4–5.
- Lauritzen, Per Roger (1985): "Rammeløs ryggsekk" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 36.
- Lauritzen, Per Roger (1995): "Friluftsliv med batteri" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 53–54.
- Lidén, Hans-Emil (2008): "Fjell og Vidde – et handelstorg" Leserinnlegg i *Fjell og Vidde nr. 5*: 44.
- Maske, Julie (2005): "Stille farvann" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 19.
- Maske, Julie (2005): "Selja rundt" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 20.

- Maske, Julie (2010): "Bløffen om varig vern" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 68 – 71.
- Maske, Julie (2010): "Barske gleder" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 106 – 107.
- Monsen, Marianne (1993): "Friluftslivets gleder" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 5.
- Muniz, Ivar (1985): "Forurensingen fortsetter" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 32.
- Nilsen, Anders Waage (1999): "Ut" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 62–69.
- Pedersen, Sigurd (2005): "Tåka, terrenget og teknologien" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 64.
- Rønningen, Sigurd Smidestang (2007): "Den Norske Turgåeren" *Fjell og Vidde nr. 3*: 44.
- Sande, Barte (1985): "Gå en tur i fjellet i sommer" i *Fjell og Vidde nr.2*: 21–23.
- Schøitz, Aina (1993): "Nasjonalstaten Norge" Temabilag nr. 1 av 7 i *Fjell og Vidde nr. 1*, s. 12.
- Schøitz, Aina (1993): "Den Norske Turistforening – forberedelsene" Temabilag nr. 1 av 7 i *Fjell og Vidde nr. 1*: 14.
- Vorkinn, Tor (1998): "Hvor går tålegrensa i Rondane" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 32.

Artikler fra Fjell og Vidde med ukjente forfattere (kronologisk rekkefølge):

- Fjell og Vidde (1983): «Stor interesse for fjellvandring» i *Fjell og Vidde nr 3*: 22
- Fjell og Vidde (1983): "Hardangervidda kan tømmes for fisk?" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 34–35.
- Fjell og Vidde (1985): "Utstyr i vinterfjellet" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 5.
- Fjell og Vidde (1985): "Den mentale effekten er viktigst" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 13.
- Fjell og Vidde (1988): "Om friluftsliv – intervju med Øystein Dahle, styremedlem DNT" i *Fjell og Vidde nr. 1*: 13.
- Fjell og Vidde (1992): "Når er det nok?" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 24.
- Fjell og Vidde (1995): "Tåler Rondane deg" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 23.
- Fjell og Vidde (1998): "Fjellsport over hele landet" i *Fjell og Vidde nr. 3*: 23.
- Fjell og Vidde (2000): "Nytt og Nyttig" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 28–29.
- Fjell og Vidde (2005): "Skremmer dette villreinen?" i *Fjell og Vidde nr. 2*: 24.
- Fjell og Vidde (2008): "Kjemper for rutene i Rondane" i *Fjell og Vidde nr. 5*: 22.
- Fjell og Vidde (2010): "Hemmelige kraftplaner" i *Fjell og Vidde nr. 4*: 71.
- Fjell og Vidde (2010): "Kampen om Hardanger" i *Fjell og Vidde nr. 6*: 50.

Bilder fra Fjell og Vidde:

Bildet på masteroppgavens omslag, "Opp mot Bentsjordtind" er hentet fra Ole Martin Aanonsens blog, funnet på:

<http://my.opera.com/omaanonsen/albums/showpic.dmlalbum=119193&picture=1669529> (Hentet 23.05.2012) Bildet er merket "Allment tilgjengelig". Foto: Ole Martin Aanonsen.

Side 21: Illustrasjon hentet fra *Fjell og Vidde nr. 2*, 1985 (Kartet er utlånt fra Norsk Skogbruk); side 29: Kjell Glomset i *Fjell og Vidde nr. 3*, 1991; side 31: Kim Hart i *Fjell og Vidde nr. 3*, 1992; side 39: Steinar Sulheim i *Den Norske Turistforening, årbok 1999*; side 51: Annti og Mikko Laitinen i *Fjell og Vidde nr 1*, 2011.

Annonser fra Fjell og Vidde

Side 37: Solomon Støvler fra *Fjell og Vidde* nr 4, 1995; side 37: Hagfors Ryggsekker fra *Fjell og Vidde* nr. 4, 1995; side 41: Base Camp 99 i *Fjell og Vidde* nr. 3, 1999; side 52: Alfa Sko i *Fjell og Vidde* nr. 4, 2010; Side 52: X Socks i *Fjell og Vidde* nr. 5: 2008; side 53: Lowa Sko i *Fjell og Vidde* nr. 5, 2008.

Artikler hentet fra Den Norske Turistforenings årbøker:

Dahle, Øystein (1989): «DNT og naturvernet» i *Fjell-Norge – ett rike, Den Norske Turistforenings årbok 1989*: 163.

Hansen, Bjørn Egil (1989): "Venner i fjellet" i *Den Norske Turistforenings årbok 1989* : 65 – 70.

Julsrud, Harald (1985): «DNTs mål: Enkelt friluftsliv for folk flest» i *Den Norske Turistforenings Årbok 1985*: 185.

Kaltenborn, Bjørn P. (1985): «Oppdagelser» i *Enn om vi kledde fjellet, Den Norske Turistforenings Årbok 1985*: 9 – 13.

Ryvardsen, Leif (1985): "DNT og naturvernet", i *Enn om vi kledde fjellet – Den Norske Turistforening årbok 1985*: 173.

Artikler fra DNTs årbøker med ukjente forfattere (kronologisk rekkefølge):

DNT (1983): "Årsmelding for 1982" i *Den Norske Turistforening årbok 1983*: 193.

DNT (1989): "Årsberetning for Den Norske Turistforening, landsforeningen, i 1988" i *Den Norske Turistforening, Årbok 1989*: 180.

DNT (1999): "Fjell og Vidde" i *Vintergleder – Den Norske Turistforening, årbok 1999*:210.

DNT (2010): "Driftsrapport 2009" fra *stitrakk til fjellrock – Den Norske Turistforening Årbok 2010*: 149.

Artikler fra UTEmagasinet:

Kolderup, Trygve Sunde (2010): "Kortreiste guider" i *UTEmagasinet* nr. 47 (1/10):7

Internettkilder:

Den Norske Turistforening (2001): "Årsberetning 2000 - Den Norske Turistforening" funnet på: http://www.turistforeningen.no/index.php?fo_id=990 (hentet 30.04.2012): 7.

Den Norske Turistforening (2012): "DNTs historie" Funnet på: http://www.Turistforeningen.no/index.php?fo_id=127 (hentet 13.05.2012).

Den Norske Turistforening (2012): "DNTs årbok" Funnet på: http://www.Turistforeningen.no/index.php?fo_id=1990 (hentet 15.05.2012)

Den Norske Turistforening (2012): "Fjell og Vidde – Norges mest leste friluftsbilad" Funnet på: http://www.Turistforeningen.no/index.php?fo_id=1816 (hentet 13.05.2012)

DNT ung (2012): "Historien om DNT ung"

Funnet på: http://dntung.no/index.php?fo_id=8882 (Hentet 10.05.2012).

United States Government (2011): "Selective Availability"

funnet på <http://www.gps.gov/systems/gps/modernization/sa/> (hentet 19.05.2012).